

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SUALTI ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

HERSEK DELTASI TİCARETİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Zeynep GÜLAÇAR

BURSA 2023

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SUALTI ARKEOLOJİSİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**HERSEK DELTASI TİCARETİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Zeynep GÜLAÇAR

ORCID: 0000-0002-9544-5429

Danışman:

Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ

BURSA 2023

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Zeynep Gülaçar
Üniversite	:Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı	: Sualtı Arkeolojisi
Bilim/Sanat Dalı	: Arkeoloji
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xv+116
Mezuniyet Tarihi	:/...../20....
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Serkan Gündüz

HERSEK DELTASI TİCARETİ

Hersek Deltası, Nikomedia Körfezi'nin en dar noktasında yer almaktadır. Constantinopolis, Nikomedia ve Nikaia gibi önemli şehirlere olan yakınlığından ve Anadolu yol ağındaki konumundan dolayı çağlar boyunca deniz ve kara ticaretinde önemli bir merkez olmuştur. Özellikle 324 yılında Constantinopolis'in başkent olması ve sonrasında Justinianus'un güvenlik amacıyla başkente ulaşan karayolunu bozması sonucunda imparatorluğun posta teşkilatının Nicomedia Körfezi'ni karadan dolaşmaktansa Bizans-Helenopolis hattından deniz yolu ile geçmeye başlaması üzerine daha da işlek hale gelmiştir. Bu nedenle tez konusu Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi olarak sınırlandırılmıştır. Yalova bölgesindeki arkeolojik çalışmaların 2018 yılında başlaması nedeni ile Drapenon- Helenopolis ve Limnae-Civetot gibi yerleşimlere ev sahipliği yapan bölgenin deniz ve kara ticareti bu güne kadar sadece tarihi kaynaklar ışığında çalışılmıştır. Yapılan arkeolojik çalışmalar, bölgenin tarihini Helenistik Dönem'e kadar geriye götürürken bölgenin yerel üretimine yönelik önemli buluntular da ele geçmiştir. Çağlar boyunca Anadolu yol ağında önemli bir noktada olduğu bilinen bölgenin arkeolojik veriler ışığında incelenmesi bu önemli ticaret noktası hakkında değerli veriler sağlamaktadır. Özellikle seramik buluntular bölgedeki yerel üretim ve ithal edilen ürünler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hersek Deltası, Ticaret, Helenopolis, Kibotos, Seramik

ABSTRACT

Name and Surname	: Zeynep Gülaçar
University	: Bursa Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Underwater Archaeology
Branch	: Archaeology
Degree Awarded	: Master
Page Number	: xv+116
Degree Date	:/...../20....
Supervisor/s	: Doç. Dr. Serkan Gündüz

HERSEK DELTA TRADE

Hersek Delta is located at the narrowest point of Nicomedia Bay. Due to its proximity to important cities such as Constantinople, Nicomedia and Nicaea and its location on the Anatolian road network has been an important center for maritime and land trade throughout the ages. Especially when Constantinople became the capital in 324, and then Justinian destroyed the highway that reached the capital for security purposes. As a result, the postal organisation of the empire started to pass through the Byzantine-Helenopolis by sea instead of going all through Nicomedia Bay by land. For this reason, the subject of the thesis is limited to Late Antiquity and the Byzantine Period. Since the archaeological studies in the Yalova region started in 2018, the maritime and land trade of the region, which is home to settlements such as Drapenon-Helenopolis and Limnae-Civetot, has been studied only in the light of historical sources. While the archaeological studies carried out take the history of the region back to the Hellenistic period, important finds for the local production of the region were also found. The examination of this region, which has been known to be an important point in the Anatolian road network throughout the ages, in the light of archaeological data, provides valuable data about this important trade point. Especially the ceramic finds provide important information about the region's local production and imported products.

Key Words: Hersek Delta, Trade, Helenopolis, Civetot, Ceramic

ÖNSÖZ

Marmara Bölgesi'nin önemli bir ticaret noktası olan Hersek Deltası, hem bu bölgede yapılan çalışmaların azlığı hem de Anadolu yol ağları üzerinde yoğun bir ticaret akışına ev sahipliği yapması sebebi ile çalışmamın temelini oluşturmuştur.

Tez çalışmamın konusunu belirlediğimiz andan bitimine kadar olan süreçte kıymetli bilgileriyle bana rehberlik eden, fikirlerimi her zaman destekleyen aynı zamanda Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları'nda tespit edilen seramik malzemeyi çalışmama izin veren Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı, danışmanım Doç. Dr. Serkan Gündüz'e, deneyim ve bilgilerini her zaman paylaşan, çalışmamın gelişimine katkı sağlayan Hamburg Üniversitesi doktora öğrencisi Işıl Akalan Gündüz'e, lisans dönemim boyunca her zaman yoluma ışık tutan ve yüksek lisansa başlamam konusunda beni yönlendiren hocam Doç. Dr. Ahmet Bilir'e, katkılarından dolayı kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Şahin'e, seramik eserler konusunda bilgi ve önerilerini benimle paylaşan hocam Doç. Dr. Erkan Dündar'a, Kocaeli Müzesi'nde bulunan eserleri çalışmama izin veren Müze Müdürü Serkan Gedük'e ve depo çalışmalarımında yardımcı olan müze personelleri; Ramazan Sayim'e, Özgül İşlek'e, yüksek lisans sürecim boyunca idari konulardaki bilgilerini benimle paylaşan Arş. Gör. Dr. Hazal Çıtakoğlu'na, sağladığı tüm olanaklar için Altınova Belediye Başkanı Dr. Metin Oral ve belediye personellerine teşekkürü borç bilirim.

Tezimde yer alan harita çizimlerinde bana yardımcı olan Coğrafya Bölümü lisans öğrencisi Selim Mirsat Gül'e, depo çalışmalarında özveriyle çalışıp tezime katkı sağlayan Arkeoloji Bölümü lisans öğrencileri; Esmenur Güller Karslı, Miraç Keleş ve Üzeyir Şahin'e, fotoğraf teknikleri konusunda bilgilerini her zaman benimle paylaşan meslektaşım Arkeolog Özgür Ulaş'a, her zaman her konuda bana destek olan ve bu süreçte bana daima motivasyon sağlayan kıymetli arkadaşım Arkeolog Muhammed Baturay Yağcı'ya minnettarım.

Bu süreçte maddi ve manevi her zaman yanımda olan, azmini ve fikirlerini daima benimsediğim babama, bana olan inancıyla daima güçlü hissettiren anneme ve sevgili kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep GÜLAÇAR

Bursa 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	x
ABSTRACT	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA TARİHİ	1
AMAÇ-KAPSAM.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. HERSEK DELTASI COĞRAFYASI VE TARİHİ	5
1.1. Hersek Deltası Coğrafyası	5
1.2. Hersek Deltası Tarihi	6
1.2.1. Limnae	6
1.2.2. Draphenon/Helenopolis	7
1.2.3. Civetot/Kibotos	9
İKİNCİ BÖLÜM	10
2. HERSEK DELTASI TİCARETİ VE YOL AĞLARI.....	10
2.1. Hersek Deltası Ticareti.....	11
2.2. Hersek Deltası Yol Ağları.....	13
2.2.1. Roma Dönemi Anadolu Yol Ağları	14
2.2.2. Bizans Dönemi Anadolu Yol Ağları	15
2.2.3. Hacı Yolu	16
2.2.4. Posta yolu.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	20
3. TİCARETTE SERAMİK ESERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	20
3.1. KLASİK-HELENİSTİK DÖNEM SERAMİKLERİ	22
3.1.1. Kaliteli Seramikler	22
3.1.1.1. Lekythos.....	22
3.1.2. Ticari Amphoralar.....	22
3.1.2.1 Sinop (Helenistik Dönem) Amphorası.....	22

3.1.2.2. Rhodos-Geç Rhodos Amphoraları	23
3.2. ROMA-GEÇ ROMA DÖNEMİ SERAMİKLERİ.....	24
3.2.1. Kaliteli Seramikler	24
3.2.1.1. Phokaia Kırmızı Astarlı Seramikler	24
3.2.2. Ticari Amphoralar.....	26
3.2.2.1. Rhodos Amphoraları	26
3.2.2.2. Forlimpopoli Amphorası.....	27
3.2.2.3. Sinop (Carrot) Amphoraları	28
3.2.2.4. Yassıada Amphorası	28
3.2.3. Unguentariumlar	29
3.3. ORTAÇAĞ SERAMİKLERİ	30
3.3.1. Kaliteli Seramikler	30
3.3.1.1. Sıraltı Kahverengi-Yeşil Boya Dekorlu Seramikler.....	30
3.3.1.2. Sıraltı Kahverengi Boya Dekorlu Seramikler	32
3.3.1.3. Beyaz Sırlı Seramikler	33
3.3.1.4. Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramikler.....	35
3.3.1.5. Milet İşi Seramikler	35
3.3.1.6. Zeukssippus Tipi Seramikler.....	37
3.3.2. Ticari Amphoralar.....	38
3.3.2.1. Günsenin (Ganos) Amphoraları	38
3.3.3. Kapak	43
SONUÇ	45
KATALOG.....	48
1. Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri	48
1.1. Kaliteli Seramikler	48
1.1.1. Lekythos.....	48
1.2. Ticari Amphoralar.....	48
1.2.1. Sinop Amphorası.....	48
1.2.2. Rhodos Amphoraları	48
2. Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri	49
2.1. Kaliteli Seramikler	49

2.1.1. Phokaia Kırmızı Astarlı Seramikler	49
2.2. Ticari Amphoralar	51
2.2.1. Rhodos Amphoraları	51
2.2.2. Forlimpopoli Amphorası	52
2.2.3. Sinop (Carrot) Amphorası	53
2.2.4. Yassı Ada Amphorası	53
2.3. Unguentarium	53
3. Ortaçağ Seramikleri	55
3.1. Kaliteli Seramikler	55
3.1.1. Sıraltı Kahverengi-Yeşil Boya Dekorlu Seramikler	55
3.1.2. Sıraltı Kahverengi Boya Dekorlu Seramikler	56
3.1.3. Beyaz Sırlı Seramikler	58
3.1.4. Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramikler	60
3.1.5. Milet İşi Seramikler	61
3.1.6. Zeuksippus Tipi Seramikler	62
3.2. Ticari Amphoralar	62
3.2.1 Günsenin (Ganos) Amphoraları	62
3.3. Kapaklar	67
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA	68
HARİTA LİSTESİ	80
RESİM LİSTESİ	80
GRAFİK LİSTESİ	80
LEVHA LİSTESİ	80
HARİTALAR	83
RESİMLER	86
GRAFİKLER	88
LEVHALAR	91

GİRİŞ

ARAŞTIRMA TARİHİ

Hersek Deltası'nın kuzeyinde yer alan dedeler tepesi mevkiisi günümüzde ağaçlık bir alanda yer almaktadır ve Antik Helenopolis Kenti'nin yeri olarak bilinmektedir. Buranın Helenopolis olduğunu ilk defa William Martin Leake söylemiştir. Leake'nin bu tespiti 1824 yılında yayınlanmıştır¹.

Helenopolis'in adının geçtiği en erken kaynak Eusebius'un "Konstantin'in Yaşamı" adlı kitabıdır. Eusebius İmparator Constantine'in Helenopolis'teki hamamları ziyaret ettiğinden ve bu hamamlarda yıkandığından bahseder².

Jarome'ye göre Helenopolis'i Constantine kurmuştur. Ammianus Marcellianus Helenopolis'in eski adının Drepanum olduğunu belirtmiştir ve Helenopolis'in 276. Olimpiyatlar sırasında imparator Constantine tarafından Martyr Lukianos onuruna yeniden inşa edildiğini belirtmiştir³.

4. yüzyılda yaşamış Malalas, Drepanon burnundaki Sauga ifadesini kullanarak bölgeye başka bir yerleşim ismi eklemektedir⁴. Bu durum Dr. Öğr. Üyesi Cennet Pişkin Ayvazoğlu tarafından şu şekilde açıklanmıştır: "*Hersek Deltası'ndaki ana yerleşimin adı "Sauga" iken Dil Burnu "Drapenon" olarak adlandırılmaktadır. Ancak Drapenon adı Saugadan daha çok kullanılmıştır. Bunun sebebi de halk arasında Drapenon isminin yaygın olarak kullanılması ve ismin zamanla yerleşmesi olabilir*"⁵.

Theophanes Confessor kroniğinde Constantine'in Drapenon Kenti'ni Aziz Lukianos onuruna yeniden inşa edip İmparator Constantine'in annesinin doğum yeri olduğundan bahsetmiştir⁶.

Prokopius, "Bizans'ın Gizli Tarihi" adlı kitabında kentlerde gerçekleşen partizan hadiselerinden, imparatora bağlı kalarak çalışmak üzere görevlendirilmiş bazı kişilerden ve düşman hareketlerinden zamanında haberdar olabilmek için aynı zamanda başkente gönderilen paraların güvenli bir şekilde iletilmesi için kurulan bir posta teşkilatından,

¹ Leake 1824:10

² Eusebius 1999:340.

³ http://www.tertullian.org/fathers/jerome_chronicle_03_part2.htm (10.07.2023)

⁴ Malalas 1986:12-13.

⁵ Pişkin Ayvazoğlu 2021:92.

⁶ Confessor 28,3-4.

postacıların Mısır ve İran'a gitmek için kullandığı deniz ve kara yolu güzergâhlarından bahseder⁷. Prokopius ayrıca İmparator Justinian'ın Helenopolis Kenti'nin su problemlerinden dolayı bir su kemeri inşa ettiğini ve bu su kemerinin sadece içme suyu için değil aynı zamanda hamamlara su sağladığını söyler. Kitabında, Justinian'ın ayrıca su kıtlığı ve ihmal nedeniyle harap durumda olan bir hamamı onardığının ve yeni bir hamam da inşa ettirdiğinin bütün bunların yanında bir saray, kiliseler, su hâkimleri için stoalar ve lojmanlar da inşa edip Helenopolis'i şatafatlı bir şehir haline getirmeyi amaçladığının bilgisini de vermektedir⁸.

Philostorgius'a göre Helenopolis Aziz Lucianos'un naaşının yunuslar tarafından karaya bırakıldığı yerdir. Helena tarafından kurulmuştur⁹.

Anna Comnena tarafından yazılan Alexiadda I. Haçlı seferleri sırasında yaşanan Civetot (Kibotos) muharebesinden sonra yenilgiye uğrayan ve Helenopolise sığınan Haçlı ordusundan söz edilmektedir¹⁰.

16. yüzyıla gelindiğinde, Evliya Çelebi Seyahatname'sinde; "*Hersekzade Ahmet Paşa, Helenopolis yakınlarında Hersek Köyü'nü kurmuştur. Hersek Kasabası verimli bir araziye kurulmuştur. Hacıların gelip geçtiği yol üzerindedir. Bu nedenle Hersekzade Ahmet Paşa buraya 700 tane Osmanlı vatandaşı yerleştirmiştir. Yerleşenlerin bütün vergilerden muaf olmaları için ellerine bir ferman verilmiş ve Hersek halkı ve gelen geçen yolcular için minareli, geniş avlulu dört tane sütun üzerine oturtulmuş kubbeleri olan eski tipte mihrap minbere sahip cami yapılmıştır. Ayrıca medrese, mescit, tekke, iki han, hamam, mektep ve aş evi yaptırılır. Yolcular ve çevrede oturanlar kervansarayda konaklayabilirlerdi. Her ocağa bir sini çorba, her kişiye bir ekmek ve zeytinyağı getirirlerdi. Ayrıca her at ve deve başına bir arpa verirlerdi. Hersek'te toplam 70 tane dükkân vardı. Kiremitle yapılmış beş adet hana da sahipti*" şeklinde bilgiler vermektedir. Evliya çelebi ayrıca Hersekzade Ahmet Paşa'nın yaptırdığı bütün cami ve imaretlerin kurşunlu büyük yapılar olduğundan bahseder. Bu da çok maliyetli yapılar olduğunu göstermektedir. Bütün bu güzel ifadelerin sonunda Evliya Çelebi, Hersek yerleşiminin havasının ve suyunun ağır olduğunu, serçeyi bile sıtma tuttuğunu söylemektedir. Bu yüzden bütün halkın sarı benizli ancak zengin olduklarını çünkü

⁷ Prokopius 2001:161-162.

⁸ Prokopius 1971: V5

⁹ Philostorgius 2007:29.

¹⁰ Komnena 1996:325.

Hersek'in çok işlek ve bol kazançlı bir yer olduğu bilgisini verir¹¹. Ayrıca her ne kadar eserinde 17. yüzyıl sonrasına dair Helenopolis ile ilgili bilgilere yer vermese de Hersek İskeleyi'nden bahsetmiştir¹².

Arif Müfid Mansel, "Yalova ve Civarı" adlı kitabında, Constantin'in İstanbul'u başkent yapmasından sonra Yalova ılıcalarının İstanbul'a yakın olması sebebi ile Bursa ılıcalarına göre daha çok ilgi gördüğünü, Constantinopolis-Nikaia ticaret ve askeri yolunun da Yalova civarından geçtiğini yazmıştır¹³.

Bölgedeki arkeolojik çalışmalara dair ilk temeller 2018 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ başkanlığında yürütülen "Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı Yüzey Araştırması" projesiyle atılmıştır. Araştırmalar, Yalova İli'nin doğu ucunda kalan bugünkü adıyla Altınova'dan başlayarak 2021 yılına kadar Hersek Deltası ve çevresinde devam etmiştir¹⁴ (Harita 2). 2021 yılında ise Yalova Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Bursa Uludağ Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ bilimsel danışmanlığında arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda deltanın uç kısmında kalan ve karadan da gözükebilen bir iskele ve deniz feneri, Lagünün güneybatısında sualtında kalmış bir yapı kompleksine ait kalıntılar tespit edilmiştir¹⁵. Bölgede yapılan sualtı araştırmalarıyla paralel olarak Harran Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Dr. Öğr. Üyesi Cennet Pişkin AYVAZOĞLU bilimsel danışmanlığında, "Yalova İli ve İlçeleri Antik Çağ Yüzey Araştırması" kapsamında karada da bölgenin kültürel geçmişine dair çalışmalar sürdürülmüştür. 2022 yılında ise bu çalışmalar Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ başkanlığında, "Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları" kapsamında devam etmiştir.

¹¹ Çelebi 2008:3.

¹² Çelebi 2008:75.

¹³ Mansel 1936:5.

¹⁴ Gündüz 2021:648.

¹⁵ Gündüz vd. 2021:80.

AMAÇ-KAPSAM

Hersek Deltası Çağlar Boyunca önemli bir deniz ve kara ticaret noktasıdır. Özellikle 324 yılında Constantinopolis'in başkent olması ve sonrasında Justinianus'un güvenlik amacıyla başkente ulaşan karayolunu bozması ve bunun sonucunda imparatorluğun posta teşkilatının Bizans-Helenopolis hattından deniz yolu ile geçmeye başlaması üzerine daha da işlek hale gelmiştir. Bu sebeple tez konusu Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi olarak sınırlandırılmıştır. Hersek Deltası'nda yürütülen arkeolojik çalışmaların 2018 yılında başlaması nedeni ile Drapenon- Helenopolis ve Limnae-Civetot gibi yerleşimlere ev sahipliği yapan bölgenin deniz ve kara ticareti bu güne kadar sadece tarihi kaynaklar ışığında çalışılmıştır. Bu nedenle bu çalışmada; bölge ticaretinin, arkeolojik veriler ışığında incelenmesiyle birlikte bu önemli ticaret noktası hakkında değerli verilerin sağlanması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HERSEK DELTASI COĞRAFYASI VE TARİHİ

1.1. Hersek Deltası Coğrafyası

Yalova ili, Antik Çağ'da Bithynia Bölgesi'nde yer almaktadır.¹⁶ Bithynia Bölgesi batıda Mysia, doğuda Paflagonya, güneyde Galatya ve Frigya ile komşu olmakla birlikte kuzeyini Karadeniz (Pontos Euxenios), batısını İstanbul Boğazı (Bosphoros Thrakios), Marmara Denizi (Propontis) ve Adırnaz (Ryndakos), Orhaneli Çayı ve Uludağ (Olympos), doğusunu ise Filyos (Billaios) çayı oluşturmaktadır¹⁷.

Marmara Bölgesi'nde bulunan Hersek Deltası, Yalova ili, Altınova ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Doğu kesiminde İzmit'in Karamürsel ilçesi, güney kesiminde ise Bursa ili bulunmaktadır. Şekil olarak bakıldığında, Hersek Deltası Altınova yerleşiminden başlayıp, üçgen form oluşturarak kuzey yönüne doğru uzanmaktadır (Harita 1). Kollarının getirdiği alüvyonların birikmesiyle birlikte Hersek Deltası'nın oluşmasını sağlayan Yalakdere, kaynağını güneyinde bulunan Samanlı Dağları'ndan ve yakınında bulunan tepe yerlerinden sağlamaktadır. Aynı zamanda Altınova'nın da kuzeyinde yer almaktadır¹⁸. Çalışma alanımızdan biri olan ve Hersek Deltası sınırları içinde yer alan Helenopolis ise Dil Burnu üzerinde Dedeler Tepesi olarak adlandırılan yerleşimde bulunmaktadır. Helenopolis'in konumu hakkında Yalova ya da Hersek olması gibi farklı fikirler de öne sürülmüştür. Helenopolis'in Hersek Deltası yakınlarında olduğunu iddia eden ilk kişi 19. yüzyılda yaşamış olan William Martine Leake'dir. Leake'in 1800'lü yıllarda Hersek Bölgesi'ne olan ziyarette Helenopolis'in ya Hersek'te ya da Hersek'in yakınında olduğunu ifade etmiştir¹⁹. Leake'in bu düşüncesi Prokopius'tan aldığımız bilgilerle de desteklenmektedir²⁰. Diğer çalışma alanımızı oluşturan mevkii Kaytazdere Beldesi ise önceleri Kocaeli iline bağlı Karamürsel ilçesi sınırları içerisinde yer alırken günümüzde Yalova İli, Altınova İlçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır.

¹⁶ Pişkin Ayvazoğlu 2021:91.

¹⁷ Varol 2020:3.

¹⁸ Uzun 2014: 32.

¹⁹ Leake 1824 :9.

²⁰ Pişkin Ayvazoğlu 2021:92.

1.2. Hersek Deltası Tarihi

1.2.1. Limnae

Limnae; Antik Yunanca'da çoğul olarak *bataklık* anlamına gelmektedir. Burayla ilgili tüm kaynaklar Aziz Autonomus'tan gelmektedir. Kendisi aslen İtalya'da yaşayan bir başpiskopostur. Diocletianus'un zulmü patladığında öğretilerine İtalya'da devam edemeyeceğini düşünerek misyonerlik amacı ile Bithynia'ya gelmiştir. Bithynia'da Nicomedia Körfezi'nde tepelik bir bölgede yer alan Soreoi adlı yerleşime yelken açar ve bu yerleşimde Cornelius adında bir adamın misafirperverliği ile karşılaşmasından sonra Cornelius'un burada Hristiyan olmasını sağlar. Autonomus, Aziz Michael adına bir şapel inşa eder ve başına Cornelius'u getirmesinin ardından tekrar Lycaonia ve Isauria'ya yola çıkar. Geri döndüğünde inşa ettiği şapelin ünlendiğini görür ve böylece Cornelius'u şapelin rahibi olarak atar. Nicomedia'ya ulaşan Diocletian zulmünden kaçarak Mantinion Claudiopolis ve Karadeniz şehirlerine misyonerlik amacı ile yola çıkar. Başarılı olduğunda tekrar saraya geri döndüğünde burada büyük bir Hristiyan cemaati ile karşılaşır ve Cornelius'u başpiskoposluk mertebesine yükselttikten sonra bu kez Asya yollarına düşer. Yolculuk sonrası geri döndüğünde Soreoi yakınlarında bulunan Limnae adında bir yere gelir. Burada bulunan insanların Hristiyanlıktan bir haber olduğunu gören Autonomus, halkın bazılarının Hristiyan olmasını sağlar ve vaftiz eder ancak görevini tamamlayamaz. Çünkü Limnae'nin pagan kesimi hala tanrılara adak adayıp, festivallerini kutlamaktadırlar. Limnae'nin yeni Hristiyanları ise Autonomus'un isteği üzerine Hristiyanlık dinini kabul ettirmek için pagan tapınağını yıkarlar ve bu olayın üzerine dinleri konusunda fanatik olan paganlar ellerinde sopalarla Soreoi'deki kiliseye giderek ayin sırasında Autonomus'u altarın önünde katlederler. Azizin naaşı yakında emporionda bulunan bir kilisede görev yapan Maria isimdeki bir rahibe tarafından mezara gömülür²¹.

Daha sonra Severianus adında biri tarafından Aziz Autonomus'a atfedilen bir kilise inşa edilir. Bu kilisede bir ain sırasında balkonlardan içeriye sular döküldüğü görülür. Bu felakette kilise çok büyük zarar görür. Bunun sonucunda kilise yıkılıp deniz kıyısında bir şapel inşa edilir. Aziz Autonomus'un mezarının olduğu yerde İmparator

²¹ Foss 1996:189-195.

Anastasius Dönemi'nde yapımına başlanan fakat İmparator Constantine I Dönemi'nde yapımı tamamlanan bir kilise yaptırılır ve Aziz Autonomus'a adanır²².

Constantin'in imparator olduğu dönemde Severianus adında bir adam Mısır'a vali olarak atanır. Deniz yolculuğundan korktuğu için bütün Nicomedia Körfezi'ni dolaşarak Anadolu anayol ağına çıkmayı planlar. Nicomedia Körfezi'nin etrafındaki yolda ilerlerken Aziz Autonomus'un mezarının önünde eşeği ilerlemeyi reddeder. Durumu izleyen bir yabancı ona Azizin hikâyesini anlatır ve Aziz adına bir kilise inşa ettirmesini yoksa eşeğinin ilerlemeyeceğini söyler. Böylelikle Severianus, burada bir kilise inşa edilmesini emreder ve yoluna devam eder. Yolculuk dönüşünde inşa ettirdiği bu kiliseyi Aziz Autonomus'a adar²³.

Bu bilgiler ışığında, Limnae'nin kutsal bir alan olduğunu anlamaktayız. Bataklık kelimesinden hareket edildiğinde ise Artemis ve Dionysos kültlerinin bataklıklarla ilişkili olduğu yazılı kaynaklar tarafından bilinmektedir. Fakat Limnae'deki kültün hangi tanrı ya da tanrılarla ilişkili olduğu henüz tespit edilememiştir. Aziz Autonomus'un mezarının da nerede olduğu bilinmemektedir fakat kilisesinin camlarından içeriye su girmesi, deniz kıyısında bir yerde olduğunu göstermekle birlikte bu olayında bir tsunamiye mi işaret ettiği sorusunu akla getirmiştir. Hersek Deltası'nda yapılan araştırmalar sonucunda bölgede tsunamiler olduğunun tespit edilmesi bu fikri desteklemektedir²⁴. Ayrıca şapelin deniz kıyısına yapılması mezarın Limnae'de olabileceğini destekler niteliktedir ancak kesin bir şey söylemek şu an için yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilen bulgularla sınırlıdır. Limnae adı 4. yüzyıldan sonraki hiçbir kayıta görülmez. Helenopolis Kenti'nin büyümesiyle birlikte Limnae'nin, Helenopolis'in bir semtine dönüştüğü düşünülmektedir. Bunu akla getiren en önemli sebep Helenopolis kentinin, etrafındaki köylerin birleştirilmesiyle oluşturulduğu bilinmektedir²⁵.

1.2.2. Drapenon/Helenopolis

Drapenon *orak* anlamına gelmektedir²⁶. Nicomedia Körfezi'nde Hersek Deltası'na lokalize edilen küçük bir yerleşimdir. Drapenon ismini, deltanın formunun orağa benzemesinden dolayı aldığı düşünülmektedir. Aslen Antakyalı Lukianus'un

²² Foss 1996:189-195.

²³ Foss 1996:189-195.

²⁴ Özaksoy vd. 2010:42.

²⁵ Gündüz- Akalan Gündüz 2021:16.

²⁶ Pişkin Ayvazoğlu 2021:92.

(Lucian) mezarının olduğu yer olduğu düşünülmektedir ancak net bilgi yoktur. Lucianus, Dioclatian zulmünde katledilmiştir (7 Ocak 312) naaşı Yunuslar tarafından Helenopolis'e getirilmiştir. Helenopolis'i Constantin'in mi yoksa annesi Helena'nın mı kurduğu konusunda farklı düşünceler vardır. Bazı kaynaklara göre Helenopolis'in kuruluşu, İmparator Constantin'in Drapenon'a annesinin adı Helena'yı vermesiyle olur²⁷. Jarome, Helenopolis'in Constantin tarafından Aziz Lukianus onuruna kurulduğunu aktarmıştır²⁸. 4.-5. yüzyılda yaşamış Philostorgius, İmparator Constantin'in annesinin Nikomedia Körfezi kıyısında Helenopolis adlı bir şehir inşa ettirdiğini söylemektedir²⁹.

8. yüzyıldan sonraki 300 yıl boyunca Helenopolis Kenti'nin adı kaynaklarda görülmez. 11. yüzyılda I. Haçlı Seferleri sırasında yaşanan Civetot (Kibotos) muharebesinden sonra yenilgiye uğrayan Haçlı ordusu Helenopolis'e sığınmıştır. 11. ve 12. yüzyılda Glycas ve Scylitzes, Helenopolis'e Eleniapolis “ἐλεεινὸν πόλιν” (acıması şehir) adını verirler. Bu durum 300 yıl boyunca Helenopolis'in neden kaynaklarda görülmediğini açıklar niteliktedir³⁰. Seçkin, makalesinde Helenopolis ile ilgili son kayıttan bahsederken Fellows'un anlatımını şu şekilde aktarmaktadır: “Helenopolis'in olduğu alan 1950'li yıllarda Amerikan radar üssü, daha sonra da 1970'li yıllardan itibaren de Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılmıştır. 2016 yılında Altınova Belediyesi'ne devredilen bölge, arkeolojik/doğal sit statüsünde olup, çam ağaçlarıyla kaplıdır. Orhan Gazi Körfez Köprüsü'nün güney ayağından Hersek Gölü yönüne bakıldığında, deniz seviyesinden tepecik şeklinde yükselen alanın kaynaklarda sözü edilen Helenopolis/Kibotos olduğu düşünülmektedir”³¹. Bu fikrin ortaya çıkmasının ana sebebi bölgede yeterince araştırma yapılmamış olmasıdır dolayısıyla bilgiler yapılan araştırmalarla sınırlı kalmıştır. Fakat Faral'ın, iki ismin de aynı tarihte geçtiği ve iki ismin aslında aynı yer olmadığına yönelik ifadesi³², Helenopolis ile Kibotos'un konumsal karmaşasına cevap olarak kabul edilebilir.

²⁷ Jerome 2005: http://www.tertullian.org/fathers/jerome_chronicle_03_part2.htm (10.07.2023)

²⁸ Jerome 2005: http://www.tertullian.org/fathers/jerome_chronicle_03_part2.htm (10.07.2023)

²⁹ Philostorgius 2007:29.

³⁰ Komnena 1996:325.

³¹ Seçkin 2018:537.

³² Gündüz vd. 2021:85; Faral 1940:123-124.

1.2.3. Civetot/Kibotos

Konum olarak kaynaklarda Kibotos'un, Helenopolis ve Nicomedia arasında bulunduğu bilgisi verilmektedir³³. 11. yüzyılda Helenopolis terkedilmiş bir yerleşimken Doğu Roma İmparatoru Alexius (1081/1118) Nicomedia'yı ele geçirmek için Nicomedia Körfezi'ne bir kale inşa ettirmek istemiştir ve bu görevi donanmanın başındaki Eustathios Kymineianos'a vermiştir bu da yapının deniz kıyısında olduğunu desteklemektedir. Kibotos, İngiltere'nin Normanlar tarafından işgali ile sonuçlanan Hasting savaşından sonra Bizans İmparatorluğuna sığınan Sakson askerleri için inşa edildiği akademik camiada kabul görmektedir. Latin kroniklerinin Civetot, Anna Komnena'nın Kibotos olarak adlandırdığı bu kale muhtemelen 1085 yılı civarında inşa edilmiştir³⁴. Anna Komnena, Alexiad'da; Kibotos'un, günümüzde Hersek'te yer alan ve 1096 yılında Anadolu'ya gelen bir grup Haçlı ordusunun I. Haçlı seferleri sırasında uğradıkları bir karargâh olduğundan bahsetmiştir³⁵. Kibotos kaynaklarda kale, manastır, liman ve yerleşim olmak üzere farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır. 2021 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmasıyla elde edilen verilerle buranın aslında büyük bir yapı kompleksi, erken dönemde Limnae Antik Kenti, daha geç dönemde Kibotos Kalesi/Manastırı/Limanı olarak kullanılan bir Haçlı karargâhı olabileceği fikrini doğurmuştur³⁶.

Bazı kaynaklarda Kibotos'tan Çobankale olarak bahsedilmektedir³⁷ ancak Helenopolis'in Haçlı Seferleri sırasında uğranılan Nikaia yolu güzergâhında yer alan bir liman kenti olması aynı zamanda Bizans donanması tarafından inşa edilmesi, çoğu kaynakta Kibotos'a deniz yolu üzerinden gemilerle gidildiğinden³⁸ bahsedilmesi, buranın kıyıda bulunan bir yer olduğunu ispatlar niteliktedir.

³³ Faral 1940:112-130.

³⁴ Belke 2020:667.; Faral 1940:123-124.

³⁵ Komnena 1996:325.

³⁶ Gündüz vd. 2021:89.

³⁷ Tülek-Gedük 2022:145.

³⁸ Çetin-Çağ 2016:191.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HERSEK DELTASI TİCARETİ VE YOL AĞLARI

İnsan ve insan topluluklarının hayattaki ilk amacı yaşamlarını sürdürebilmektir. Farklı tarihsel süreçlerde insanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için buldukları coğrafyaya göre doğanın sunduğu imkânları kullanmıştır. İlk topluluklar, avcılık ve toplayıcılık yaparak geçirdikleri göçebe hayatlarını, tarım yapmayı öğrenerek yerleşik hayata geçirmiş ve tarım yapabilmek için su kıyılarında bulunan verimli topraklardan yararlanmışlardır. Yerleşik hayatın beraberinde getirdiği kentleşme, üretimle başlamış ve ekonominin gelişmesine yön vermiştir. Ekonominin gelişmesi için en önemli araç ise ticarettir. Coğrafyanın sunduğu olanaklar, üretimin yetersiz kaldığı noktada insanoğlunu ticaret yapmaya itmiştir. Ticaret, toplumun refah düzeyinin artmasında ve yaşam standartlarının belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. İnsanoğlu tüm bu faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için; liman, han, kervansaray, menzil gibi bazı mekânlar inşa etmiş ve mekânlar arasındaki bağlantıyı kurabilmek için de hem deniz yolu hem de kara yolu üzerinde güzergâhlar belirleyerek ticari ağlar oluşturmuştur. Ticaret yapabilmek için 3 ana faktör vardır; üretici, tüketici ve aradaki ilişkiyi doğrudan sağlayan aracı. Dolayısıyla hem bölge içinde hem de bölgeler arasında ticaret yapabilmek için en önemli araç yollardır.

Coğrafi sınırlarına baktığımızda Marmara Bölgesi; doğuda Karadeniz Bölgesi, güneydoğuda İç Anadolu Bölgesi ve güneyde Ege Bölgesiyle komşudur. Kuzeybatıda Bulgaristan ve Yunanistan ile siyasi sınırı bulunmaktadır. Her biri kendi içinde farklı kültürel ve çevresel özelliklere sahip bölgeler arasında Marmara Denizi, tüm bu bölgeleri birbirine bağlayan ortak bir konumda yer almaktadır³⁹. Konumu nedeniyle geçmiş dönemlerden bugüne kadar hem deniz yoluyla hem de kara yoluyla gerçekleştirdiği ticari faaliyetlerle her zaman aktif bir rol oynamıştır. Marmara Bölgesi'nin kıyı kesimini oluşturan kentleri incelediğimizde; İstanbul, Yalova, Bursa, Kocaeli, Tekirdağ, Çanakkale'nin Biga yarımadası ve Balıkesir'in kuzey kıyıları tarafından çevrelendiğini söyleyebiliriz. Harita üzerinde baktığımızda Yalova, Bursa ve

³⁹ Özdoğan 2018:10.

Kocaeli Bithynia Bölgesi'ne, Tekirdağ Thracia Bölgesi'ne, Çanakkalenin Biga Yarımadası'nı kapsayan kısmı Troas, ve Balıkesir Mysia Bölgesi'ne dâhil edilmiştir.

Kültür tarihi açısından çok önemli bir konumda yer alan Marmara Denizi kıyılarında yer alan kentler, her dönem aktif bir durum sergilemiş, ticaret sayesinde sürekli değişim ve gelişimlerini sürdürmüştür⁴⁰. Bugün olduğu gibi Antik Çağ'da da çevresindeki kara parçalarını birleştiren Marmara Denizi; Mysia, Bithynia, Thrace, Troas gibi bölgelerin hem denizden hem de karadan bağlantısını sağlaması sebebiyle ticaret konusunda önemli bir geçiş noktası durumundadır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Hersek Deltası, Bithynia Bölgesi'nin Marmara kıyılarında bulunan Yalova İli'nin Altınova İlçesi'nde yer almaktadır. Söz konusu bölgede 4. ve 15. yüzyıllar arasında Geç Antik Çağ-Bizans Dönemi'nde gerçekleştirilen ticari faaliyetler ve yol ağları ise çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

2.1. Hersek Deltası Ticareti

Denizciliğin bir parçası aynı zamanda antik kent yapılarından biri olan limanlar, sadece gemilere yük indirilip bindirilen bir alan olmakla kalmamış farklı kültürlerin bir araya geldiği geçiş noktaları olmuştur. İki kent arasında ticari aktarımın gerçekleşmesi için deniz yolu taşımacılığında büyük önem taşıyan limanlar, başlı başına tek bir yapı olmaktan daha çok, farklı yapıların bir arada bulunduğu bir komplekstir. Bu kompleks; dalgakıranlar, mendirekler, iskeleler, rıhtımlar, ambarlar, depolar, tersaneler, hamamlar, kiliseler vb. yapılardan oluşmaktadır.

Charles Texier, Bithynia Bölgesi'nde yaklaşık 20 kent, 40 daha küçük yerleşim yeri, çok sayıda köy ve çiftliğin varlığından bahsetmektedir. Roma ve Bizans Dönemlerinde bu yerleşim alanlarının eski yollar üzerinde bulunmasının yanı sıra 20-30 km'lik mesafelerle güçlendirilmiş kaleler kurulmuştur. Bithynia'nın başlıca kentleri şunlardır; Khalkedon, Nikomedia, Prainetos, Helenopolis, Nikaia, Basilinopolis, Kios, Myrleia, Apollonia, Daskylion, Neocaeseria, Hadriani, Rogio Tatios-Doris, Gallos, Eriste, Modrena, Mela, Lione, Gordoserba, Pantichium, Nasses, Pontamus, Lybissa, Kalos Argos, Dacibyza, Niketiata, Philokrene, Ritzion, Astakus, Pythopolis, Prusa, Herakleia, Pelakanon, Dorkanon, Eribolos, Aer, Leake, Neakome, Krateia, Pylai, Prainetos, Semana, Soreoi, Limnai, Otroia, Kabaia, Symbolus, Pouzanes, Basileia,

⁴⁰ Meral-Has 2017: 108.

Kissaion, Kouboukleia, Dagouta, Agrillon, Kalpe, Schinae, Thatesum, Liada, Melagina, Libon⁴¹.

İlk olarak 2018 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ başkanlığında gerçekleştirilen, “Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı Yüzey Araştırması” kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda Hersek Deltası’nda dilin en uç kısmında bir deniz feneri, D/G istasyon komutanlığı kıyı şeridinde bir adet iskele tespit edilmiştir⁴². Evliya Çelebi 17. Yüzyılda Seyahatnamesinde bu iskeleden “Hersek Dil İskelesi” olarak bahsetmektedir. Aynı zamanda Konya, Halep, Şam ve Mısır’a giden hacıların, tüccarların ve ziyaretçilerin at kayıklarla Gebze Dili’nden Hersek Dili’ne geçtiklerini ifade etmiştir⁴³. Yolcular önceleri Constantinopolis ve Nikomedia arasındaki karayolunu izleyerek körfezi dolaşmak yerine, Constantinopolis’ten gemilere binerek deniz yoluyla körfezin karşı kıyısına geçmeyi tercih etmişlerdir. M.S. 318’de Constantin Drapenon’da yeni bir iskele kurarak burayı geliştirmiştir⁴⁴.

Hersek Deltası’nda yürütülen arkeolojik çalışmalarda bölgedeki yerleşimlerdeki yerel üretim hakkında bilgi edinilmiştir. Hersek Deltası’nda üretimi yapılan ve ticaretle ilişkili olabileceğini düşündüğümüz, Kaytazdere’de bulunan Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı kıyı şeridinde tespit edilen yapı kompleksinde yer alan zeytinyağı işliğidir. Zeytinyağı işliğinde yer alan zeytinyağı pres taşının boyutu 1 m. çapındadır. Boyutundan dolayı endüstriyel seviyede bir üretim olduğu düşünülmektedir⁴⁵.

Osmanlı Dönemi’nden 1990’lı yıllara kadar Hersek Lagünü özellikle kefal çiftliği olarak kullanılmıştır. Eski Osmanlı balıkthane müdürü Karakin Deveciyan, Hersek Lagünü’nde yılda 2 ay boyunca avlanan kefal balığının önce tuzlanarak sonra tütsülenerek “likorinoz” yapıldığından bahseder. Günümüzde lagünün önünde bir adet modern set ve onun hemen önünde blok taşlardan oluşan başka bir lagün setti görülmektedir (Resim 1). 2019 yılında yapılan yüzey araştırmasında muhtemelen Roma-Bizans Dönemi’ne tarihlenen kıyıda yaklaşık 100 metre açıkta bir başka lagün setti tespit edilmiştir. Bu da Hersek Lagününün sadece Osmanlı Dönemi’nde kullanılan

⁴¹ Texier 1997:22-23.

⁴² Gündüz-Akalan Gündüz-Ekizoğlu 2021:80.

⁴³ Çelebi 2008:75.

⁴⁴ Umar 1981:7.

⁴⁵ Gündüz-Akalan Gündüz 2022:12.

bir balık çiftliği değil önceki dönemlerde de bir balık çiftliği olarak kullanıldığını göstermektedir⁴⁶. Yapılan çalışmalarda balığın nerde tuzlandığına dair herhangi bir arkeolojik buluntu tespit edilememesine rağmen hem yerel halktan edindiğimiz bilgilerle hem de antik kaynaklardan Helenopolis'te tuz üretimi olduğu bilinmektedir. Constantinopolis'te balıkçılar yabancılara balık satamaz günlük tutulan balıklar dışında balıkları tuzlayamazdı⁴⁷. 9. yüzyılda Nikaia başpsikoposu İgnatios, Helenopolis başpiskoposuna yazdığı mektupta Helenopolis'teki tuzlalardan uygun fiyata tuz istemektedir⁴⁸. Bu da aynı zamanda Likorinoz'un Helenopolis'te üretilmesi için uygun koşulları sağlamaktadır. Bu sebepten dolayı bölgenin üretim faaliyetlerine ilişkin yaptığı çalışmalarla Hamburg Üniversitesi Arkeoloji Bölümü doktora öğrencisi Işıl Akalan-Gündüz tarafından Hersek Lagünü'nde tutulan likarinozların bölgede tuzlanıp islendikten sonra ticaretinin yapıldığı fikri ortaya atılmıştır. Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları'nda tespit edilen bir adet Günsenin (Ganos) Amphoraları başlığı altında değerlendirilen amphora gövde parçası üzerindeki graffito (Kat. 32 Levha 16), Kırım açıklarında batmış olan Novy Svet Batığı'nın kargosunda tespit edilen amphoraların üzerinde bulunan graffitolarla benzerlik göstermektedir. Amphora üzerine kiril ya da rünik yazı sistemiyle yazılmış "X" ve "I" harfinin veya sembolün işlendiği graffito, "Ιχθoς" şeklindeki ifadeyle, amphoranın içinde taşınan ürünün bilgisini vermektedir⁴⁹. Arkeolojik kazılar esnasında tespit edilen kırık amphora parçası üzerinde yer alan bu ifadenin balığı temsil etmesi ve Hersek Deltası'nda Likorinoz üretimin olması sebebiyle ticaret ile ilişkilendirilmiştir.

2.2. Hersek Deltası Yol Ağları

Anadolu'daki Roma ve Bizans yolları üzerine araştırmalar hiç şüphesiz David French'in çalışmalarına çok şey borçludur. French araştırmalarında çeşitli yol türleri için bir dizi tanım ve teorik yaklaşımlar geliştirmiştir⁵⁰. Bu yollar; ana yollar (araçlar için geniş ve taş döşemeli), karayolları (yük hayvanları için dar ve taş döşemeli), yollar (geniş, inşa edilmiş ancak taş döşenmemiş), ve patikalardır (dar, taş döşenmemiş).

⁴⁶Akalan Gündüz – Gündüz 2021: 6.

⁴⁷Koder 2013:95.

⁴⁸Koder 2013:100.

⁴⁹Collins 2012:124.

⁵⁰Belke 2020: 28.

2.2.1. Roma Dönemi Anadolu Yol Ağları

Romalılar öncelikle askeri ve idari amaçlarla ayrıca özel ticari çıkarlara ve seyahate hizmet eden uzun mesafeli yol ağları, bu yolları destekleyen ikincil bağlantılar inşa etmiş ve sürdürmüşlerdir. MÖ. 1. yüzyılda Anadolu'nun büyük bir kısmı ve Balkan Yarımadası üzerinde hâkimiyet kurduktan sonra yeni yollara ihtiyaç duyan Romalılar, Balkan Yarımadası ve Anadolu arasında bir yol inşa etmişlerdir. Romalıların en büyük amacı kendi yönetimleri altına aldıkları toprakları dönemin önemli ticaret merkezi olan Roma'ya bağlamaktır. Dolayısıyla Anadolu topraklarında kendilerinden önce inşa edilmiş yol güzergâhını referans alarak geliştirmişlerdir.⁵¹ Roma'dan Anadolu'ya gelen yol; Adrianopolis, Nikomedia, Nikaia ve İconium üzerinden devam etmiş ve güney ticaret yoluna bağlanmıştır. MS. 334 yılında başkent Roma'dan Constantinopolis'e geçmesiyle birlikte yol ağları değişmiş ve başkent Constantinopolis'e göre düzenlenmiştir⁵². Bu dönemde Nikaia, Constantinopolis ve Anadolu'yu birbirine bağlayan bir köprü durumundadır ve bu yolun güzergâhı; Khalkedon'dan (Kadıköy) başlayarak, Nicomedia (İzmit) ve Nikaia (İzmit) üzerinden Nikaia'da Karadeniz'in doğusunda, güneydoğu ve kuzeye doğru giden iki kola ayrılmıştır. Güneydoğu kolu; Gallos (Osmaneli), Agrillion (Bilecik), Dorylaion (Eskişehir), Cotyaeum (Kütahya), Akroenon (Afyon) ve Philomelium (Akşehir) üzerinden Iconium'a (Konya), kuzey kolu; günümüz ismiyle Geyve Nallıhan üzerinden Acyra'ya (Ankara) gitmektedir⁵³ (Harita 4). 6. yüzyıla kadar Constantinopolis ve Anadolu arasında bulunan yol güzergâhı şu şekildedir: Constantinopolis'ten (İstanbul) başlayan yol, Nikomedia (İzmit) Körfezi'nin kuzeyini ve güneyini dolaşarak Helenopolis'e (Hersek) ardından Yalacdere Havzası'ndan güneye devam ederek Nikaia'ya (İzmit) ulaşmaktadır ve buradan Anadolu'ya bağlanmaktadır.

6. yüzyılda bu güzergâh üzerinde yapılan değişiklik ile birlikte yolun Dakibyza'nın (Gebze) batısında kalan kısmı bozdurularak, Constantinopolis'ten (İstanbul) başlayarak Astakos (İzmit) Körfezi'nin dolaşılması yerine Astakos (İzmit) Körfezi'nin güneyinde bulundaki Lybissa'ya (Dil İskelesi) kadar gelindikten sonra

⁵¹ Akbulak 2006:330.

⁵² Çakmak 2019:25.

⁵³ Akbulak 2006:331.

Helenopolis'ten Yalakkere Havzası üzerinden İznik'e ulaşılarak doğuya devam edilmektedir.⁵⁴

6. ve 7. yüzyıllarda yapılan onarımlar veya yeniden inşalar sırasında eski yolların sık sık kapatıldığı veya değiştirilmiş olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu yolların dağlık, dik kısımlarına yük hayvanlarının güvenli bir şekilde basmasını kolaylaştıran ancak araç trafiğini engelleyen basamaklar eklenmiştir. Bu nedenle araç dışı kullanım için tasarlanmıştır⁵⁵.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Küçük Asya'yı kateden yol, kuzeybatıdan (Khalkedon/Kadıköy-Byzantium) güneydoğuya (Antiochia/Antakya); Nicomedia/İzmit, Nicaea/İznik, Ancyra/Ankara, Kilikya kapıları ve Tarsus gibi yerleşimleri geçerek imparatorluğun bel kemiği haline gelmiştir.

2.2.2. Bizans Dönemi Anadolu Yol Ağları

Tüm Roma yol ağını miras almış olan Bizanslılar, nadiren yeni yollar inşa etmişlerdir. 6. yüzyıldan sonra yavaş yavaş bazı Roma yollarını anayol olarak kullanmayı bırakarak bunun yerine Roma Dönemi'nde de var olan farklı yolları kullanmaya başlamıştır⁵⁶.

Bizans Dönemi'nde Constantinopolis'ten Nikaia'ya gidebilmek için Nikomedia Körfezi'nin güney kıyılarında bulunan limanlar dört ayrı yoldan farklı güzergâhlar oluşturmaktadır ve Nikaia'ya ulaşım bu yollar üzerinden sağlanmaktadır⁵⁷. Bu yollar: Helenopolis-Nikaia yolu, Prainetos-Nikaia yolu, Eribolos-Nikaia yolu, Strobilos-Nikaia yoludur ancak bunlardan en önemlisi Helenopolis-Nikaia yoludur. Nikaia'dan doğuya doğru gidildiğinde güzergâh üzerinde bulunan Gallos (Osmaneli), Agrillion (Bilecik), Dorylaion (Eskişehir), Cotyaeum (Kütahya), Akroenon (Afyon), Philomelium (Akşehir) ve Iconium (Konya) gibi şehirler ana yol üzerinden Constantinopolis (İstanbul) ve Anadolu'yu birbirine bağlamaktadır. (Harita 3).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Balkan Yarımadası ile doğu vilayetleri (Suriye/Arabistan) arasında özellikle ordular için hızlı bir bağlantı sağlamıştır ama aynı zamanda kutsal topraklara giden hacılara da hizmet etmiştir ve bu nedenle Hacı Yolu

⁵⁴ Çakmak 2019:25.

⁵⁵ Belke 2020: 28.

⁵⁶ Belke 2020: 29-30.

⁵⁷ Ramsay 1960:194-195.

olarak da bilinmektedir. Anadolu'daki bu çapraz geçişin seyri, Orta Bizans Dönemi'nde dikkate değer değişikliklere uğramıştır. Bizanslılar, Ancyra'dan geçerek Tatta Limne/Tuz Gölü'nün doğusundan dolaşmak yerine Doryleum/Eskişehir, Amorium/Hisar daha sonra Hatta Cotyaeum/Kütahya ve Iconium/Konya'dan Kilikya Kapıları üzerinden giden yolları tercih etmeye başlamıştır. Sonrasında Arap ordularının kuzeybatı Küçük Asya'ya saldırıları ve Bizans'a karşı saldırıları için tercih edilen yollardan biri haline gelmiştir. Ancyra, Amorium, Dorylaeum ve Cotyaeum, Constantinopolis'in Asya hinterlandının korunması için güçlü bir şekilde tahkim edilmiş garnizon şehirleri olarak ortaya çıkmıştır. Birçok önemli yol doğrudan imparatorluğun doğu sınırlarına uzanıyordu. Bir kuzey yolu Nicomedia'daki Hacı Yolu'ndan ayrılmıştır ve Claudiopolis/Bolu üzerinden Paphlagonia üzerinden Amasya/Amasya, Neocaesarea/Niksar ve Pontus Bölgesi'nde Satala/ Sadak'a ulaşmıştır⁵⁸.

Bir orta yol Ancyra'da Hacı Yolu'ndan ayrılmıştır ve doğrudan Sivas Sebasteia'ya yönelmiştir. Burada biri güneydoğuya Melitene/Malatya ve Fırat'a, diğeri ise Niğbolu'ya giden iki kola ayrılmıştır. Coğrafyacı Artemidorus'a göre; Erken Roma Dönemi'nde (M.Ö 2. Yüzyılın sonları) en önemli olan üçüncü yol Bizans Dönemi'nde, Efes/Selçuk'tan Karia, Frigya, Likaonya ve Kapadokya, Mazaca/Kayseri boyunca Fırat, Antik Çağ'da önemini yitirmiştir ancak bazı kısımları özellikle batıda Meander Vadisi ve doğuda Sezariye'den Melitene'ye ve Fırat'a incelenen tüm dönem boyunca kullanımda kalmıştır. Karadeniz'deki çeşitli limanlardan güney'e Sinope/Sinop, Amisus/Samsun veya Trapezus/Trabzon ve kuzeye Akdeniz limanlarından özellikle Attalia/Antalya, Anemurium/Eski Anamur, Seleucia/Silifke ve Aegeae/ Ayaş/ Yumurtalık da vardır. Ancak çoğu (Trabzon ve Attalia'dan gelenler hariç) batı-doğu veya çapraz yolların bölge üstü önemini kazanmamıştır.⁵⁹

2.2.3. Hacı Yolu

İnsanoğlu tarih boyunca yaratılışından itibaren dil, ırk ve yaşadığı coğrafya farketmeksizin bir varlığa inanmak istemiş ve inanmak istediği şeyin arayışına girmiştir. Her dinin kendine göre bir inanç sistemi, bu inanç sistemine göre bazı ritüelleri ve kutsal alanları vardır. Bu kutsal alanlardan biri de hac merkezleridir. Ortaçağ'dan bu yana Hristiyanlık dinini kabul etmiş toplum Filistin ve Ürdün Bölgesi'nde İsa'nın doğup

⁵⁸ Belke 2020:29-30.

⁵⁹ Belke 2020:29-30.

çarmıha gerildiği Kudüs'e Hac ziyaretinde bulunmuşlardır⁶⁰. İlk Hac yolculuğu Bizans İmparatoru Constantin'in 325 yılında Hristiyanlığı resmi din haline getirmesi ve annesi Helena'yı, İsa'nın doğumundan ölümüne kadar olan yaşamını geçirdiği kutsal topraklara, Kudüs'e göndermesiyle başlamıştır. Böylelikle Helena, kutsal topraklara giden ilk hacı olarak kayıtlara geçmiştir⁶¹. Helena Kudüs'e gitmek için yolculuğuna Constantinopolis'ten başlayarak (İstanbul), Nicomedia (İzmit), Nikaia (İzmit), luluopolis (Sarılar), Ancyra (Ankara), Archelais (Aksaray), Tarsus, Adana ve (Antiokeha) Antakya'dan geçerek Kudüs'e kadar ulaşmıştır. Bu yol zaman içinde Hristiyan hacıların kullandığı başlıca karayolu durumuna gelmiştir aynı zamanda askeri amaca da hizmet etmektedir⁶². Helena'dan sonraki dönemlerde ise 4. Yüzyıldan itibaren hac ziyaretlerinin önemi artmış ve Hristiyan hacılar Kudüs'ü ziyaret edebilmek için hem deniz hem kara yolunu kullanmışlardır. Bu iki seçenekten biri olan deniz yolu hem çok maliyetli hem de iklim koşulları ve korsan saldırıları açısından tehlike oluşturabilecek durumlardan kaynaklı olarak daha çok kara yolunu tercih etmişlerdir⁶³.

2.2.4. Posta yolu

Yaşayan toplumların farklı amaçlar doğrultusunda birbirleriyle iletişim kurmaları ve birbirleriyle haberleşmeleri, devlet yöneticileri arasında da her zaman bir ihtiyaç olmuştur. İnşa ettiği yolların diğer imparatorluk dönemlerinde de önem taşıması sebebiyle Roma İmparatorluğu, Güneş'e göre "yollar" imparatorluğu şeklinde ifade edilmektedir⁶⁴. İletişimi esas alan Roma İmparatorluğu Dönemi'nde inşa edilen yollar; askeri, ticari, dini ve devletler arasındaki diplomatik ilişkiler gibi farklı amaçlara hizmet etmiştir. Bunun için bir posta ağı kurulmuş ve güvenlik önlemleri alınmıştır. Bu yolların yapılmasındaki en büyük etken, birbirine uzak mesafedeki merkezlerin haberleşmesini sağlayarak birlik hareketinin daha hızlı ve güvenli olmasıdır. Bizans İmparatorluğu da posta teşkilatında bazı değişiklikler yaparak kurulan bu sistemi devam ettirmiştir⁶⁵.

Prokopius, "Bizans'ın Gizli Tarihi" adlı kitabında kentlerde gerçekleşen partizan hadiselerinden, imparatora bağlı kalarak çalışmak üzere görevlendirilmiş bazı kişilerden ve düşman hareketlerinden zamanında haberdar olabilmek için aynı zamanda başkente

⁶⁰ Şengül 2022:27.

⁶¹ Şengül 2022:11.

⁶² Akbulak 2006:332.

⁶³ Şengül 2022:17.

⁶⁴ Güneş 2022:193.

⁶⁵ Güneş 2022:194.

gönderilen paraların güvenli bir şekilde iletilmesi için kurulan bir posta teşkilatından, postacıların Mısır ve İran'a gitmek için kullandığı deniz ve kara yolu güzergâhlarından bahseder. Posta teşkilatı şu şekilde işlemektedir: Bir atlının kolay ve hızlı bir şekilde görevini yerine getirebilmesi için bazı durak noktaları bulunmaktadır. Bu durak sayısı mesafeye göre bazı yollarda sekiz bazı yollarda beş olmak üzere değişmekte ve beşin altına düşmemektedir. Duraklarda kırka yakın at ve atlara bakan yeterli sayıda seyis bulunmaktadır. Posta teşkilatında görevli olan ulaklar, mesafenin yakınlığına ve ya uzaklığına göre duraklarda atlarını değiştirebilmektedir dolayısıyla bu sistemle daha hızlı ve güvenli bir şekilde görevlerini yerine getirmektedir. Bunun yanı sıra deniz kıyısından uzakta olan çiftlik ve yerleşim sahipleri posta örgütü sayesinde, hadiselerden zamanında haberdar olur, devlet yöneticilerinin at ve seyislerin beslenmesi için aldıkları ürünlerden büyük kar elde edilir aynı zamanda çiftçiler kazançlarıyla vergilerini rahat bir şekilde ödeyebilmektedir⁶⁶. Sonrasında Justinianus, Khalkedon'dan başlayarak karayoluyla Daciviza'ya kadar giden posta örgütünü dağıtarak, posta teşkilatında çalışan postacıları kötü hava şartlarında tehlike oluşturacak tüm koşullara rağmen zaman kaybetmeden Bizans'tan Helenopolis'e kadar deniz yolunu kullanmaları için zorlamıştır⁶⁷. İran'a giden yollar dışında Mısır'a giden yol üzerinde bulunan durak sayısını azaltarak bir durağa düşürmüştür bunun yanı sıra atların kullanılması yerine eşeklerin kullanılmasını emretmiştir. Bu zor şartlar sonucunda haberleşme sistemi aksaklıklara uğramış ve posta teşkilatı zayıflamıştır. Dolayısıyla bu durum, olaylardan zamanında haberdar olamayıp gerekli olan tedbirleri alamayan çiftçileri oldukça büyük zarara uğratmıştır⁶⁸.

Prokopius İmparator Justinian'ın Helenopolis Kenti'nin su problemlerinden dolayı bir su kemeri inşa ettiğini ve bu su kemerinin sadece içme suyu için değil aynı zamanda hamamlara su sağladığını söyler. Kitabında, Justinian'ın ayrıca su kıtlığı ve ihmal nedeniyle harap durumda olan bir hamamı onardığının ve yeni bir hamam da inşa ettirdiğinin bütün bunların yanında bir saray, kiliseler, su hâkimleri için stoalar ve lojmanlar da inşa edip Helenopolis'i şatafatlı bir şehir haline getirmeyi amaçladığının bilgisini de vermektedir bunun yanı sıra bu yapılaşma faaliyeti Justinian'ın şehrin alt

⁶⁶ Prokopius 2001:161.

⁶⁷ Prokopius 2001:162.

⁶⁸ Prokopius 2001:162.

yapı sorunlarını da gidererek yol ağında daha çekici bir yer haline getirmeyi amaçlamıřtır⁶⁹.

⁶⁹ Prokopius 1971: V5

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TİCARETTE SERAMİK ESERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Seramik eserler ilk üretildikleri dönemden bu yana, nehir taşımacılığında kayık olarak kullanılan geniş ağızlı küpler⁷⁰, gemilerde şamandıra olarak kullanılan küpler⁷¹, zeytinyağı, şarap, tahıl gibi ürünlerin depolandığı ticari kaplar, günlük mutfak kullanım kapları olmak üzere farklı formlarda ve alanlarda kullanım görmüştür. Seramik yapımında kullanılan kil ve kilin içerdiği katkı maddeleri seramiğin kalitesini belirler aynı zamanda kullanılan malın kaliteli olmasının yanı sıra kullanıldığı alana ve mekâna göre bulunduğu yörenin refah düzeyinin de bir göstergesidir.

Her seramiğin tipolojik olarak, stil özellikleriyle, bezemeleriyle karakteristik bir görüntüsü, çıkarıldığı kaynağın kil özelliğine bağlı olarak bir yöresi, bu özellikleri harmanlayan ve üreten zanaatkârı, tüm işleyişin gerçekleştiği bir zaman dilimi yani ortaya çıkış tarihi vardır. Dolayısıyla bu maddeler göz önünde bulundurulduğunda ortaya bir kimlik çıkar. Disiplinlerarası çalışmalarla özellikle arkeolojiyle doğrudan ilişkili arkeometri alanında gerçekleştirilen analizler sonucunda bilim dünyasına sunulan bu kimliğin, bugüne dek yapılan tüm çalışmalarda bölgenin tarihini aynı zamanda bölgenin ticari ilişkilerini anlamamız hususunda bize rehberlik etmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Seramik eserlerin bir kimliği olduğu gibi üretildiği andan yok oluşuna kadar hatta ikincil kullanım olarak işlevini sürdürüp yeniden yok olana kadarki süreç içerisinde meydana gelen bir hikâyesi vardır. Yapılan arkeolojik çalışmalarda karşılaştığımız seramik eserler; her kültür tabakasında farklı dönemsel izleri görebildiğimiz birer zaman kapsülü gibidir. Tespit edildiği andan itibaren, çalışma alanında karşılaştığımız diğer eser ve materyallerle birlikte değerlendirildiğinde bütünsel hikâyeyi izleyebilmemiz mümkündür.

Delta üzerinde Klasik Dönem'den Ortaçağ'a kadar gerçekleşmiş tüm ticari faaliyetler, "Hersek Deltası Ticareti" başlıklı tez konum kapsamında; yapılan arkeolojik çalışmalar ile tespit edilen seramik eserler ışığında çalışılmıştır. Daha önce Kocaeli'nin

⁷⁰ Casson 2002:1-4.

⁷¹ Casson 2002:3.

Karamürsel ilçesine, günümüzde Yalova İli, Altınova İlçesi'ne bağlı Kaytazdere Beldesi'nden çıkan ve Kocaeli Müzesi'ne götürülen, Kemal Çibuk'un da 2019 yılında yayınladığı "Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu" başlıklı tez çalışmasında yer alan 7 adet amphora müze müdürlüğü onayında tez çalışmasına dâhil edilmiştir.

2021 yılında Yalova Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Uludağ Üniversitesi Sualtı Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ bilimsel danışmanlığında Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı sınırları içerisinde gerçekleştirilen Limnae-Civetot Sualtı Kazıları'ndan ele geçen 8 adet seramik buluntudan 1 adet unguentarium, 1 adet sırlı seramik ve 6 adet kırmızı astarlı seramik parçası tez çalışması kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları kapsamında 2022 sezonunda yürütülen kara çalışmaları, Yalova ilinin Altınova ilçesinde yer alan Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen Deniz Feneri'nde başlamıştır. Deniz Feneri yapısının iç kısmı ve çevresinde; C7, C9, D7, D8, D9, E7, E8, E9 ve F9 olmak üzere toplamda 9 açma belirlenerek kazı çalışmaları yapılmıştır. Deniz Feneri yapısı ve çevresinde tespit ettiğimiz 20 adet sırlı seramik, 13 adet kırık amphora parçası ve amphoralara ait olabilecek kapak ya da tıpa olarak kullanıldığını düşündüğümüz bir grup seramik parçası tez çalışmasına dâhil edilmiştir (Resim 2).

Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları kapsamında 2022 sezonunda yürütülen sualtı çalışmaları, Yalova ili Altınova ilçesine bağlı Kaytazdere Beldesi'nde başlamıştır. Çalışmalar J14 açması, yuvarlak yapı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu alanda ve çevresinde, yüzeyde tespit edilen 2 adet unguentarium, 1 adet kırmızı astarlı seramik ve 1 adet lekythos tez çalışmasına dâhil edilmiştir (Resim 3).

Tez çalışmasına dâhil edilen buluntular "Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri", "Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri" ve "Ortaçağ Seramikleri" olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. Birinci başlığı oluşturan Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri; Kaliteli Seramikler ve Ticari Amphoralar olmak üzere iki alt başlık, ikinci başlığı oluşturan Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri; Kaliteli Seramikler ve Ticari Amphoralar ve Unguentariumlar olmak üzere üç alt başlık ve son başlık olan Ortaçağ Seramikleri de, Kaliteli Seramikler, Ticari Amphoralar ve Kapaklar olmak üzere üç alt başlık içinde değerlendirilmiştir.

3.1. KLASİK-HELENİSTİK DÖNEM SERAMİKLERİ

3.1.1. Kaliteli Seramikler

3.1.1.1. Lekythos

Lekythoslar MÖ 4. yüzyıla kadar mezar hediyesi olarak kullanılmışlardır⁷². Kaynaklarda unguentariumların öncülleri olarak karşımıza çıkmaktadır⁷³. Unguentariumlarda olduğu gibi yağların, parfümlerin ve bazı sıvıların saklanması için farklı kullanım alanları vardır. Aynı zamanda mezar hediyesi olarak bırakılmaları dini amaç içinde kullanıldıklarını gösterir.

Tez çalışmasına dâhil edilen Kat. 1 katalog numaralı örnek tipolojik olarak incelendiğinde bodur lekythos formundadır (Kat. 1 Levha 1). Her iki yüzeyde siyah firnis ve çark izleri görülmektedir. Sualtında kaldığı için yüzeyde yer yer beyaz tabakalar oluşmuştur ve siyah firnis aşınmıştır. Ağız kısmında kırık bulunmaktadır silindirik boyundan başlayan kulp omuz üzerinde kavis yaparak birleşmektedir. Alt gövde kırıktır. Hamur rengi kahveye dönük kırmızıdır. Katkı malzemesi olarak az miktarda kalker ve mika içermektedir. Bu grubun örneklerine Atina Agorası⁷⁴ ve Makedonya'da rastlanmıştır⁷⁵. MÖ 5. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

3.1.2. Ticari Amphoralar

3.1.2.1 Sinop (Helenistik Dönem) Amphorası

Antik Çağ'dan başlayarak ticarete önemli bir araç haline gelen amphoraların, Karadeniz Bölgesi'ndeki dağılımı ve üretim alanları oldukça geniştir. Bu üretici kentlerden biri olan Sinope (Sinop) MÖ 6. yüzyılda Miletos tarafından bir koloni kenti olarak kurulmuştur. Helenistik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar amphora üretimi yapan Sinope'nin, özellikle Helenistik ve Roma Dönemlerinde en önemli üretim merkezlerinden biri olduğu bilim dünyası tarafından kabul edilmektedir. Gelir kaynağı tuzlu balık ve şarap olan kentin aynı zamanda mühürlü kiremit ve zeytinyağı ithalatı yaptığı da bilinmektedir⁷⁶. Başta Karadeniz kıyılarındaki pazarlar olmak üzere birçok bölgeye şarap ve zeytinyağı imal edilmektedir. Sinop'ta gerçekleştirilen kara ve sualtı

⁷² Dündar 2008:7.

⁷³ Özdoğru-Dündar 2007:151.

⁷⁴ Sparkes – Talcott 1970:313, fig. 7, no. 1108.

⁷⁵ Öz-Abay 2022:73.

⁷⁶ Temur-Yeniay 2021:26.

araştırmalarında seramik fırınlarına ve amphoraların tespit edilmesi burada MÖ 4. yüzyıl ve MS 7. yüzyıl arasında bir üretimin olduğunu ortaya ıkarmıştır⁷⁷.

Sinop amphoralarının MÖ 3. yüzyıl örnekleri yuvarlatılmış ağız kenarına, silindirik boyuna, topaç şeklinde düz dibe sahiptir⁷⁸. Kocaeli Müzesi'nde bulunan ve tez çalışmasına dâhil edilen Kat. 2 katalog numaralı Sinop Helenistik Dönem Amphorası tek parça halindedir ancak tek kulpu kırıktır (Kat. 2 Levha 1). Yuvarlak bir dudağı silindirik bir boyna sahiptir. Gövde ise şişkindir. Hamur yapısına baktığımızda sert olmakla birlikte içeriğinde az miktarda taşçık bulunmaktadır.

3.1.2.2. Rhodos-Geç Rhodos Amphoraları

Rhodos, deniz yolu güzergâhında önemli bir yere sahiptir. Bu güzergâh Yunanistan'dan başlayarak Mısır'a kadar uzanmaktadır aynı zamanda Küçük Asya'ya yakın olmasıyla Arkaik Dönem'den itibaren Akdeniz ticareti açısından da büyük önem taşımaktadır⁷⁹. Hellenistik Dönem'in en büyük ve ticari amphora üreticisi olan Rhodoslular ilk amphora üretimlerini MÖ 4. yüzyılın sonlarında gerçekleştirmiştir. şarap üretiminde oldukça gelişerek İngiltere, Karadeniz kıyıları ve Hindistan'a⁸⁰ özellikle de Akdeniz havzasında büyük bir yayılım gösterdiğini söylemek mümkündür⁸¹. şarap dışında zeytinyağı, badem, kuru incir, keçiboynuzu, bal, arpa, fıstık çamı kozalağı, şeftali, zeytin gibi ürünlerinde ticaretinin yapıldığı farklı kazılarda yapılan analizler sonucunda bilinmektedir⁸². İlk üretildikleri tarihten MÖ 1. yüzyıla kadar, yönetici, üretici isimlerini, kullandıkları ünvanları, adanın simgesi olan Helios ve gül sembollerini amphora kulplarına mühürlemişlerdir. Bu mühürleme işlemini siyasi ve ekonomik faktörler sebebiyle MÖ 1. yüzyılda yavaş yavaş ortadan kalkmıştır⁸³. Rhodos Amphoraları Doğı ve Batı Akdeniz'de geniş bir yayılım göstermiş, ayrıca Ren Nehri yoluyla da askeri merkezlerde duyulan ihtiyaçtan kaynaklı olarak İngiltere'ye kadar dağılmıştır⁸⁴. MÖ 4. yüzyılın sonlarında konik gövdeye, ağızın hemen altından boyunda başlayan yuvarlatılmış kulplara sahip Proto-Rhodos Amphoraları, MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğinde daha kısalmış ve şişkinleşmiş bir gövde formuna kavuşmuştur. MÖ 3.

⁷⁷ Bilir 2018:229.

⁷⁸ Doğıer 1991:116.

⁷⁹ Aslan vd. 2018:250.

⁸⁰ Doğıer 1991:87-88.

⁸¹ Kızıllarslanoğlu-Alkaç 2014:56.

⁸² Aslan vd. 2018:251.

⁸³ Alkaç 2014:213-229.

⁸⁴ şenol 2003:30.

yüzyılın ortalarında yuvarlatılmış dudak ve ovoit gövdesi ile kanonik forma bürünmüştür. Bu form üretildiği tarihin karakteristik tipin başlangıcını temsil etmektedir. MÖ 2. yüzyıla gelindiğinde kulplardaki dönüşler daha keskin hale gelmiştir⁸⁵. MÖ 1. yüzyılda ise bu keskin dönüşlü kulplar yukarı doğru sivrilerek boynuz formuna ulaşmıştır⁸⁶.

Kocaeli Müzesi'nde bulunan ve çalışmaya dâhil edilen Kat. 3 katalog numaralı amphora yukarıda bahsettiğimiz karakteristik Rhodos Amphorasının başlangıcını temsil etmektedir (Kat. 3 Levha 2). Uzun silindirik bir boyna, ağzın hemen altından başlayarak omuz üstünde birleşen oval kesitli kulplara sahiptir. Kulplardan biri kırıktır. Örneğimiz sergilediği form özellikleriyle MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek mümkündür.

3.2. ROMA-GEÇ ROMA DÖNEMİ SERAMİKLERİ

3.2.1. Kaliteli Seramikler

3.2.1.1. Phokaia Kırmızı Astarlı Seramikler

Geç Roma kırmızı astarlı seramikler sigillataların devamı niteliği taşımaktadır ancak kil içeriği daha katkılıdır⁸⁷. Kırmızı astarlı seramikler; Afrika kırmızı astarlı seramikler, Phokaia kırmızı astarlı seramikler, açık renkli Geç Roma seramikleri olmak üzere üç gruba ayrılır. Hersek Deltası'nda tespit edilen kırmızı astarlı seramiklerin Hayes'in Saraçhane buluntularına göre sınıflandırdığı ve farklı kazılardan çıkan benzer örnekleri göz önünde bulundurulduğunda bu grup içinde değerlendirilen seramiklerin üretiminin ise Phokaia merkezli olduğu düşünülmektedir. Bu grup üzerine sınıflandırmalar ilk kez Atina Agorası⁸⁸ buluntuları üzerinden Waagé tarafından yapılarak "Late Roman C Ware" olarak adlandırılmıştır⁸⁹. Sonrasında Hayes, bu seramiklerin üretim yeri olarak Phokaia'nın belirlenmesinden sonra "Late Roman C Ware" olarak sınıflandırılan seramiklerin "Phocaeen" ifadesi getirmiştir⁹⁰. Katkı malzemesine baktığımızda genelde kireç, mika ve kum içermektedir. Bazılarında ise kuvars bulunmaktadır. Bezeme olarak MS 5. ve 6. yüzyıllar arasında rulet bezeme

⁸⁵ Aslan vd. 2018:253.

⁸⁶ Doğer 1991:90.

⁸⁷ Ergüerer 2012:116.

⁸⁸ Tunç 2018:27.

⁸⁹ Waagé 1933:298.

⁹⁰ Ergüerer 2012:150.

kullanılmıştır⁹¹. Hersek Deltası Kazıları'nda tespit edilen seramiklerin ise ağız kısmını çevrelemektedir.

Bu grup içerisinde tez çalışmasına dâhil edilen toplam 7 adet buluntu 2021 ve 2022 yılında sualtında yürütülen çalışmalar sırasında tespit edilmiştir. Kat. 4 katalog numaralı ilk örnek dışa dönük kazıma dekorlu bir dudak yapısına sahip tabağa ait olabilecek bir ağız parçasıdır (Kat. 4 Levha 2). Hamur rengi pembeye yakın açık kırmızı ve yüzey rengi ise kırmızıdır. Dış yüzeydeki astar aşınmıştır. Hayes bu grubu form 5 B olarak tanımlamıştır⁹². MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ve MS 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Benzer örnekleri Assos, Ephesus, Milet, Labraunda, Smyrna, Tarsus, Atina Agorası, Gortina, Tocra, Scythia ve Lechaion' da görülmektedir⁹³.

Kat. 5 katalog numaralı örnek iç bükey forma sahip bir tabak ağız parçasıdır (Kat. 5 Levha 3). İç ve dış yüzeyindeki kırmızı astar aşınmıştır. Yumuşak bir dokuya sahip hamurun içeriğinde ince kum bulunmaktadır. Hayes C tipi içinde değerlendirdiği benzer buluntuları MS 460- 475 arasına tarihlendirmiş ve bu grubun MS 5. yüzyılın başına kadar kullanımda kaldığını belirtmiştir⁹⁴.

Hayes'in C grubu içerisinde değerlendirdiği⁹⁵ Phokaia kaplarından iç bükey bir adet ağız parçası Kat. 6 katalog numarası ile çalışmaya dâhil edilmiştir (Kat. 6 Levha 3). Seramik üzerinde deniz etkisi sebebiyle yer yer beyazlıklar görülmektedir ve dış yüzeydeki astar aşınmıştır. Ağız kısmını çevrenen dik çizgi şeklinde kazıma bezemeler yer almaktadır. Hamur rengi açık kırmızı, yüzey rengi ise kırmızıdır. Hamur katkı malzemesi olarak içeriğinde az miktarda mika ve kuvars bulunmaktadır. 10 katalog numaralı örneği Saraçhane buluntularına göre MS 5. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür⁹⁶.

Kat. 7 katalog numaralı örnek aşınmış ince astara sahip olup iç yüzeyde, merkezde bant şeklinde kazıma motiflerine sahiptir. (Kat. 7 Levha 4). Yüzey kırmızı ve açık kırmızıya yakın tonlardadır. Yumuşak bir dokuya sahip kırmızı hamur içeriğinde az miktarda mika ve kalker bulunmaktadır. Saraçhane buluntularıyla benzerlik gösteren

⁹¹ Tunç 2018:28.

⁹² Hayes 1972:339.

⁹³ Ergüner 2012:173.

⁹⁴ Hayes 1972:337.

⁹⁵ Hayes 1972:337.

⁹⁶ Hayes 1972: 337.

örneği Hayes'in 3 B grubu içerisinde değerlendirmek mümkündür⁹⁷. Phokaia 3 B formu genel olarak MS 5. yüzyıla tarihlenmektedir⁹⁸.

2021 yılı çalışmaları sırasında tespit edilen Kat. 8 katalog numaralı diğer örnek ise oldukça aşınmış durumdadır (Kat. 8 Levha 4). Formun üzerindeki keskin hatlar neredeyse kaybolmuştur. Üzerinde astar izine rastlanmamaktadır ancak dudak kısmında bulunan bezeme aracılığıyla bu örneği Hayes'in C formu olarak ele aldığı Saraçhane buluntularıyla ilişkilendirmek mümkündür. Hamur rengi ve katkı malzemeleri bağlamında Kat. 8 katalog numaralı örneği Phokaia kırmızı astarlı seramikleri içerisinde değerlendirmek ve MS 5. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür⁹⁹.

Hayes tarafından Form 10 A olarak sınıflandırılmış grupta benzerlik gösteren Kat. 9 katalog numaralı tabağın dudak kenarı yuvarlağa yakın bir forma sahiptir (Kat. 9 Levha 5). İç ve dış yüzeyde astar ya da bezeme görülmemektedir. Bulduğu ortam koşulları sebebiyle aşınmıştır. Saraçhane buluntularına göre MS 7. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür¹⁰⁰.

Bu grup içinde değerlendirilen son buluntu ise 2022 yılı sualtı çalışmaları esnasında yüzeyden ele geçen Kat. 10 katalog numaralı örnektir (Kat. 10 Levha 5). Hayes bu örnekleri 3 C grubunun içine dâhil etmiştir. İç bükey ağız yapısına ve ağız kısmını çevreleyen bezemelere sahiptir. Astar da yer yer aşınmalar görülmektedir. Açık kırmızı hamur rengine ve kırmızı astara sahiptir. Hamur içeriğinde az miktarda mika ve kireç bulunmaktadır. Yapılan karşılaştırmalara göre MS 5. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür¹⁰¹.

3.2.2. Ticari Amphoralar

3.2.2.1. Rhodos Amphoraları

Karamürsel Hava Alanı'ndan Kocaeli Müzesi'ne getirilen ve tez çalışmasına dâhil edilen Kat. 11 katalog numaralı örneği ise geç Rhodos amphoraları grubuna dâhil etmek mümkündür (Kat. 11 Levha 6). Dışa yuvarlatılmış ağız kenarına, uzun silindirik boyuna, ince ve uzun ovoit gövdeye sahip örneğin gövdesi kırık ve eksiktir. Dudak kenarının altından başlayan ve omuz üzerine inen yuvarlak profilli kulplarının üst

⁹⁷ Hayes 1972:330.

⁹⁸ Ergüner 2012:161.

⁹⁹ Hayes 1972:330.

¹⁰⁰ Hayes 1968:209.

¹⁰¹ Ergüner 2012:682

bölümünde mahmuz çıkıntıları bulunmaktadır. Benzer örneklere dayanılarak bu amphorayı MS 1. yüzyıla tarihlemek mümkündür¹⁰².

Kat. 12 katalog numaralı diğer Rhodos Amphorası dışa yuvarlatılmış ağız kenarına, ince uzun silindirik boyuna ve tutamak formunda sivri bir dipile sonlanan ovoit bir gövdeye sahiptir. Dudak altından başlayan yuvarlak kesitli kulpları omuzlara inmektedir. Yukarıdaki örnekten biraz farklı olarak kulplar üzerinde bulunan mahmuz çıkıntıları bu örnekte daha keskin yapılmıştır (Kat. 12 Levha 6). Benzer örneklere dayanılarak bu amphorayı MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmek mümkündür¹⁰³.

3.2.2.2. Forlimpopoli Amphorası

Forlimpopoli, İtalya'nın Emilia-Romagna bölgesinde bulunan Forli-Cesena ilinde bir komün olarak bilinmektedir. Bölgede üretilen bir amphora tipi olan Forlimpopoli Amphoraları, üretildiği bölgenin adını almıştır. Forlimpopoli'de gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda tespit edilen amphoralar form olarak A, B, C ve D olmak üzere 4 gruba ayrılmaktadır¹⁰⁴. Hersek Deltası'nda tespit edilen ve Kocaeli Müzesi'nde bulunan Kat. 13 katalog numaralı amphora D grubu örnekleriyle benzerlik göstermektedir (Kat. 13 Levha 7). Boyun çapı ve dip çapı birbirine yakın olan amphoranın karakteristik özelliği dibinin düz olmasıdır. Dışa yuvarlatılmış kıvrımlı ağız kenarına, boyunla birleştiği noktada genişleyen uzun silindirik boyuna, ovoid gövdeye sahip örneğin bilezik formunda hafif yüksek kaidesi bulunur. Dudakların hemen altında boyundan başlayan kulplar yatay açıldıktan sonra dik bir profille aşağı inerek omuzda birleşmektedir. Hamur içeriğinde ise az miktarda kalker ve taşçık bulunmaktadır. Forlimpopoli amphoralarının kaynaklarda genellikle şarap taşımada kullanıldığı bilinmektedir¹⁰⁵. Bunun yanı sıra, bazı A ve D grubu örnekleri üzerinde yapılan analizler sonucunda bu amphoralar içerisinde şarabın yanı sıra garum taşınmış olabileceği de bilinmektedir¹⁰⁶. Forlimpopoli amphoraları MS 1-2. yüzyıllara tarihlendirilmektedir¹⁰⁷.

¹⁰² Tekocak-Zoroğlu 2013:112.

¹⁰³ Sezgin-Şenol-Cankardeş 2022:35.

¹⁰⁴ Paczynska-Naumenko 2002:310.

¹⁰⁵ Aldini 1989:24.

¹⁰⁶ Paczynska-Naumenko 2002:310.

¹⁰⁷ Çibuk 2019:79.

3.2.2.3. Sinop (Carrot) Amphoraları

Sinop'ta üretilen havuç formu amphoralar, başlangıçta “Zemer 40 Amphorası” olarak adlandırılmıştır. Benzer örneklerin Lübnan'da Tripolis yakınlarında ve Anadolu'da Tarsus'ta bulunduğu belirtilerek Lübnan'da tespit edilen örneklerin kökenlerinin olasılıkla Suriye olabileceği öne sürülmüştür¹⁰⁸. Sonraki dönemlerde ise bu tipin Kilikya ve Karadeniz Bölgesi'nde üretilmiş olduğu araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır¹⁰⁹. Sinop'ta Roma Dönemi'ne ait olan Demirci'deki atölyelerde üretilmiş olduğu bilinen “Sinopean ‘Carrot’ Amphoraları” adıyla tanımlanmış olan bu tip başlangıçta “Variant C Snp III” olarak isimlendirilerek sonrasında “Variant C Snp III-1” ve “Variant C Snp III-2” olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Üretimleri ise MS 4. yüzyıl ve 6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir. Sinop amphoralarının yerel olmasının en belirleyici özelliği kilin içerisinde bulunan bir katkı malzemesi olan “piroksen”dir. Genel olarak C Snp III-1a ve b grubu amphoralarını tipolojik olarak incelediğimizde; üçgen bir şekle, uzun ve dar olmakla birlikte yükseklikleri 67-80 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Silindir şeklinde bir boyun ve dar bir ağız yapısına sahiptir. Bu grubun örneklerinden Varyant a'nın ayırt edici özelliği dudağın oval bir şekle sahip olması Varyant b'de ise dudak kısmının çift kat olmasıdır. C Snp III-2a ve b grubu da yine aynı şekilde 67-80 cm. arasında farklı boyutlardadır. Bu grup örneklerine baktığımızda boyun daha uzun olmakla birlikte gövde keskin ve konik bir biçime sahiptir. Kulplar boyun ve omuz arasında yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında yivler boyun kısmında ve dibe doğru inildikçe görülür¹¹⁰. Sinop Demirci Atölyesi'nde tespit edilen ikinci alt grup ile eşleşen Kat. 14 katalog numaralı örneği ve MS 4-5. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür¹¹¹ (Kat. 14 Levha 7).

3.2.2.4. Yassıada Amphorası

Kat. 15 katalog numaralı amphora Helenopolis açıklarında balıkçılar tarafından bulunmuş olup şu anda Kocaeli Müzesi'nde korunmaktadır (Kat. 15 Levha 8). Kat. 15 katalog numaralı örnek dışa döndürülmüş yuvarlak profilli ağız kenarına, kısa ve dar silindirik boyuna ve küresel formu kısa gövdeye sahip amphoranın kaidesi bulunmamaktadır. Dudak altında başlayan kısa kulpları omuz üzerinde üzerine

¹⁰⁸ Zemer 1977:49.

¹⁰⁹ Tekocak-Zoroğlu 2013:114.

¹¹⁰ Demirel 2020:21-22.

¹¹¹ Demirel 2020:22.

bağlanmaktadır. Omuz üzerinde metal bir tarakla hamur ıslakken yapılmış bant formunda ince ve dar oluklar bulunmaktadır. 18 katalog numaralı örnek Yassı Ada Batığı'nın kargosunda tespit edilen Tip 2 örnekleriyle benzerlik göstermektedir¹¹². MS 6.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Yassı Ada amphoraları Batı Karadeniz, Romanya, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs, Lübnan, Suriye, Mısır, İtalya ve Britanya gibigeniş bir coğrafyaya dağılmıştır. İçinde reçine kaplaması bulunan amphoraların sıvı taşıdığı, muhtemelen bu sıvıların zeytinyağı ya da şarap olabileceği düşünülmektedir¹¹³.

3.2.3. Unguentariumlar

Antik Dönem'de merhem, yağ, koku ve bazı sıvıların konulduğu kaplar olarak kullanılan kaplar olarak bilinen unguentariumlar¹¹⁴ Erken Helenistik Dönem'den başlayıp Erken Doğu Roma Dönemi'ne kadar kullanım görmüşlerdir¹¹⁵. Unguentariumların, lekythosların geliştirilmiş hali olduğu ve zamanla lekythosların yerini aldığı düşünülmektedir¹¹⁶. Aynı zamanda kutsallık amacı ile mezar hediyesi olarak bırakıldıkları da bilinmektedir. Hersek Deltası'nda ele geçen unguentariumlar 2021 ve 2022 yıllarında sualtında yürütülen kazı çalışmaları esnasında tespit edilmiştir. Form olarak iğ biçimlidirler. Kırmızı, kırmızımsı sarı ve açık kahveye dönük farklı renk tonları görülmektedir. Unguentariumlar, içine koyulacak sıvı malzemelerin güvenliği açısından yüksek ısıda pişirilmektedir. Bilgin bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “kapların büyük bir çoğunluğunun yüksek ısıda fırınlanması sonucu camlaşması da, içinde bulunan sıvının dışarı atılmasını engelleyip daha güvenli bir taşıma işlemi sağlayacağından ötürü, malzemenin değerli olabileceğini de düşündürmüştür”¹¹⁷. Dolayısıyla Hersek Deltası'nda tespit edilen unguentariumların da bulunduğu konum açısından ve yapı kompleksinin bir bölümünde tespit edilen zeytinyağı işliğiyle ilişkilendirildiğinde, bu küçük kaplarla farklı merkezlere ticaret yapıldığı düşünülebilir. Amphoralarda olduğu gibi, üzerinde bulunan monogramlar; içinde taşınan ürünler, tüccar isimleri, imparator isimleri, üretim yeri gibi bazı bilgiler sunmaktadır¹¹⁸. Kat. 16 katalog numaralı unguentarium üzerinde yuvarlak bir çemberin içinde merkezde Π, iç kısmında A, sağ tarafta P, sol tarafta yansıma hizasında ters K, üst tarafta O ve Y harfleri

¹¹² Bass 1982:157.

¹¹³ Bass 1982:164-165.

¹¹⁴ Dünder 2008:4-5.

¹¹⁵ Dünder 2008:3.

¹¹⁶ Dünder 2008:7.

¹¹⁷ Bilgin 2013:16.

¹¹⁸ Bilgin 2013:17.

görülür. Söz konusu monogramı “Πατρικίου” şeklinde okumak mümkündür.¹¹⁹ (Kat. 15 Levha 8). Bu ifade geç Antik Çağ’da özel bir isim olan “Patrikios’un” olarak tanımlanmıştır¹²⁰. Unguentariumda gövdenin üst kısmı kırıktır. İç yüzeyde çark izleri görülürken dış yüzeyde görülmemektedir. Hamur rengi açık kırmızı ve yüzey kırmızı renktedir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda bu örneği MS 6. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür¹²¹.

Kat. 17 ve Kat. 18 katalog numaralı diğer iki örnek üzerlerinde herhangi bir monogram bulunmamaktadır. Kat. 17 katalog numaralı örnek oldukça kalın cidarlı ve sert bir yapıya sahiptir. Dış yüzey pürüzsüz olmakla birlikte iç yüzeyde geniş aralıklı çark izleri yer almaktadır. Kahverengiye dönük sarımsı kırmızı bir tondadır (Kat. 17 Levha 9). Kat. 18 katalog numaralı örnek 2022 sezonunda yine aynı alanda tespit edilmiştir (Kat. 18 Levha 9). Dış yüzey oldukça aşınmıştır. İnce cidarlı ve her iki yüzeyde de çark izleri görülmektedir. Diğer buluntularla boyutları hemen hemen aynıdır. Her iki unguentariumun benzerlerine Side¹²², Saraçhane¹²³, Patara¹²⁴ kentlerde rastlanmakta ve MS 7. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

3.3. ORTAÇAĞ SERAMİKLERİ

3.3.1. Kaliteli Seramikler

3.3.1.1. Sıraltı Kahverengi-Yeşil Boya Dekorlu Seramikler

Kahverengi-yeşil sıraltı boya dekorlu seramik buluntular toplamda 3 adet olmak üzere (Kat. 19 Levha 10, Kat. 20 Levha 10, Kat 21 Levha 11) D8 ve D9 açmalarından ele geçmiştir. Teknik olarak bezemeler şeffaf krem renk sır altına kahverengi ve yeşil renk boya kullanarak uygulanmıştır. Diğer kazılardan çıkan örnekleri de göz önünde bulundurduğumuzda genel olarak spirial ve çizgisel motiflerle süslenmiş bir grup olduğunu söylemek mümkündür. D8 ve D9 açmalarından ele geçen seramik buluntularında bezemeleri bu yöndedir. D9 açmasından; 4 kırık parçadan oluşan tabak ya da kase olabileceğini düşündüğümüz açık kap formuna sahip 1 adet profil veren hafif dışa çekik dudak yapısına sahip ağız parçası ve yine aynı şekilde 3 kırık parçadan

¹¹⁹ Bilgin 2013:240.

¹²⁰ Bilgin 2013:46.

¹²¹ Bilgin 2013:26.

¹²² Özhanlı-Fırat 2011:26.

¹²³ Harrison vd. 1968:222.

¹²⁴ DüNDAR 2008:140.

oluşan tabak ya da kase olabileceğini düşündüğümüz açık kap formuna sahip 1 adet profil veren hafif yüksek kaide parçası ele geçmiştir.

Kat. 19 katalog numaralı ağız parçasına baktığımızda çizgisel detaylarla süslediği görülmektedir. Kahverengi ve yeşil renkteki çizgiler gövdeden ağıza doğru düzenli yaylar şeklinde uzanmaktadır. Yüksek ağız kısmında ise yatay olarak uzanan band şeklindeki çizgiler ağızı çevrelemektedir. Kırmızı hamurlu olmakla birlikte kalın cidarlıdır. Dış yüzeyindeki ince beyaz astar ise aşınmıştır ve ağızdan gövdeye doğru kırılan kısımda ince çark izleri yer almaktadır. Gövde konik bir yapıya sahiptir. Katkı malzemesi olarak az miktarda kireç ve ince taşçık kullanılmıştır (Kat. 19 Levha 10).

D9 açmasının diğer buluntusu olan Kat. 20 katalog numaralı kaide parçası ise bezeme yönünden farklılık göstermektedir. İç yüzeyde kahverengi spiraller ve geometrik desenler yeşil renk boya ile desteklenmiştir. Hafif dışarı kıvrımlı kaide ve kaideyle birleşen gövde kısmının üzerinde çark izleri yer almaktadır. Beyaz ince astar ise aşınmış durumdadır. Üzerinde bulunan yanık izleri ise bu grubun diğer örneklerinde bu yanık izlerinin görülmemesi sebebiyle seramiği pişirme esnasında oluşan bir üretim hatası sonucu oluştuğunu düşündürmektedir. Katkı malzemesi olarak yoğun kireç ve az miktarda ince taşçık kullanılmıştır (Kat. 20 Levha 10).

D8 açmasında ele geçen Kat. 21 katalog numaralı tabak ya da kâse olabileceğini düşündüğümüz açık kap formuna sahip bir adet kaide parçası boyut ve tip olarak D9 açmasından çıkan buluntuyla benzerlik göstermektedir ancak bezeme olarak kabın zemininde kahverengi ve yeşil renkte çizgilerden oluşan geometrik şekiller yer alırken, gövdeden ağza doğru gidildikçe büyüyen kahverengi ve yeşil renkte yarım daire şekiller bulunmaktadır (Kat. 21 Levha 11). Dış yüzeyindeki beyaz astar aşınmıştır ve çark izleri net bir şekilde görülmektedir. Kahverengi-yeşil, kahverengi sıraltı boyama dekorlu seramikler, bazı örnekleri sgraffito/kazıma bezemelidir. Ancak Deniz Feneri çevresinde ele geçen buluntular içinde herhangi bir sgraffito/kazıma'ya rastlanmamıştır. Bu grup örnekleri Türkiye'de Aphrodisias¹²⁵, Olympos (Nif Dağı)¹²⁶ ve Anaia (Kadıkalesi)¹²⁷ kazılarındaki buluntularla benzerlik göstermektedir. Vroom kahverengi-yeşil sıraltı boya dekorlu seramiklerin ayrıca Türkiye'nin batısında ve güneyinde, Balkanlar'da,

¹²⁵ Öztaşkın 2017:170.

¹²⁶ Doğer 2015:58.

¹²⁷ Doğer 2005:107.

Venedik'te ve İtalyan kiliselerinde, Akdeniz Bölgesi'nde; Kastellorizo, Grete, Kıbrıs ve Kırım'da¹²⁸, Borisov; Bulgaristan'ın güneydoğusunda Polski Gradets yerleşiminde yoğun olarak aynı zamanda Constantinopolis, Atina, Efes, Sparta ve Korint'te¹²⁹, Manolova-Voykova; Karadeniz'in batısında; Agathopol, Urdoviza, Sozopol, Develt, Anchialos, Varna¹³⁰ gibi yerleşimlerde görüldüğü aktarmıştır. Varna'daki örnekler II. John Komnenos sikkeleriyle birlikte 12. yüzyılın ilk yarısına¹³¹, Aphrodisias'taki örnekler 13. yüzyılın başlarına¹³², Bulgaristan'da Polski Gradets yerleşiminde I. Manuil Komnenos sikkeleriyle birlikte 12. yüzyılın sonlarına¹³³ tarihlenmektedir. Morgan, Waagé'in siyah-yeşil boyalı kaplar¹³⁴ olarak ele aldığı bu grubun diğer kaynaklarında dikkate alınarak kahverengi-yeşil olarak değerlendirilmesini, siyah rengin güçlü bir sarıyla kullanıldığında aslında kahverengi olarak ortaya çıkmasıyla ilişkilendirmiştir ayrıca Korint'in önemli bir üretim merkezi olduğunu belirtmiştir¹³⁵. Korint örnekleri ise 11. yüzyıl sonu 13. yüzyıl başına tarihlenmektedir¹³⁶. Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları'ndan çıkan örnekler ise benzerleri ile karşılaştırmaları yapıldığında M.S 12. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

3.3.1.2. Sıraltı Kahverengi Boya Dekorlu Seramikler

Sıraltı kahverengi boyama tekniğiyle üretilmiş seramikler kırmızı hamurlu olup şeffaf krem renk sırlı, beyaz astar üzerine sır altına kahverengi boya ile uygulanarak genelde spiral motif ve çizgilerden oluşan seramiklerdir. Bu grup içerisinde toplamda 5 adet dışa dönük ağız parçası ve 1 adet kaide bulunmaktadır. Dışa dönük ağız parçalarından 3 tanesi aynı bezemeye sahiptir (Kat. 22 Levha 11, Kat. 23 Levha 12, Kat. 24 Levha 12). Beyaz-krem renkte astar üzerine kahverengi boya uygulanarak yapılmıştır. Bezeme ağız kısmında yoğunlaşmaktadır.

Kat. 25 katalog numaralı dışa dönük ağız parçasında ise yine beyaz-krem renkte astar üzerine kahverengi boya ile püskürtme tekniği uygulanmıştır (Kat. 25 Levha 13). Kat. 26 katalog numaralı ağız parçasının dudak kısmında ise düz kahverengi dikey

¹²⁸ Vroom 2005:83.

¹²⁹ Borisov 2017:305.

¹³⁰ Manolova-Voykova 2015:98.

¹³¹ Manolova-Voykova 2015:97.

¹³² Öztaşkın 2017:170.

¹³³ Borisov 2017:305.

¹³⁴ Waagé 1933:22.

¹³⁵ Morgan 1942:70.

¹³⁶ Vionis 2010:449.

çizgiler bulunmaktadır (Kat. 26 Levha 13). Kat. 27 katalog numaralı halka kaideli ve kalın cidarlı örneğin ise iç yüzeyinde kahverengi boya ile ince çizgilerle küçük düzensiz kare şeklinde bezemeler bulunmaktadır (Kat. 27 Levha 14). Bu grup içinde değerlendirilen tüm seramiklerin dış yüzeyinde çark izleri görülmektedir.

Bu grubun örnekleri yapılan kazı çalışmaları sırasında fener yapısının güneyinde bulunan D8 ve D9 açmasında ele geçmiştir. Sıralı kahverengi-yeşil boya dekorlu seramikler gibi bu grupta Bulgaristan'ın güneydoğu kesiminde oldukça yoğun olarak görülmektedir. 11-12. yüzyıllara tarihlendirilmektedir¹³⁷.

3.3.1.3. Beyaz Sırlı Seramikler

Bu grup içinde yer alan bej ya da açık pembemsi renk hamur rengine sahip olan seramik buluntuların dış yüzeyleri açık yeşil tonda bir renge ve halka kaideye sahiptirler. Örneklerin üzerinde yive rastlanmamaktadır ancak çark izleri görülmektedir. İç yüzeylerine işlenmiş bezemeler üzerindeki sırnın taşlanması ve aşınması sonucunda deforme olmuştur ve uygulanan yeşil renk boyada bozulmalar görülmektedir. Bezemelerin geometrik desenlerden oluştuğu, seramikler üzerindeki taşlanmalar seramiklerin yüzeyine uygulanan mekanik temizlik sonucunda anlaşılmıştır. Genelde köşeli olan geometrik desenler sadece yeşil boya kullanılarak uygulanmıştır. Bulgaristan örneklerinden yola çıkarsak merkez noktada yer alan çizgilerden bazıları tespit edilemeyen parçalar ile bütünleştğinde muhtemelen haç motifi ortaya çıkmaktadır. Yeşil renk boya ile yapılan bezemeler dışında taban rengi olarak kahverengimsi sarı, kırmızı gibi renkler kullanılmıştır. Buluntular üzerinde görülen deformasyonun ise buluntu yerlerinin deniz kıyısında olması sebebi ile deniz tuzunun etkisiyle taşlandığını ve aşındığını düşündürmektedir. Ancak diğer gruplarda yer alan sırlı seramiklerde bu aşınmanın görülmemesi farklı bir teknik olarak bu grup örneklerinin yapımında iç yüzeye seyreltilmiş kırmızı astar çözeltisi, dış yüzeye ise yeşil renk boya üzerine şeffaf ya da açık sarı renkte sır uygulanması¹³⁸ aynı zamanda bulunduğu ortam koşullarının etkisi sonucu, ince tabanlı astarın bulunduğu ortamda ince taşçık ya da kum gibi materyallerin yüzeye yapışması ile deformasyona uğradığı anlaşılmaktadır. Örnekleri Bulgaristan'ın güneydoğu kıyılarında ve Batı Karadeniz

¹³⁷ Borisov 2017:306.

¹³⁸ Manolova-Vojkova 2015:95.

kıyılarında görülmektedir¹³⁹. Beyaz sırlı seramikler Saraçhane buluntularına göre 12. ve 13. yüzyıllar arasına Varna'da ortaya çıkan bir örnek ise aynı alanda bulunan II John Komnenos sikkesi aracılığıyla M.S 12. yüzyıla tarihlendirilmektedir¹⁴⁰.

Beyaz, bej veya açık pembemsi hamur rengine sahip yeşil sırlı ve yeşil boyalı kaplardan D8 açmasından 5 adet, D9 açmasından 4 adet, C9 açmasından 4 adet, E9 açmasından 1 adet ve C7 açmasından da 1 adet olmak üzere açık kap formuna sahip kâse olabileceğini düşündüğümüz sadece kaide kısımları günümüze ulaşabilmiş toplamda 15 adet örnek ele geçmiştir. Bunlardan 5 tanesi çalışmaya dâhil edilmiştir.

Kat. 28 katalog numaralı örneğin merkez noktadaki yeşil boyalar yoğun aşınmadan dolayı silinmiştir. Hafif dışa kıvrımlı kaideye sahip olup, orta noktada tabana daha yakın bir kıvrım görülmektedir (Kat. 28 Levha 14).

Kat. 29 katalog numaralı örnek kırık üç parçadan oluşmaktadır (Kat. 29 Levha 15). İç yüzey kahveye dönük sarı renge, ilk buluntunun bezemesinden farklı bir bezemeye, kıvrımlı çizgilerden oluşan hatlara, kavisli yuvarlak kaideye sahiptir.

E9 açmasından çıkan Kat. 30 katalog numaralı örneğin iç yüzeyi aşınmış kırmızı renktedir (Kat. 30 Levha 15). İç yüzeyde görülen geometrik çizgiler artı şeklini oluştursa da hem seramiğin kırık olması hem de çizgilerin düzensiz olması sebebiyle bezeme tam olarak anlaşılammıştır. İki kırık parçadan oluşan Kat. 31 katalog numaralı kaide D9 açmasında tespit edilmiştir. İç yüzeyde kahveye dönük sarımsı renk üzerine yeşil renkte birbirini çevreleyerek büyüyen köşeli geometrik bezemeler yer almaktadır (Kat. 31 Levha 16).

C9 açmasından ele geçen Kat. 32 katalog numaralı örnek tek kırık parçadan oluşmaktadır. Kırık, kaidenin ortasından itibaren başlamaktadır. İç yüzeyde açık kahverengi ve kırmızı renk üzerine yeşil renkte düzgün olmayan yeşil yuvarlak şekiller yer almaktadır. Kaidenin taban kısmı aşınmıştır ve hafif döküntü şeklinde kırıklar mevcuttur (Kat. 32 Levha 16). Bu grup içerisinde değerlendirilen örneklerin genel

¹³⁹ Manolova-Vojkova 2015:95.

¹⁴⁰ Manolova-Vojkova 2015:94.

olarak katkı malzemesi ince kum, mika ve granür içeriklidir. Bulgaristan örnekleriyle içerik bakımından eşleşmektedir¹⁴¹.

3.3.1.4. Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramikler

Sgraffito/kazıma tekniği uygulanarak üretilen seramik örnekleri fener yapısının güneydoğusunda bulunan C9 ve güneybatısında bulunan D9 açmalarında ele geçmiştir. C9 açmasından tek parça halinde çıkan Kat. 33 katalog numaralı seramik kırmızı hamur, geniş ve alçak kaideye sahip olup dış yüzeyinde ince yivler bulunmakla birlikte yüzeyde bulunan beyaz-krem renk astar aşınmıştır (Kat. 33 Levha 17). İç kısmında yine beyaz-krem renk astar ve belli aralıklarda bantlar yer almaktadır. Bantların içerisinde ince sgraffito olarak işlenmiş spiral motifler bulunmaktadır. Bant aralıkları ise yeşil renk boya ile süslenmiştir. D8 açmasında ele geçen 34 katalog numaralı seramik C9 açmasındakiyle benzer bezemelere sahiptir (Kat. 34 Levha 17) ancak profil vermeyen ve birbirini tamamlayan kırık iki parçadan oluşan gövde parçasıdır. D8 açmasından çıkan bu gruba dâhil edebileceğimiz sgraffito tekniğiyle yapılmış Kat. 35 katalog numaralı örnekte ise bant içerisinde ince çizgiler yer almaktadır (Kat. 35 Levha 18). İç yüzeyinde görünen aşınmalar sebebi ile üzerindeki bezeme tanımlanamamıştır. Dış yüzeyinde bulunan beyaz-krem renk astar korunmuş durumdadır ve yüzeyde ince yivler bulunmaktadır. Genel olarak 12. ve 13. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir¹⁴². Kat. 36 katalog numaralı son sgraffitolu kaide parçası ise daha koyu bir kırmızı renk tonuna sahip olmakla birlikte daha kaba ve kalın cidarlıdır. İç yüzeyde görülen sır rengi ise sarımsı beyaz renklindedir (Kat. 36 Levha 18).

3.3.1.5. Milet İşi Seramikler

Milet İşi seramikleri, Balkanlar, Ege, Kuzey Karadeniz ve Anadolu'nun birçok yerleşiminde dağılımı olmuştur. Ada İşi, Köylü Kapları, Anadolu Beylikler Dönemi Keramikleri, Erken Dönem Osmanlı İznik Seramikleri, İznik İşi gibi farklı adlandırmalar yapılmış ve başlangıçta üretim yerinin Milet olmadığı¹⁴³ tartışma konusu olan Osmanlı tarafından üretilmiş bu grup 1935 yılında, Milet'te yoğun olarak ele geçmesi sebebiyle F. Sarre tarafından "Milet İşi" olarak tanımlanmıştır¹⁴⁴. Ancak Parker bu durumu şu şekilde açıklamıştır: "Milet, Beylikler Dönemi'nde önemli bir ihraç

¹⁴¹ Manolova-Voykova 2015:94.

¹⁴² Doğer 2005:107.

¹⁴³ Demirci 2006:20.

¹⁴⁴ Burlot-Waksman 2021:168-170.

limanıdır ve bu keramiklerde ihraç edilmek üzere buraya getirilmiş olabilir”. Sarre’nin Milet’te bulunan bazı parçalardan bahsettiğini kırmızı hamur üzerine Osmanlı keramik dekorlarının taklitleri olan bezemelerin bulunduğunu aktarması üzerine: “Milet’e gittiğimde tamamen bunların tersi durumunda olan bazı ufak parçalarla karşılaştım ve bu parçalar beyaz dayanıksız bir hamurdan yapılmış keramiklere aitti fakat bezemeleri renk ve desen bakımından tamamen Beylik Dönemi keramik bezemelerinin aynısıydı. Bu keramikler Milet’te ithal edilmiş olamazlar. Bu taklitlere dayanarak Milet’te keramik atölyelerinin olduğunu ancak 15. yüzyıl başında Milet’in şehir olarak önemini kaybetmesiyle keramik sanatında bir gerilemenin baş gösterdiğini ve çeşitli denemelere girişilerek bir dejenerasyon döneminden sonra ortadan kaybolduğunu kabul edebiliriz”¹⁴⁵ şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Diğer kazılardan çıkan örnekler göz önünde bulundurulduğunda katkı malzemesi olarak kum, kireç ve mika kullanılmıştır. Hamur yapısı serttir ve hamur rengi ise kahverengi ve kırmızı renk arasında değişmektedir¹⁴⁶.

Bu grubun örnekleri kazı çalışmaları sırasında D8 açmasından ele geçmiştir ve bir tabak ya da kâseye ait olabileceğini düşündüğümüz amorf parçalardan oluşmaktadır (Kat. 37 Levha 19). Stil özelliklerine baktığımızda kırmızı hamurlu, mavi-beyaz bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiş bezemelere sahiptir. İç yüzeyde şeffaf bir sır altına kobalt mavisi boya uygulanmıştır. İznik, Kütahya, Milet, Konya, Antalya, Silifke, Malatya, Bursa ve İstanbul’da dağılım gösteren Milet İşi seramiklerin asıl üretim yerlerinin Batı Anadolu olduğu düşünülmektedir. İznik’te seramik fırınlarının tespit edilmesi ayrıca bu grubun İznik üretimlerinde en önemli İznik rengi olan kobalt oksitle ortaya çıkarılan kobalt mavisi ve yine kobalt oksitten elde edilen lacivertin kullanılması¹⁴⁷, Hersek Deltası Kazıları’nda tespit edilen buluntularla benzerlik göstermesi yönünden kazılardan ele geçen Milet İşi seramiklerin Nikaia üretimi olduğunu ve Helenopolis ile aynı güzergâh üzerinde olmasının yanı sıra kısa mesafede bulunması sebebiyle İznik’ten getirilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu grubun İznik örnekleri, 14. ve 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir. Bu tarihleme katkı

¹⁴⁵ Parker 1965:156-157.

¹⁴⁶ Karasu 2022:292.

¹⁴⁷ Demirci 2006:45.

malzemesi, stil özellikleri bakımından Hersek Deltası Kazıları'nda tespit edilen buluntularla eşleşmektedir¹⁴⁸.

3.3.1.6. Zeuksippus Tipi Seramikler

Zeuksippus Tipi seramikler ilk defa D. Talbot Rice tarafından 1927 yılında İstanbul Zeuksippus Hamamları'nda gerçekleştirilen çalışmalarla tanınmıştır¹⁴⁹. Bizans Dönemi sırlı seramik grubunun büyük bir kısmını oluşturan Zeuksippus Tipi seramikler Anadolu'nun birçok yerine dağılmış ve Anadolu'da yapılan kazılar sırasında yoğun olarak ele geçmiştir¹⁵⁰. Kırmızı hamurlu Bizans seramikleri grubu içerisinde karşımıza çıkan Zeuksippus Tipi seramikleri kendi içinde de Tip I, Tip II, Zeuksippus Astar olarak sınıflandırılmaktadır¹⁵¹. Umut Büyüme çalışmasında; bu seramik grubunun Anadolu'da yapılan kazılarda sıkça karşımıza çıkması sebebiyle sadece tek merkezli değil, birçok merkezi noktada üretilip dağılım gösterdiğini ifade etmektedir¹⁵². Zeuksippus Tipi seramiklerin Anadolu'daki dağılımlarını inceleyen İnanan; çalışmasında gerçek Zeuksippus Tipi seramik örnekleri dışında aynı zamanda yerel bir üretimin olduğunu, Pergamon, Anaia, Nikaia gibi kentlerin ise bu üretim merkezlerinden biri olduğunu söylemektedir¹⁵³.

Hersek Deltası sınırları içinde bulunan, 2021 yılı "Limnae-Civetot Sualtı Kazısı" kapsamında yapılan çalışmalar sırasında bu gruba dâhil edilebilecek 1 adet Zeuksippus Tipi seramik tespit edilmiştir (Kat. 38 Levha 19). Yerel üretim merkezlerinden biri olan Nikaia'nın bölgeyle olan bağlantısı sebebi ile Kat. 38 katalog numaralı örneğin Nikaia üretimi olduğu düşünülmektedir. Örnek, kırmızı renkli hamura sahip iç yüzeyi monokrom yeşil renkli, sırlıdır. Üzerinde herhangi bir bezemeye sahip olmamakla birlikte iç kısımda merkezi çevreleyen kazıma tekniğiyle yapılmış çift bant şeklinde daireler yer almaktadır. İç ve dış yüzey oldukça aşınmış durumdadır ve dış yüzeyde herhangi bir bezeme ya da boya izi bulunmamaktadır. Yakın benzerleri Kadıkalesi/Anaia Kazısı'ndan ele geçmiştir¹⁵⁴.

¹⁴⁸ Burlot-Walksman 2021:170.

¹⁴⁹ Büyüme 2018:39.

¹⁵⁰ İnanan 2014:149.

¹⁵¹ Büyüme 2018:38.

¹⁵² Büyüme 2018:39.

¹⁵³ İnanan 2014:161.

¹⁵⁴ İnanan 2010:241-263. (Kat.No: 231/315)

3.3.2. Ticari Amphoralar

3.3.2.1. Günsenin (Ganos) Amphoraları

1989 yılında Nergis Günsenin ve ekibi tarafından Tekirdağ iline bağlı Hoşköy ve Gaziköy arasındaki kıyı şeridinde Bizans Dönemi'ne ait amphora üretim merkezlerinin tespitine yönelik yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. 1992 yılında ise aynı amaca yönelik kurtarma kazıları yapılmıştır¹⁵⁵. Bunun dışında aynı yıl içerisinde bölgede sualtı araştırmaları yapılmış ve elde edilen bulgular ışığında tipolojisi araştırmacı tarafından tanımlanan Günsenin (Ganos) Amphoraları, 4 tipe ayrılmıştır. Tip I grubunu oluşturan amphoraların üretim yerleri Tekirdağ'dan Gelibolu'ya kadar uzanan kuzeybatı kıyı kesiminde bulunmaktadır¹⁵⁶. Aynı zamanda bu tipin İznik civarında da üretilmiş olabileceği kaynaklar tarafından aktarılmaktadır¹⁵⁷. Diğer bir üretim yeri olabileceği düşünülen bölge ise Prokonnesos çevresidir. 1994 yılında Nergis Günsenin ve ekibi tarafından önceki yıllarda Marmara Adalarında tespit edilen batıklara yönelik sualtı araştırmaları gerçekleştirilmiştir ve toplam 10 adet batık tespit edilmiştir. Saray Limanı çıkışındaki ilk koy olan Abrus Limanı'nda 150-200 m²lik bir alanda yapılan çalışmalarda iki adet fırın tespit edilmiş ve bu fırınların Ganos tipi amphoraları taklit eden bir üretim merkezi olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bölgede kilin bulunmaması ve fırınların kıyıdaki konumları sebebiyle kilin bölgeye tekneler vasıtasıyla mı taşındığı konusunda bir soru ortaya atılmıştır¹⁵⁸. 1995 yılında devam eden araştırmalarında, Marmara Adaları'nda tespit edilen amphoraların kil analizleri sonuçlarında Ganos'takilerle benzerlik göstermesi bir önceki yılki araştırmalarda ortaya çıkan sorulara bir yanıt niteliği taşımaktadır. Marmara Adalarındaki fırınların tespiti ve bölgede kilin olmayışı yapılan analizler sonucunda, kilin Ganos'tan getirildiğine işaret etmektedir¹⁵⁹.

Marmara kökenli Günsenin (Ganos) Amphoraları'nı tipolojik olarak incelediğimizde Tip I, Tip II, Tip III ve Tip IV olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. Amphoralar 9. Yüzyıldan itibaren üreilmeye başlamış ve farklı bölgelerde yapılan kazılarda ele geçen bulgular ışığında tipolojik olarak Geç Bizans Dönemi'ne kadar

¹⁵⁵ Günsenin 1992:86-87.

¹⁵⁶ Mimaroglu 2011:71.

¹⁵⁷ Zelenko 2009: 239.

¹⁵⁸ Günsenin, 1995:360.

¹⁵⁹ Günsenin 1996:100.

gelişim ve değişim göstermiştir. Günsenin (Ganos) Tip I olarak nitelendirilen amphora grubunda boyut olarak farklılıklar görülmektedir. Günsenin (Ganos) Tip I formu; ucu yuvarlatılmış ağız yapısına, kısa, dar ve silindirik bir boyuna ağız hizasından hemen başlayarak omuzda birleşen oval kesitli kulplara, omuzda genişleyerek konikleşen üzeri yivler ile kaplı kısa, şişkin gövdeye ve düz bir dibe sahiptir¹⁶⁰. Serçe Limanı Batığı'nda yapılan sualtı kazılarında bu tip amphoraların farklı boyutlarına rastlanmıştır. Amphoraların boyutları ve hacimleri üzerinde yapılan çalışmalar sonucu üç sınıf belirlenmiştir. Bu sınıf içerisinde yer alan amphoralar; 9-14 litre, 12-15 litre ve 17-19 litre hacimlere sahiptirler. Kötüburun (Fethiye) ve Hayırsız Ada (Marmara Adası) batıklarında yapılan araştırmalarda ele geçen örnekler de bu tipin farklı boyutlarda üretildiklerini desteklemektedir. Kötüburun'da büyük ve küçük olmak üzere iki farklı boyutta görülen bu tipin Hayırsızada'da da birbirinden farklı form ve boyutta iki grubu tespit edilmiştir. Ortalama yükseklikleri 30- 40 cm olarak belirlenen bu amphoraların bazı örneklerinin ise 28 ve 53 cm arasında değişebildiği de bilinmektedir¹⁶¹. Farklı bölgelerde ele geçen buluntular ışığında bu tipin 9. ve 13. yüzyıllar arasında üretildiği anlaşılmaktadır.

Günsenin (Ganos) Tip II formu; Ganos Amphoraları arasında nadir olarak rastlanandır. Ucu yuvarlatılmış hafif çıkıntılı dışa taşkın ağız kenarına, ağız hizasını geçerek yükselen, kalın kulpların oturduğu omuza, dibe doğru daralan konik üzeri yivli gövdeye ve yuvarlatılmış dibe sahiptir. 11. yüzyıl sonu 12. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir¹⁶².

Günsenin (Ganos) Tip III formu; ucu yuvarlatılmış dışa çekilerek şekillendirilmiş ağız kenarına, ağızın altından başlayarak ağız hizasını geçerek yükselen kalın sağlam kulpların oturduğu omuza, dibe doğru daralan konik üzeri yivli gövdeye ve yuvarlatılmış dibe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Khersones'te 14. yüzyılın sonlarına kadar kullanılan form geç dönemlerde incelenerek uzamış olup kalın üzeri yivli kesitli kulpları formla orantılı olarak daha da yükseltilmiştir. Farklı bölgelerde ele geçen

¹⁶⁰ Aslan-Orhan, 2018:107.

¹⁶¹ Türker 2005:96.

¹⁶² Aslan-Orhan, 2018:107.

buluntular ışığında genel olarak bakıldığında Tip III'ün 12. Yüzyıldan 14. Yüzyılın sonlarına kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır¹⁶³.

Günsenin (Ganos) Tip IV formu; dışa çekik ucu yuvarlatılmış ağız kenarına, dar boyna, boynun üst bölümünden başlayarak ağız kenarı seviyesini aşan ve omuzda gövdeye birleşen oval kesitli kalın kulplara ve dibe doğru daralan ovoidal gövdeye ayrıca kaideden ağız kenarına kadar yivlere sahiptir. Bu form da yine buluntular ışığında değerlendirildiğinde Geç Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Günsenin (Ganos) Amphoraları'nda ihraç ürünü olarak ise yapılan analizler sonucunda şarap taşınmış olabileceği ve şarap dışında da zeytinyağı gibi farklı ürünlerinde taşındığı düşünülmektedir. Dağılım alanlarına baktığımız zaman Ege, Akdeniz ve Karadeniz' de aynı zamanda Anadolu dışında da tespit edilmiş olması ticari yayılımın oldukça geniş olduğunu bizlere göstermektedir.

Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazılarında yapılan çalışmalarda tespit edilen seramik eserlerden, D8 açmasından 1 adet, D9 açmasından 5 adet, C7 açmasından ise 1 adet, C9 açmasından 4 adet, olmak üzere toplamda 11 adet Günsenin (Ganos) Amphoraları kapsamında çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunlardan Kat. 39 katalog numaralı eser D9 açmasından ele geçmiştir ve 6 kırık parçadan oluşmaktadır (Kat. 39 Levha 20). Kırık parçaların birleştirilmesiyle form özellikleri anlaşılan amphora Günsenin (Ganos) Amphora Tip I örneğinin dış yüzeyi aşınmış durumda ve ince, derin yivlerden bazıları bulunduğu alanın deniz kıyısında olması sebebi ile silinmiştir. Yuvarlak dipli amphora geniş, şişkin bir gövdeye sahip olmakla birlikte farklı boyutlardaki örneklerle göre orta büyüklükteki kategoride değerlendirilmektedir. Genel olarak katkı malzemesi ise mika, kum ve kireç içeriklidir. 11. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Dağılım alanı Batı Karadeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail olmak üzere oldukça geniştir. D9 açmasında bulunan Kat. 40 katalog numaralı numaralı örnek ise aynı tip altında değerlendirilmiştir (Kat. 40 Levha 20). Dört kırık parçanın birleştirilmesiyle form ortaya çıkmıştır. Dip kısmının yarısından fazlası ve gövdenin üst kısmı kırıktır. Kırmızımsı sarı bir tona sahiptir. Aynı alanda tespit edilen Kat. 41 katalog numaralı örnekte aynı tip altında değerlendirilmiş olup benzer özelliklere sahiptir (Kat. 41 Levha 21). Form bakımından bu gruptaki diğer

¹⁶³ Aslan-Orhan 2018:107.

örneklerle benzerlik gösterse de renk olarak kırmızımsı kahve tonlarındadır. İki kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur ancak sadece yuvarlak dibin bir kısmı korunabilmiştir. Üzerinde deniz kıyısında bulunan bir alanda tespit edilmesi sebebi ile deniz tuzundan ya da deniz suyunun içinde bulunan farklı bir maddeden kaynaklanabilecek deformasyonlar görülmektedir. D9 açmasında bulunan ve tez çalışmasına dâhil edilen Kat. 42 katalog numaralı buluntu bu açmada tespit edilen son örnektir (Kat. 42 Levha 21). Diğer örneklerde olduğu gibi yuvarlak bir dip yapısına, dipten gövdeye doğru genişleyen bir forma ve dış yüzeyde kalın aralıklı yivlere sahiptir. Parçanın iç kısmında dibi taban kısmına doğru daraltan bir kavis, deniz suyu etkisiyle yüzeyde oluşmuş beyaz bir tabaka olduğu görülmektedir. Sarımsı bir kırmızı olmakla birlikte daha çok kahverengine dönük bir renge sahiptir. Ayrıca kil içeriğinde az miktarda mika, kum ve kireç bulunmaktadır. Bu tip altında değerlendirilen diğer Kat. 43 katalog numaralı buluntu ise D8 açmasından ele geçmiştir (Kat. 43 Levha 22). Seramik tek kırık parçadır. Sadece ağız ve kulpun çok küçük bir bölümü korunabilmiştir. Ağız bölgesinin dudak kısmı oldukça aşınmıştır ve kulp ise ağız hizasından başlayıp kavisle omuza doğru bir dönüş yapmaktadır. Ancak kavis yaptığı kısımdan itibaren kırılmıştır. Parçanın iç ve dış yüzeyinde kısa aralıklı yivler bulunmaktadır ve kalın cidarlıdır. Hamur katkı malzemesi olarak ince taşçık, kalker ve mika içermektedir.

C7 açmasında ele geçen Kat. 44 katalog numaralı amphora parçası ise Günsenin (Ganos) Tip III grubu altında değerlendirmeye alınmıştır (Kat. 44 Levha 22). Ağız ve kulp kısmı korunmuş tek parça halindedir. Kulp ağız kısmının biraz altından başlayarak ağız hizasını geçerek dik bir açıyla kavis yaptıktan hemen sonra kırılmıştır. Hamur yapısı sert ve gözeneklidir. İçeriğinde ise az miktarda kireç ve taşçık bulunmaktadır. Hamur rengi sarıya dönük bir kırmızı olmakla birlikte yüzeyi çok açık kahverengindedir.

Kat. 45 katalog numaralı örneğin, yine aynı şekilde ağız ve kulp kısmı korunabilmiştir (Kat. 45 Levha 23). Hamur rengi yüzey rengiyle benzerlik göstermektedir. Munsell kataloğuna göre açık renk sarımsı bir pembe tonundadır. Katkı malzemesi olarak az miktarda taşçık içermektedir. Ağızın dudak kısmı keskin bir şekilde dışa dönüktür. Kulp ağız kısmının hemen altından boyunda başlayarak ağız hizasını dikey bir şekilde geçmekte ve kavis yapmaktadır. Kavisin biraz altından kırılmıştır. C9 açmasında ele geçen Kat. 46 katalog numaralı ikinci buluntu da

Günsenin (Ganos) Tip III Amphoraları grubuna dâhil edilmiştir (Kat. 46 Levha 23). Bu grubun diğer örnekleriyle benzerlik gösteren seramiğin sadece ağız ve kulp kısmı korunabilmiştir. Ağızın hemen altından boyunda başlayan kulp dik bir şekilde ağız hizasını geçerek kavis oluşturmaktadır. Oluşturduğu kavisin yarısında kırılmıştır. Ağızda dudak kısmı belirgin ve keskin bir hat oluşturacak şekilde dışa dönüktür. Dış yüzey pembe ancak iç yüzey açık kırmızı renktedir. Hamur rengi iç yüzeyle hemen hemen aynı tonlarda kırmızıdır. Katkı malzemesi olarak az miktarda taşçık ve kalker kullanılmıştır. Günsenin (Ganos) Tip III Amphoraları kapsamında değerlendirilen Kat. 47 katalog numaralı örnek yukarıda bahsettiğimiz diğer üç buluntu ile aynı şekilde sadece ağız ve kulp kısmı korunmuştur (Kat. 47 Levha 24). Ağız hizasının hemen altından boyundan başlayarak dik bir şekilde ağız hizasını geçerek aşağı doğru keskin bir kavisle dönüş yapmaktadır. Kavis kısmından itibaren kırıktır. Ağızın dudak kısmı ise kulp ile birleşmektedir aynı zamanda belirgin ve keskin bir hatla dışa dönüştür. Dış yüzey açık kahverenginde iç yüzey ise daha açık bir kahvedir. Hamur rengi ise sarıya dönük bir kırmızı renkte, katkı malzemesi olarak da az miktarda mika, taşçık ve kalker kullanılmıştır. D9 açmasından ele geçen Kat. 48 katalog numaralı Günsenin (Ganos) Tip III buluntusunun sadece boyun kısmı korunmuştur (Kat. 48 Levha 24). Ağza doğru daralan ve gövdeye doğru genişleyen bir yapıya sahiptir. Yüzey oldukça aşınmış olmakla birlikte gözenekli bir görüntüsü vardır. Hamur katkı malzemesi olarak kireç, kalker ve taşçık içermektedir. Boynun orta kısmında kiril ya da rünik yazı sistemiyle işlenmiş N harfinde graffito yer almaktadır¹⁶⁴. Muhtemelen işlenirken bir keski kullanıldığı düşünülmektedir. Novy Svet Batığı'nın kargosunda tespit edilen bu tip amphoraların üzerine kazıma yöntemiyle işlenmiş, "N" harfini temsil eden ve buna karşılık gelecek "Nikos" ve "Nikophoros" olmak üzere iki isim sunulmuştur¹⁶⁵. Sadece gövde kısmı korunabilmiş Kat. 49 katalog numaralı örneğin dış yüzeyde sık aralıklı yivler görülür. (Kat. 49 Levha 25). Sarıya dönük kırmızı renkte bir hamura sahiptir ve katkı malzemesi olarak ince taşçık ve kireç içermektedir. Üzerine kiril ya da rünik yazı sistemiyle kazıma yöntemiyle işlenmiş "N" şeklinde bir sembol yer almaktadır. Bu sembolün Novy Svet Batığı'nın kargosundaki örneklerden amphora üzerinde her yere işlendiği anlaşılmaktadır¹⁶⁶ ve Deniz Feneri yapısının kazıldığı alanda tespit ettiğimiz bu

¹⁶⁴ Collins 2012:250 bkz. GC 130

¹⁶⁵ Collins 2012:124

¹⁶⁶ Collins 2012: 103.

örnekte muhtemelen omuz hizasına denk gelmektedir. Günsenin (Ganos) Tip III formuyla benzerlik gösteren Kat. 50 katalog numaralı buluntu C9 aşmasında tespit edilmiştir (Kat. 50 Levha 25). Sadece dip kısmı korunabilmiştir. Üzerindeki yiv aralıkları, parçanın formu, hamur rengi ve katkı malzemesinin içeriği göz önünde bulundurulduğunda bu grup içinde değerlendirmek mümkündür. Muhtemelen parçanın devamında şişkinleşen bir gövdeye, ağız hizasını geçerek dik bir şekilde hafif yükselen ve kavis yaparak omuz genişliğinde dik inen ve omuz üzerinde birleşen kulplara, kulp ile birleşen ağıza, kalın bir dudak yapısına sahiptir. Hamur ve yüzey rengi aynı olmakla birlikte sarıya dönük açık kırmızı tondadır. Katkı malzemesi olarak mika ve kalker içermektedir. Günsenin (Ganos) Amphoraları kapsamında değerlendirilen son buluntu ise D9 aşmasında tespit edilen Kat. 51 katalog numaralı örnektir (Kat. 51 Levha 26). Gövdenin sadece bir kısmı korunabilmiştir. Üzerinde kiril ya da rünik yazı sistemiyle yazılmış “X” ve “I” grafitto şeklinde harf veya sembol yer almaktadır ancak kırık bir parça olduğundan bu sembollerin devam edip etmediği anlaşılamamıştır. Novy Svet Batık’ı kargosundan çıkan buluntulara göre “X, IX, Ж” gibi harf ya da semboller “Ιχθoς” şeklinde ifade edilmektedir¹⁶⁷. Bu bilgiden hareketle içinde balık ya da balık ürünü taşıdığı fikri ortaya çıkmaktadır. Hamur ve yüzey rengi benzerlik göstermektedir ve açık kırmızı tonlardadır. Katkı malzemesi olarak az miktarda taşçık ve kalker içermektedir.

3.3.3. Kapak

Kapak ya da tıpa olarak tanımlanan ve yuvarlağa yakın düzensiz bir formda olan bu grup ikincil kullanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kırık tuğla ve amphora parçalarından, muhtemelen keski yardımıyla şekillendirilerek elde edilmiştir (Kat. 52 Levha 26). Amphoraların ağız kısmına oturacak boyutlarda, kil ile sıvanarak tıpalandığı bilinmektedir.¹⁶⁸ Bu grup Hersek Deltası’nda Deniz Feneri’nin bulunduğu alanda yapılan kazıda 2022 yılı D8 aşmasında yoğun olarak tespit edilmiştir. Deniz Feneri yapısı etrafında yer yer kalker ve kilin karışmasıyla meydana gelen marn kilinin görülmesi bu alanın, liman kompleksinin bir parçası olmasını göz önünde bulundurduğumuzda burada bir kontrol sisteminin olabileceği fikri doğmuştur. Ancak bu fikir bu yılki çalışmalarla sınırlıdır.

¹⁶⁷ Collins 2012:124.

¹⁶⁸ Gülsefa 2015:62.

SONUÇ

Hersek Deltası'nda arkeolojiye dair ilk çalışmalar 2018 yılında başlamış ve ilk defa 2021 yılında Limnae/Civetot Sualtı Kazıları gerçekleştirilmiştir. 2022 yılında Yalova İli, Altınova İlçesi, Hersek Deltası Kara ve Sualtı Kazıları olarak yeniden isimlendirilmiştir. “Hersek Deltası Ticareti” başlıklı tez çalışması kapsamında bugüne dek kazılarda ve yüzey araştırmalarında tespit edilen aynı zamanda ticaret hakkında bilgi sağlayan seramik eserler çalışılmıştır. Roma ve Bizans Dönemleri'nde Anadolu yol ağlarının haritaları çıkartılmış ve yol ağındaki değişiklikler karşılaştırılmıştır (Harita 5). Bizans Dönemi'nde, Constantinopolis'in başkent olmasıyla birlikte Helenopolis daha işlek bir hale gelmiştir. Bölge tarihinin, 2021 yılında Cennet Pişkin Ayvazoğlu tarafından karada yürütülen yüzey araştırması sonucunda Helenistik Dönem'e kadar gittiği bilinmektedir. Kara ve sualtında yapılan çalışmalarda ise deniz feneri yapısı ile yapının çevresinde yoğun olarak Bizans ve Osmanlı Dönemi izlerine rastlanmaktadır. Ancak 2022 sezonunda yapılan kazı çalışmaları sırasında herhangi bir stratigrafi yakalanamamıştır. Bunun sebebinin ise Geç Antik Çağ-Bizans Dönemi'ne tarihlenen fener yapısının hemen yakınında ve Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen diğer bir deniz fenerinin bulunmasının yanı sıra yapının inşa faaliyetleri ve yakın dönemlerde yapılan restorasyon çalışmaları esnasında kazı alanındaki toprağın karışmış olabileceği düşünülmektedir. Roma ve Bizans Dönemleri'ne tarihlenen ve farklı kullanım evreleri görülen sualtında tespit edilen yapı grubunun çevresinde bulunan bir adet Helenistik Dönem seramiğinin görülmesi, seramiğin başka yerden mi geldiği yoksa bu yapının Helenistik Dönem'de de mi kullanım gördüğü konusunda bir soru işareti oluşturmuştur.

Tez çalışmasına dâhil edilen seramiklerin %63'ü kara, %37'si sualtı kazılarında tespit edilmiştir (Grafik 5). İncelenen seramik gruplarının dağılım grafiğine baktığımızda çalışmanın %5'ini farklı alt gruplara ayrılan “Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri”, %13'ünü “Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri” ve %34'ünü “Orta Çağ Seramikleri” oluşturmaktadır (Grafik 1).

Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri'nin alt gruplarının yoğunluk grafiğinden yola çıkarak, Lekythos ile birlikte Kocaeli Müzesi'nde bulunan Sinop (Helenistik Dönem) Amphorası ve Rhodos Aphoraları bölgenin Helenistik Dönem tarihine ışık

tuttuğunu söyleyebiliriz. Helenistik Dönem Amphoralarının çalışılan bölgede tespit edilmiş olması limanın Helenistik Dönemde'de aktif olduğunu göstermektedir (Grafik 2).

Roma-Geç Roma Dönemi Seramiklerinin, % 46 lık bir bölümünü kapsayan en yoğun grup Phokaia Kırmızı Astarlı Seramikleridir (Grafik 3). Sualtı kazılarında ele geçen kırmızı astarlı seramik buluntularının, Cennet Pişkin-Ayvazoğlu tarafından karada yürütülen yüzey araştırması esnasında da tespit edilmesi limandan kente dağıtıldığının bir göstergesidir. Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri kapsamında değerlendirilen diğer önemli grup ise monogramlı ve monogramsız unguentariumlardır. Unguentariumlar tipolojik olarak benzerlik göstermektedir ve sualtı yapısının bir bölümünde bulunan zeytinyağı işliğiyle ilişkilendirilmiştir. Antik Dönem'de; merhem, kutsal yağ diğer adıyla myron, koku ve bazı sıvıların saklandığı, dini ya da ticari amaçlar için kullanılan bu şişeciklerin üzerindeki monogramlarda Hristiyanlıkla ilgili sembol ya da piskopos ismi taşıması sebebiyle dini amaçlarla kullanılmış oldukları bilinmektedir. Hristiyanlıkta azizlerin kutsal yağlarının iyileştirme ve kötülüklerden koruma gibi birçok işlevi bulunmasından dolayı Aziz Autonomous ile ilişkisi olması muhtemel olan sualtı yapı kompleksinin bir bölümünde tespit edilen endüstriyel boyuttaki zeytinyağı işliği, bir zeytinyağı üretimi olduğunu göstermektedir. Zeytinyağının Aziz'in kutsal yağının yapımında kullanılmış olabileceği ve unguentariumların ikincil kullanım bir malzeme olup içlerine kutsal yağ doldurularak farklı dini merkezlere dağıtılma ihtimali de ilerki bilimsel çalışmalarının ana sorularından birini oluşturmaktadır. Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri kapsamında tez çalışmasına dâhil lekythosun da bu alanda tespit edilmesi ayrıca unguentariumların öncülleri olarak bilinmesi sebebiyle kutsallığın olma ihtimalini arttırmıştır.

Arkeolojik kazılar esnasında tespit edilen Günsenin (Ganos) Amphoraları Tip IV grubu içinde incelediğimiz kırık bir amphora gövde parçası üzerindeki "X" ve "I" harfinin veya sembolün işlendiği grafitodan amphoranın içinde balık taşınmış olabileceği fikri ortaya çıkmış ve Hersek Deltası'nda likorinoz üretimin olması sebebiyle ticaret ile ilişkilendirilmiştir. Kaynaklarda yerel halk lagün yakınında tuzlaların olduğu bilgisini vermektedir. Ayrıca kaynaklarda da Nikaia başpsikoposunun bir mektupla Helenopolis'in tuzlalarından uygun fiyata tuz istemesi, burada bir tuz üretiminin yanısıra yerel bir ticaret akışına işaret etmektedir. Ayrıca Kocaeli

Müzesi'nde bulunan Rhodos, Geç Rhodos ve Sinop Amphoraları'nın Karamürsel Havaalanı'nda tespit edilmesi Delta'nın Ege ve Karadeniz ticaretine ışık tutmaktadır aynı zamanda limanın Helenistik Dönem'de de aktif olduğu anlaşılmaktadır. Amphoralarla aynı alanda bulunan kapakların deniz feneri yapısının çevresinde bulunması ve marn kili ile birlikte değerlendirildiğinde bu alanda limana ait bir kontrol sistemi olabilir mi sorusunu doğurmuştur.

Nikaia'nın önemli bir seramik üretim merkezi olmasının yanısıra hem Helenopolis'in Nikaia ile yakınlığı hem de Nikaia'ya giden yol üzerinde olması sebebi ile yerel bir ticaretin olabileceği düşünülmektedir. Çalışmaya dâhil edilmiş olan Milet işi Seramiklerin tespit edilmesi bu fikri desteklemektedir. Sebebi ise bu seramiklerin, Milet dışında farklı üretim merkezlerinin olduğu bilinmesi ve çalışma alanımızda ele geçen seramiğin üzerine uygulanan kobalt mavisinin Nikaia'nın karakteristik bir rengi olmasının yanısıra kobalt oksitten elde edilmesidir.

Hersek Deltası'nda yapılan araştırmalardan elde edilen veriler sonucunda, tez çalışması içinde Orta Çağ Seramikleri kapsamında değerlendirilen ve en yoğun grubu oluşturan Bulgaristan kökenli ithal seramikler ile Günsenin (Ganos) Amphoralarının tespit edilmiş olması M.S 12.-13 yüzyıl'da, Helenopolis'in Eleniapolis olmasıyla ilgili uzun süreli kesintiye cevap niteliği taşımaktadır (Grafik 4). Her ne kadar Helenopolis o dönemde önem kaybetmiş ve kesintiye uğramış gibi gözükse de aslında limanın işlevini kaybetmediğini anlıyoruz. Ayrıca Bulgaristan kökenli seramiklerin yoğun olarak görülmesi 12. yüzyılda başkent Constantinopolis'in Korint, Sparta ve Bulgaristan gibi merkezlerle ticari ilişkiler kurması, Helenopolis'in Bizans Dönemi'nde Anadolu yol ağı üzerinde önemli bir liman kenti olduğunun göstergesidir. İthal kökenli seramikler, Bulgaristan ile direkt deniz ticareti olabileceği düşündürse de bu seramiklerin Constantinopolis- Helenopolis hattı üzerinden gelmiş olabilecekleri ihtimali de değerlendirilmektedir. Bulgaristan kökenli seramiklerin yoğunluğu, talep edenlerin kökenleri konusunda soru işareti yaratmış, acaba bölgede bu seramikleri talep eden Bulgaristan kökenli etnik bir grubun varlığına mı işaret etmektedir sorusunu ortaya çıkarmıştır. Bunun dışında, henüz cevaplanamayan deniz yolu hattı üzerindeki soru işaretleri ilerleyen zamanlarda yapılacak çalışmalarla netlik kazanacaktır.

KATALOG

1. Klasik-Helenistik Dönem Seramikleri

1.1. Kaliteli Seramikler

1.1.1. Lekythos

Kat. No: 1 – Levha 1

Tip: Lekythos

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: 09.09.2022

Ölçüler: R.:6,6 cm. r.: 3,3 cm. h.: 8,7 cm.

Hamur: 5 YR 6/4 light reddish brown az miktarda kalker, mika gözeneksiz hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown, Gley 1 2.5/N black İç Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown, Gley 1 2.5/N black

Tanımı: Siyah firnisli kabın firnisi yer yer aşınmış durumdadır. Kırıklar bulunduğu ortam sebebiyle yuvarlak kesit görünümündedir. Geniş ağız, dar bir boyun ve tek kulba sahiptir. Ağız kısmının bir bölümü kırılmıştır. Omuzun hemen altından itibaren alt gövde kırılmıştır. Kısa ağızlıdır ve muhtemelen bodur formu grup içinde yer almaktadır.

Karşılaştırma: Öz-Abay 2022:73 Fig. 2 Kat. No. 3

Tarih: MÖ 5. yüzyılın son çeyreği – M.Ö 4. yüzyıl

Dağılım: Atina Agorası, Constantinopolis

1.2. Ticari Amphoralar

1.2.1. Sinop Amphorası

Kat. No: 2 – Levha 1

Tip: Sinop Amphorası

Envanter No: 910

Buluntu Tarihi: 22.10.1975

Ölçüler: R.: 11,2 cm. r.: 5,6 cm h.: 65 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow, az miktarda taşçık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 4/2 dark reddish gray

Tanımı: Yuvarlak ağız yapısına ve silindirik boyuna sahiptir. Gövde omuzda şişkinleşerek aşağıya doğru konikleşmektedir. Kulbun biri kırık ve eksiktir.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:154 Kat. No: 47; Doğer 1991:115 R.126

Tarih: MÖ 3. yüzyıl

Dağılım: Karadeniz

1.2.2. Rhodos Amphoraları

Kat. No: 3 – Levha 2

Tip: Rhodos Amphorası

Envanter No: 912

Buluntu Tarihi: 22.10.1975

Ölçüler: R.: 11,2 cm. r.: 5,6 cm. h.:85 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/3 reddish Brown az miktarda kalker ve kum, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish Brown İç Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown

Tanımı: Silindirik bir boyna, omuzlardan yuvarlatılmış kanonik bir gövdeye sahiptir. Kulplar omuzdan düz şekilde yükselip ağız hizasından keskin bir dönüşle ağzın hemen altında boyunla birleşmektedir. Tek kulp kırıktır.

Karşılaştırma: Doğer 1991:90 R. 86; Çibuk 2019:115 Kat. No:8; Şenol 2003:19 Res. 10;

Tarih: MÖ 2. yüzyıl

Dağılım: Doğu ve Batı Akdeniz, Ege, Kuzey Afrika, İtalya, Galya, Germanya ve Britanya

2. Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri

2.1. Kaliteli Seramikler

2.1.1. Phokaia Kırmızı Astarlı Seramikler

Kat. No: 4 – Levha 2

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 23 cm. r.:11,5 cm. h.:1,9 cm.

Hamur: 5 YR 8/3 pink

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 5/8 red İç Yüzey: 2.5 YR red

Tanımı: Dışa dönük dudağın ağıza yakın iç kısımda derin yivler ve dış kısma doğru gidildikçe 3 sıra kazıma bezeme bulunmaktadır. Ağızdan gövdeye keskin bir kavış vardır. Her iki yüzeyde deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yer yer beyaz tabakalar görülmektedir.

Karşılaştırma: Hayes 1972:339 Fig. 70.3; Ergürer 2012:455 Kat. No 344; Hayes 2008: Fig. 41 1301

Tarih: MS 5. yüzyılın ikinci yarısı – 6. yüzyılın ilk yarısı

Dağılım: Phokaia, Constantinopolis, Smyrna, Saraçhane

Kat. No: 5 – Levha 3

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 31 cm. r.: 15,5 cm. h.: 3,7 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8 light red az miktarda kum, yumuşak hamur

Yüzey: Dış Yüzey: 10 R 4/6 red İç Yüzey: 2.5 YR 5/8 red

Tanımı: İç bükey olan seramik parçasının üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamasıyla birlikte üzerindeki astarın bazı kısımları silinmiştir. Her iki yüzeyde deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yer yer çok az beyaz tabakalar görülmektedir.

Karşılaştırma: Młynarczyk 2014:197 Fig. 1.13

Tarih: MS 5. yüzyıl

Dağılım: Saraçhane

Kat. No: 6 – Levha 3

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 27,6 cm r.: 13,8 cm. h.: 3,3 cm

Hamur: 2.5 YR 6/8 light red az miktarda mika ve kuvars, yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 R 4/8 red İç Yüzey: 2.5 YR 5/8 red

Tanımı: Form olarak bakıldığında ağız kısmı iç bükeydir ve ağız kısmını çevreleyen dış yüzeyde tek sıra halinde dikey kazıma şeklinde çizgiler yer almaktadır. İç kısımda ise bezeme yoktur. Her iki yüzeyde deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yer yer beyaz tabakalar görülmektedir aynı zamanda bu etkiden kaynaklı ağız kısmındaki bezemenin bir kısmı aşınarak silinmiştir.

Karşılaştırma: Ergürer 2012:422 Kat. No 278; Hayes 1972:337 Fig. 67.7

Tarih: MS 5. yüzyıl

Dağılım: Saraçhane

Kat. No: 7 – Levha 4

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 18,8 cm. r.: 9,4 cm. h.: 1,4 cm.

Hamur: 10 R 5/6 red mika, kuvars ve kalker katkılı, yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 5/8 red İç Yüzey: 2.5 YR 6/8 light red

Tanımı: İç yüzeyde düzenli aralıklarla merkeze yakın noktalarla band şeklinde kazıma bezemeler ve fırça darbeleri yer almaktadır. Dış kısımda bezeme yoktur. Her iki yüzeyde deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yer yer beyaz tabakalar görülmektedir. Kısa kaideli olmakla birlikte bir tabağa ait olabilecek forma sahiptir.

Karşılaştırma: Hayes 2008: Fig. 38 1260; Hayes 1972:330 Fig. 67.5;

Tarih: MS 5. Yüzyıl

Dağılım: Saraçhane

Kat. No: 8 – Levha 4

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 25 cm. r.: 12,5 cm. h.: 2,6 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/8 red az miktarda kalker, yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 4/6 red İç Yüzey: 2.5 YR 5/8 red

Tanımı: İç bükey bir ağız kenarına sahip olup ağızı çevreleyen kazıma bezemeler görülmektedir. Ancak her iki yüzey de oldukça aşınmış durumdadır. Kırık kısımlar ise deniz hareketleri etkisiyle yuvarlanmış ve kesit kaybolmuştur.

Karşılaştırma: Hayes 1972: Fig. 68.29

Tarih: MS 5. Yüzyıl

Dağılım: Saraçhane

Kat. No: 9 – Levha 5

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 26,2 cm. r.:13,1 cm. h.:3,7 cm

Hamur: 2.5 YR 7/8 light red az miktarda ince kum, çok ince gözenekli yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 7/8 light red İç Yüzey: 2.5 YR 7/8 light red

Tanımı: Dışa taşkın dudağa ve kaideye inildikçe daralan bir forma sahiptir. Herhangi bir bezeme görülmemekle birlikte her iki yüzeyde yer deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yer yer beyaz tabakalar görülmektedir.

Karşılaştırma: Tekocak 2013:161 Fig. 7. 28; Młynarczyk 2014 197 Fig. 1.10; Hayes 1972:344 Fig. 71 Form 10 A; Harrison vd. 1968:209 Nos. 61 (1:3)

Tarih: MS 7. yüzyıl

Dağılım: Saraçhane

Kat. No: 10 – Levha 5

Tip: Kırmızı Astarlı Seramik

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: 10.09.2022

Ölçüler: R.:31,2 cm. r.:15,6 cm h.:3,5 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8 light red az miktarda mika ve kireç, yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 R 5/8 red İç Yüzey: 10 R 5/8 red

Tanımı: İç bükey bir ağız kenarına sahip olup ağızı çevreleyen üç sıra kazıma bezemeler görülmektedir. Astar aşınmış durumdadır.

Karşılaştırma: Tunç 2018: ek s.24 Kat. No 45; Hayes 1972:333 Fig. 69.17; Ergürer 2012:682 Kat. No. 281

Tarih: MS 5. yüzyıl sonu - 6. yüzyıl başı

Dağılım: Saraçhane, Parion

2.2. Ticari Amphoralar

2.2.1. Rhodos Amphoraları

Kat. No: 11 – Levha 6

Tip: Geç Rhodos Amphorası

Envanter No: 907

Buluntu Tarihi: 22.10.1975

Ölçüler: R.: 12,8 cm. r.:6,4 cm. h.:80,5 cm.

Hamur: 2.5 YR dark reddish brown ince kum, kalker, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/6 reddish yellow İç Yüzey: 5 YR 6/& reddish yellow

Tanımı: Ağız kısmının hemen altından, uzun silindirik boyundan başlayan kulplar omuzda bitmektedir. Kulplar yukarı doğru çekik boynuz formundadır. Dipte uç kısım ve ağzın bir bölümü kırıktır.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:124 Kat. No:17; Şenol 2003:30 Res. 16; Tekoacak-Zoroğlu 2013:137 Fig. 3

Tarih: MS 1. yüzyılın ilk yarısı

Dağılım: Doğu ve Batı Akdeniz, Ege, Kuzey Afrika, İtalya, Galya, Germanya ve Britanya

Kat. No: 12 – Levha 6

Tip: Geç Rhodos Amphorası Tip II

Envanter No: 909

Buluntu Tarihi: 22.10.1975

Ölçüler: R.: 12 cm. r.: 6 cm. h.:86 cm.

Hamur: 5 YR 6/4 light reddish brown ince kum, kalker, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown İç Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown

Tanımı: Ağız kısmının hemen altından, uzun silindirik boyundan başlayan kulplar omuzda bitmektedir. Kulplar yukarı doğru çekik boynuz formundadır. Kulbun iç kısmında zaman içinde bulunduğu ortam ve deniz tuzunun etkisiyle dış yüzeyle bütünleşmiş bir seramik parçası bulunmaktadır. Dibin uç kısmındaki kırık parça sonradan yapıştırılmıştır. Dış yüzey aşınmış durumdadır.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:125 Kat. No:18; Aslan-Erdoğan vd. 2018: 256 Kat. No. 4, Fig. 5a, 5b; Sezgin-Şenol-Cankardeş 2022:35 Kat. No. 022 Figür 22a Figür 22b

Tarih: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı

Dağılım: Doğu ve Batı Akdeniz, Ege, Kuzey Afrika, İtalya, Galya, Germanya ve Britanya

2.2.2. Forlimpopoli Amphorası

Kat. No: 13 – Levha 7

Tip: Forlimpopoli Amphorası

Envanter No: 911

Buluntu Tarihi: 18.10.1975

Ölçüler: R.: 9 cm. r.: 4, 5 cm. h.: 63,6 cm.

Hamur: 5 YR 7/4 pink az miktarda taşçık ve kalker, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 5/3 reddish brown

Tanımı: Konik gelen bir gövdeye sahip ancak düz diptir. Kırık parçası yoktur. Kulplar boyundan başlayarak omuz üzerinde birleşmektedir.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:126 Kat. No: 19; Aldini 1989:37 Fig. 22

Tarih: MS 1. – 2. yüzyıl

Dağılım: Marmara, Akdeniz, İtalya

2.2.3. Sinop (Carrot) Amphorası

Kat. No: 14 – Levha 7

Tip: C Snp III-2b

Envanter No: 908

Buluntu Tarihi: 22.10.1975

Ölçüler: R.: 8,8 cm. r.: 4,4 cm. h.:88 cm.

Hamur: 5 YR 6/8 reddish yellow piroksen ve az miktarda kalker, sert hamur.

Yüzey: 5 YR 5/2 reddish gray 5 YR 6/6 reddish yellow

Tanımı: Dudak kısmı tek kattır. Kulplar ise uzun gelen boynun bitimine yakın bir noktadan başlayarak omuz üzerinde birleşmektedir. Sağ kulp eğimi daha dik gelirken sol kulp daha küçük, kıvrımlı ve eğimi daha yataydır. Uç kısımda ve dış yüzeyde bulunduğu ortamın ve deniz tuzunun etkisiyle aşınmalar görülmektedir.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:148 Kat. No:41; Demirel 2020:79 Kod No:23

Tarih: MS 4-5 yüzyıl

Dağılım: Kuzey Karadeniz, Olbia, Pantikapeion, Khersonessos, Tanais, Pityus, Gudava

2.2.4. Yassı Ada Amphorası

Kat. No: 15 – Levha 8

Tip: Yassı Ada Amphorası Tip 2

Envanter No: 2018-80

Buluntu Tarihi: 16.11.2017

Ölçüler: R.: 7,8 cm r.:3,9 cm h.: 53 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/6 red az miktarda mika ve taşçık, sert hamur

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown İç Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish brown

Tanımı: Kısa dar boyundan omuza inildikçe genişleyen ve karın kısmında hafif daralarak yuvarlak aynı zamanda şişkin bir form oluşturan amphora üzerinde ağzın hemen altından başlayarak omuz üzerinde biten kulplar görülmektedir. Kulplar geniş kıvrımlıdır ancak karın hizasına göre bakıldığında dar görünüme sahiptir. Omuz üzerinde band şeklinde uzanan yivler ve bir graffito bulunmaktadır.

Karşılaştırma: Çibuk 2019:139 Kat. No:32; Bass-Frederick-Doorninck 1982 Fig. 8.5 CA 17.

Tarih: MS 6-7. yüzyıllar arası

Dağılım: Batı Karadeniz, Romanya, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs, Lübnan, Suriye, Mısır, İtalya ve Britanya

2.3. Unguentarium

Kat. No: 16 – Levha 8

Tip: Unguentarium

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: -

Ölçüler: R.: 1,3 cm r.: 0,65 cm. h.: 11,8 cm.

Hamur: 2.5 YR 7/8 light red az miktarda taşcık, gözeneksiz, yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 4/6 red İç Yüzey: 2.5 YR 4/6 red

Tanımı: Dip kısmı düz olmamakla birlikte dibin hemen yukarisından hafif genişleyerek devam eden iğ formu unguentariumun üst gövdesi kırıktır. Dibe çok yakın orta kısımda dairesel şekilde merkezde Π, iç kısımda A, sağ tarafta P, sol tarafta yansıma hizasında ters K, üst tarafta O ve Y harflerinin oluşturduğu (Πατρικίου) bir monogram yer almaktadır. Ancak sağ alt kısım denizel hareketliliğin ve deniz tuzunun etkisiyle aşınmalardan dolayı hafif silinmiştir.

Karşılaştırma: Bilgin 2013:240 KAT. NR.:140; Hayes 1992:471 Levha 17 25-30; Dündar 2008:140 U207 (Lev. 25); Özdoğru-Dündar 2007:157 Fig. 12 U1

Tarih: MS 6. yüzyıl.

Dağılım: Kibyra, Ephesos, Limyra, Knidos, Iassos, Pisidia Antiokhiasi, Perge, Side

Kat. No: 17 – Levha 9

Tip: Unguentarium

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: 09.09.2022

Ölçüler: R.: 6 cm. r.: 1,2 cm h.: 14 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda kalker, gözeneksiz, temiz hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: : 5 YR 6/6 reddish yellow İç Yüzey: : 5 YR 6/6 reddish yellow

Tanımı: Dip kısmı düz olmamakla birlikte dibin hemen yukarisından hafif genişleyerek düz devam etmektedir. Kalın cidarlıdır ve üst gövdesi kırıktır.

Karşılaştırma: Dündar 2008:140 U207 (Lev. 25);

Tarih: MS 7. yüzyıl

Dağılım: Atina, Samos, Salamis, Berenike, Caesarea, Constantinapolis, Sardis, Ephesos, Hierapolis, Laodikeia, Aphrodisias, Magnesia ad Maeandrum, Iasos, Knidos, Ksanthos, Limyra, Myra, Kibyra, Attaleia, Perge, Sagalassos, Seleukeia Sidera, Psidia Antiokhiasi, Anemurium, Side

Kat. No: 18 – Levha 9

Tip: Unguentarium

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: 28.08.2022

Ölçüler: R.: 1,2 cm. r.: 0,6 cm. h.:13,4 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6 light red az miktarda kireç, gözeneksiz, temiz hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7,5 YR 6/6 reddish yellow İç Yüzey: 5 YR 8/3 pink

Tanımı: Dip kısmı düz olmamakla birlikte dibin hemen yukarisından hafif genişleyerek devam eden iğ formu unguentariumun üst gövdesi kırıktır. Her iki yüzeyde özellikle dış yüzeyde deniz tuzundan ya da bulunduğu ortamda farklı bir etkiden kaynaklanan yoğun miktarda oluşmuş beyaz tabakalar ve aşınmalar görülmektedir

Karşılaştırma: Özhanlı-Fırat 2011:18 Kat. No. 16; Dündar 2008:139 U205 (Lev. 25, Res.41-42,56)

Tarih: MS 7. yüzyıl

Dağılım: Atina, Samos, Salamis, Berenike, Caesarea, Constantinopolis, Sardis, Ephesos, Hierapolis, Laodikeia, Aphrodisias, Magnesia ad Maeandrum, Iasos, Knidos, Ksanthos, Limyra, Myra, Kibyra, Attaleia, Perge, Sagalassos, Seleukeia Sidera, Psidia Antiokhiasi, Anemurium, Side

3. Ortaçağ Seramikleri

3.1. Kaliteli Seramikler

3.1.1. Sıraltı Kahverengi-Yeşil Boya Dekorlu Seramikler

Kat. No: 19 – Levha 10

Tip: Sıraltı Yeşil-Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D9.102

Buluntu Tarihi:25.08.2022

Ölçüler: R.:22,6 cm. r.:11,3 cm. h.:6,7 cm.

Hamur: 5 YR 4/4 reddish brown, az miktarda taşçık ve kireç, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/6 reddish yellow, İç Yüzey: 5GY 5/4 light olive green, 2.5 Y 8/1 white, 5 YR 2.5/2 dark reddish brown.

Tanımı: 4 kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşan, dış yüzeyde aşınmış beyaz astara, dışa doğru kıvrımlı ağza, karından başlayarak kaideye doğru daralan gövdeye sahip sırlı kâse.

Karşılaştırma: Vionis 2010:449 Figure 21 (d)

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Constantinopolis, Atina, Efes, Sparta, Korint.

Kat. No: 20 – Levha 10

Tip: Sıraltı Yeşil-Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D9.133

Buluntu Tarihi: 31.08.2022

Ölçüler: R.:8,4 cm. r.:4,2 cm. h.:4,1 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/8 red, yoğun miktarda kireç, az miktarda taşçık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 YR 5/8 red İç Yüzey: 2.5 YR 2.5/2 very dusky red, 5 GY 6/4 pale yellowish green, 2.5 Y 8/1 white.

Tanımı: 3 kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşan, dış yüzeyde aşınmış beyaz astara ve çark izlerine, kaideden başlayarak yükselen ve genişleyen gövdeye sahip sırlı tabak ya da sırlı kâse.

Karşılaştırma: Borisov 2017:306 Fig. 19.4; Doğer 2005:127 Res. 7; Vroom 2005:82 MBYZ 7.1; Waagé :324 Fig. 18

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Constantinopolis, Atina, Efes, Sparta, Korint.

Kat. No: 21 – Levha 11

Tip: Sıraltı Yeşil-Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.87

Buluntu Tarihi: 18.08.2022

Ölçüler: R.:9,2 cm. r.:4,6 cm. h.:5,8 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6 red, az miktarda kireç ve taşçık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: : 2.5 YR 5/8 red İç Yüzey: 2.5 YR 2.5/2 very dusky red, 5 GY 6/4 pale yellowish green, 2.5 Y 8/1 white.

Tanımı: 2 kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşan, dış yüzeyde aşınmış beyaz astara ve çark izlerine, kaideden başlayarak yükselen ve genişleyen gövdeye sahip sırlı tabak ya da sırlı kâse.

Karşılaştırma: Vroom 2005:82 MBYZ 7.1; Waagé 1933:324 Fig. 18

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Sparta, Korint.

3.1.2. Sıraltı Kahverengi Boya Dekorlu Seramikler

Kat. No: 22 – Levha 11

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.106

Buluntu Tarihi: 08.09.2022

Ölçüler: R:22,6 cm. r.:11,3 cm. h.:3,6 cm.

Hamur: 2.5 YR, red az miktarda taşçık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 4/6 dark yellowish brown İç Yüzey: 2.5 Y 8/3 pale brown, 5 Y 6/6 olive yellow, 2.5 YR 3/3 dark reddish brown

Tanımı: Dış bükey ağız yapısına sahip, ağızdan gövdeye indikçe daralan, açık kap formunda tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Borisov 2017:309 Fig.23.1; Doğer 2005:126 Res. 6

Tarih: MS 12. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Constantinopolis

Kat. No: 23 – Levha 12

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.68

Buluntu Tarihi: 13.08.2022

Ölçüler: R.: 22 cm. r.:11 cm. h.:2,8 cm

Hamur: 2.5 YR, red az miktarda taşçık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 4/6 dark yellowish brown İç Yüzey: İç Yüzey: 2.5 Y 8/3 pale brown, 5 YR 4/3 reddish brown

Tanımı: Dış bükey ağız yapısına sahip, ağızdan gövdeye indikçe daralan, açık kap formunda tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Borisov 2017:309 Fig.23.1; Doğer 2005:126 Res. 6

Tarih: MS 12. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Constantinopolis

Kat. No: 24 – Levha 12

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.74

Buluntu Tarihi: 13.08.2022

Ölçüler: R.: 28 cm. r.:14 cm. h.:3,1 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda kalker ve kum, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 4/6 dark yellowish brown, 2.5 Y 8/2 pale brown İç Yüzey: 2.5 Y 8/2 pale brown, 7.5 YR 5/4 brown

Tanımı: Dış bükey ağız yapısına sahip, ağızdan gövdeye indikçe daralan, açık kap formunda tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Manolova-Voykova 2013:365 Fig. 6.17; Hayes 1992:461 Plate 7 Scale 1:3

Tarih: MS 11. yüzyılın ikinci yarısı-13. Yüzyıl

Dağılım: Saraçhane, Aşağı Tuna, Chersonessos

Kat. No: 25 – Levha 13

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.88

Buluntu Tarihi: 18.08.2022

Ölçüler: R.:19,4 cm r.:9,7 cm. h.:2,1

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda granür ve kum, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 4/6 dark yellowish brown İç Yüzey: 2.5 Y 8/2 pale brown, 7.5 YR 5/4 brown

Tanımı: Dış bükey ağız yapısına sahip, ağızdan gövdeye indikçe daralan, açık kap formunda tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Borisov 2017:309 Fig.23.1; Doğer 2005:126 Res. 6

Tarih: MS 12. yüzyıl

Dağılım: Constantinopolis, Güneydoğu Bulgaristan, Batı Karadeniz Kıyıları

Kat. No: 26 – Levha 13

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D8.221

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.: 22 cm. r.: 11 cm. h.: 2,8 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda granür ve kum, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 2.5 Y 8/1 white İç Yüzey: 2.5 Y 8/1 white, 10 YR 2/2 very dark brown

Tanımı: Dış bükey ağız yapısına sahip, ağızdan gövdeye indikçe daralan, açık kap formunda tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Borisov 2017:309 Fig.23.1; Doğer 2005:126 Res. 6

Tarih: MS 12. yüzyıl

Dağılım: Güneydoğu Bulgaristan, Constantinopolis

Kat. No: 27 – Levha 14

Tip: Kahverengi Boya Dekorlu Kap

Envanter No: HDK.22.DF.D9.104

Buluntu Tarihi: 25.08.2022

Ölçüler: R.: 8,8 cm. r.:4,4 cm. h.:5,2 cm.

Hamur: 5 YR 5/4 reddish brown

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 5/4 reddish brown İç Yüzey: 10 YR 5/6 yellowish brown, 2.5 Y 8/2 pale brown

Tanımı: Kaideden yükselerek genişleyen sırlı tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: : Borisov 2017:309 Fig.23.3

Tarih: MS 12. yüzyıl

Dağılım: Constantinopolis, Güneydoğu Bulgaristan, Batı Karadeniz Kıyıları

3.1.3. Beyaz Sırlı Seramikler

Kat. No: 28 – Levha 14

Tip: Beyaz Sırlı Seramikler

Envanter No: HDK.22.DF.D8.66

Buluntu Tarihi: 13.08.2022

Ölçüler: R.: 6,8 cm. r.: 3,4 cm. h.:2,5 cm.

Hamur: 7.5 YR 8/2 pinkish white az miktarda kum, mika ve granür sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 Y 6/4 pale olive green İç Yüzey: 10 R 7/4 pale red, 2.5 YR 4/8 red, 5 GY 4/2 dark grayish green

Tanımı: İki parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş, hafif yüksek kaideden gövdeye gidildikçe genişleyen sırlı tabak ya da kâse. Seramiğin birleşim noktasında bulunan yeşil boyalı geometrik desen olduğu anlaşılan bezeme ile birlikte iç yüzeydeki astar aşınmış durumdadır.

Karşılaştırma: Manolova-Moykova 2015 :97 P1.4.6; Manolova-Moykova 2013:365 Fig. 6.18

Tarih: MS 12-13. Yüzyıl

Dağılım: Batı Karadeniz, Bulgaristan'ın güney kıyıları, Varna, Constantinopolis

Kat. No: 29 – Levha 15

Tip: Beyaz Sırlı Seramikler

Envanter No: HDK.22.DF.D8.69

Buluntu Tarihi: 18.08.2022

Ölçüler: R.:8,2 cm. r:4,1 cm. h.:4,1 cm.

Hamur: 10 YR 8/1 white az miktarda granür, mika ve kum, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 Y 6/4 pale olive green İç Yüzey: 10 YR6/4 light yellowish brown, 5 GY 3/2 very dark grayish green

Tanımı: 3 kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş içe dönük yuvarlak hafif yüksek kaideden yükselerek genişleyen tabak ya da kâse. İç yüzey oldukça aşınmış olduğundan yeşil boyalı desen dağınık görünümlüdür ve tanımlanamamıştır.

Karşılaştırma:-

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Batı Karadeniz, Bulgaristan'ın güney kıyıları, Varna, Constantinopolis

Kat. No: 30 – Levha 15

Tip: Beyaz Sırlı Seramikler

Envanter No: HDK.22.DF.E9.215

Buluntu Tarihi: 10.10.2022

Ölçüler: R.: 6,6 cm. r.: 3,3 cm. h.:3,5 cm.

Hamur: 10 YR 8/1 White az miktarda kum, mika ve granür, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 Y 6/4 pale olive İç Yüzey: 10 R 7/4 pale red, 2.5 YR 4/8 red, 5 GY 4/2 dark grayish green

Tanımı: Hafif yüksek kaideli, kaideden gövdeye doğru genişleyen, ince cidarlı, iç yüzeyi aşınmış ve yüzeyde yeşil boya ile yapılmış düzensiz geometrik şekiller yer alan tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Manolova-Moykova 2015:97 P1.2.4

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Batı Karadeniz, Bulgaristan'ın güney kıyıları, Urdoviza, Varna, Constantinopolis

Kat. No: 31 – Levha 16

Tip: Beyaz Sırlı Seramikler

Envanter No: HDK.22.DF.D9.216

Buluntu Tarihi: 11.10.2022

Ölçüler: R.:8 cm r.:4 cm. h.: 4 cm.

Hamur: 2.5 Y 8/1 white az miktarda kum,mika ve granür, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 GY 6/4 pale yellowish green İç Yüzey: 2.5 Y 8/6 yellow, 5 GY 4/2 dark grayish green

Tanımı: İki ayrı parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş, hafif yüksek kaideli, kaideden gövdeye gidildikçe genişleyen yuvarlak formda tabak ya da kâse. İç yüzeyde yeşil boyayla çizilmiş geometrik şekillerin görülmesiyle birlikte deformasyon sebebiyle tam olarak anlaşılmemektedir.

Karşılaştırma: Manolova-Moykova 2015 :97 P1.4.6

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Batı Karadeniz, Bulgaristan'ın güney kıyıları, Debelt, Varna, Constantinopolis

Kat. No: 32 – Levha 16

Tip: Beyaz Sırlı Seramikler

Envanter No: HDK.22.DF.C9.244

Buluntu Tarihi: 18.10.2022

Ölçüler: R.: 6,6 cm. r.:3,3 cm. h.:4,9 cm.

Hamur: 2.5 Y 8/1 white az miktarda kum mika ve granür, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 Y 6/4 pale olive green İç Yüzey: 2.5 YR 5/8 red, 8/3 pale brown

Tanımı: Tabanda herhangi bir boya bulunmama ile birlikte kaide kısmı aşınmıştır. Yuvarlak biçimde uzanan gövde üzerinde çark izleri bulunmaktadır. İç yüzey ise aşınmış olduğundan tam olarak bezeme anlaşılamamıştır.

Karşılaştırma: Manolova-Moykova 2015 :98 P1.5.3

Tarih: MS 12.-13. yüzyıl

Dağılım: Batı Karadeniz, Bulgaristan'ın güney kıyıları, Therma, Constantinopolis

3.1.4. Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramikler

Kat. No: 33 – Levha 17

Tip: Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramik

Envanter No: HDK.22.DF.C9.255

Buluntu Tarihi: 18.10.2022

Ölçüler: R.:11 cm. r.:5,5 cm. h.:3,9 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6 red kireç ve az miktarda kalker, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 6/8 light red İç Yüzey: 7.5 YR 8/2 pinkish brown, 5 GY 4/2 dark grayish green

Tanımı: Merkezde ince sgraffito dekorla birlikte kaideden gövdeye genişleyerek yükselen ve gövde kısmında yine band şeklinde uzanan sgraffito dekor yer alan, dış yüzeyde çark izleri bulunan yeşil boyayla süslenmiş tabak ya da kâse.

Karşılaştırma: Doğer 2005:125 Res. 4

Tarih: MS 13. yüzyıl

Dağılım: -

Kat. No: 34 – Levha 17

Tip: Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramik

Envanter No: HDK.22.DF.D9.221

Buluntu Tarihi: 26.09.2022

Ölçüler:-

Hamur: 2.5 YR 5/6 red kireç ve az miktarda kalker, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 6/8 light red İç Yüzey: 7.5 YR 8/2 pinkish brown, 5 GY 4/2 dark grayish green

Tanımı: İki ayrı parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş, band şeklinde uzanan sgraffito dekor ve yeşil boyayla süslenmiş muhtemelen tabak ya da kâseye ait olabilecek gövde parçası.

Karşılaştırma: Doğer 2005:125 Res. 4

Tarih: MS. 13. yüzyıl

Dağılım:-

Kat. No: 35 – Levha 18

Tip: Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramik

Envanter No: HDK.22.DF.D8.84

Buluntu Tarihi: 16.08.2022

Ölçüler: R.: 13,2 cm. r.: 6,6 cm. h.: 1,4 cm.

Hamur: 5 YR 5/8 yellowish red

Yüzey: Dış Yüzey: 5 Y 8/2 pale yellow İç Yüzey:5 Y 8/2 pale yellow

Tanımı: Yere yakın kaideli, ince cidarlı ince kazıma tekniğiyle süslenmiş tabak. Bezeme tanımlanamamıştır.

Karşılaştırma: Manolova-Voykova :366 Fig.7 25

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Karadeniz, Varna

Kat. No: 36 – Levha 18

Tip: Sgraffito/Kazıma Dekorlu Seramik

Envanter No: HDK.22.DF.E8.206

Buluntu Tarihi: 14.09.2022

Ölçüler: R.:13,4 cm. r.:6,7 cm. h.:2,6 cm.

Hamur: 5 YR 6/8 reddish yellow az miktarda kalker, sert pürürlü hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/8 reddish yellow İç Yüzey: 10 YR 8/2 very pale brown

Tanımı: İç yüzeyde bulunan sır aşınmıştır.

Karşılaştırma: -

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

3.1.5. Milet İşi Seramikler

Kat. No: 37 – Levha 19

Tip: Milet İşi

Envanter No: HDK.22.DF.D8.07

Buluntu Tarihi: 06.08.2022

Ölçüler: -

Hamur: 2.5 YR 5/6 red mika, kireç ve kum, gözenekli, sert hamur

Yüzey: Mavi-beyaz

Tanımı: Açık formda bir kaba ait olabilecek bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiş amorf seramik parçaları

Karşılaştırma: Yılmazyaşar-Karasu 2022:365-366 Kat.155, Kat.160, Kat.173; Şahin-Gülsefa 2017:86-91 Res. 5, Res. 10; Wroom 2005:156 Tur/Ven 9.1; Hayes 1992:Plate 28 Scale 1:3 24, Plate 29 Scale 1:3 9-10

Tarih: MS 14-15. yüzyıllar arası

Dağılım: Miletus, İznik, Kütahya, Aphrodisias

3.1.6. Zeuksippus Tipi Seramikler

Kat. No: 38 – Levha 19

Tip: Zeuksippus Tipi

Envanter No: -

Buluntu Tarihi: 29.07.2021

Ölçüler: R.: 6,8 cm r.:3,4 cm h.:2,2 cm

Hamur: 2.5 YR 6/6 light red ince kum içerikli, pürüzsüz ve yumuşak hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 6/4 light Brown İç Yüzey: 5 GY 5/4 light olive green

Tanımı: İç ve dış yüzey aşınmış durumdadır. Halka kaideli, iç yüzeyde merkezde band şeklinde uzanan çift daire yer almaktadır.

Karşılaştırma: İnanan 2010:262 Kat. 312

Tarih: MS 12. yüzyılın ikinci yarısı

Dağılım: Batı Anadolu, İsrail

3.2. Ticari Amphoralar

3.2.1 Günsenin (Ganos) Amphoraları

Kat. No: 39 – Levha 20

Tip: Günsenin (Ganos) Tip I

Envanter No: HDK.22.DF.D9.125

Buluntu Tarihi: 31.08.2022

Ölçüler: R.: - r.: - h:30,7 cm

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda mika, kum ve kireç, sert hamur.

Yüzey: 5 YR 6/6 reddish yellow İç Yüzey: 5 YR 7/6 reddish yellow

Tanımı: 6 kırık parçanın birleştirilmesiyle formu tam olarak ortaya çıkmıştır. Kaideden gövdeye doğru devam eden geniş aralıklı yivler gövdeden omuza doğru gittikçe sıklaşmaktadır. Yuvarlak dip ve şişkin geniş gövdeye sahiptir. Günsenin (Ganos) Tip I Amphoralarının orta boy sınıfıyla benzeşmektedir.

Karşılaştırma: Günsenin 1992:101 Res. 17; Aslan-Orhan 2019 :94 Fig. 8; Hayes 1992:70 Figure 24.1; Şenol 2003:117 Kat. 45

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Batı Kardeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail

Kat. No: 40 – Levha 20

Tip: Günsenin (Ganos) Tip I

Envanter No: HDK.22.DF.D9.124

Buluntu Tarihi: 31.08.2022

Ölçüler: R.: - r.: - h.:19,4 cm

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow çok miktarda mika ve kireç, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/6 reddish yellow **İç Yüzey:** 5 YR 6/6 reddish yellow

Tanımı: 4 ayrı kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş, yuvarlak dipten yükselerek genişleyen amphora parçası. Üzerinde hafif geniş aralıklı keskin yivler bulunmaktadır.

Karşılaştırma: Zelenko 2009:237 Fig. 3.1; Hill 2016:34 (Bjelajac 1989 Fig. 2)

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Batı Kardeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail

Kat. No: 41 – Levha 21

Tip: Günsenin (Ganos) Tip I

Envanter No: HDK.22.DF.C9.224

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.: - r.: - h.: 11,7 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda mika, taşcık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/8 reddish yellow **İç Yüzey:** 5 YR 6/8 reddish yellow

Tanımı: İki kırık parçanın birleştirilmesiyle oluşturulmuş, yuvarlak dipli, gövdeye doğru genişleyen ve yüzeyinde kısa aralıklı yivler görülen bir amphora parçası.

Karşılaştırma: Günsenin 1991:101 Res. 17; Aslan-Orhan 2019 :94 Fig. 8; Hayes 1992:70 Figure 24.1; Şenol 2003:117 Kat. 45

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Batı Kardeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail

Kat. No: 42 – Levha 21

Tip: Günsenin (Ganos) Tip I

Envanter No: HDK.22.DF.D9.126

Buluntu Tarihi: 31.08.2022

Ölçüler: R.: - r.: - h.:11,7 cm

Hamur: 5 YR 5/6 yellowish red kireç, taşcık, sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/4 light reddish Brown **İç Yüzey:** 5 YR 6/3 light reddish 63rown

Tanımı: Yuvarlak dipli, kalın cidarlı ve iç yüzeyin aşınmış olduğu görülen ve dipten gövdeye gidildikçe genişleyen amphoraya ait seramik parçası.

Karşılaştırma: -

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Batı Kardeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail

Kat. No: 43 – Levha 122

Tip: Günsenin (Ganos) Tip I

Envanter No: HDK.22.DF.D8.72

Buluntu Tarihi: 13.08.2022

Ölçüler: R.: 6,6 cm r.: 3,3 cm h.: 5,7 cm.

Hamur: 5 YR 7/6 reddish yellow az miktarda taşçık, kalker ve mika

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 6/6 reddish yellow İç Yüzey:7.5 YR 7/4 pink

Tanımı: Hafif aşınmış ağızdan başlayarak formuna göre ağız hizasından kıvrılan ve muhtemelen omuzda birleşen kulba sahip kalın cidarlı amphora parçası

Karşılaştırma: Sezgin-Şenol vd. 2022:115 Kat. No 086

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Batı Kardeniz, Ege, Anadolu'nun güney ve batı kıyıları, İtalya ve Adriyatik, Kıbrıs, İsrail

Kat. No: 44 – Levha 22

Tip: Günsenin (Ganos) Tip III

Envanter No: HDK.22.DF.C7.41

Buluntu Tarihi: 12.08.2022

Ölçüler: R.: 7,8 cm. r.: 3,9 cm. h.:8,8 cm.

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda taşçık ve kireç. Sert ve gözenekli hamur.

Yüzey: Dış Yüzey:10 YR 7/3 very pale brown İç Yüzey: 10 YR 7/3 very pale brown

Tanımı: Ağız hizasından yükselerek dik bir form oluşturan, ağızla birleşik ve muhtemelen omuzda biten bir kulba sahip amphora parçası.

Karşılaştırma: Günsenin 2018:92 Fig. 1 III; Günsenin 2001:125 Fig. 9; Hayes 1992:74 Figure 26.10; Mimaroglu 2015:75 Fig. 5; Waksman-Skartsis vd. 2016:4 Fig. 1 BZY 801; Todorova 2012:20 XVIII

Tarih: MS 11-12. yüzyıl

Dağılım: Akdeniz, Karadeniz, Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 45 – Levha 23

Tip: Günsenin (Ganos) Tip III

Envanter No: HDK.22.DF.C9.236

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.: 12 cm. r.: 6 cm. h.: 6,5 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/4 pink az miktarda taşçık. Sert ve gözenekli hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 7/4 pink İç Yüzey:7.5 YR 7/4 pink

Tanımı: Ağız hizasından yükselerek dik bir form oluşturan, ağızla birleşik ve muhtemelen omuzda biten bir kulba sahip amphora parçası.

Karşılaştırma: Günsenin 2018:92 Fig. 1 III; Günsenin 2001:125 Fig. 9; Hayes 1992:74 Figure 26.10; Mimaroglu 1015:75 Fig. 5; Waksman-Skartsis vd. 2018:1114 Fig. 1 BZY 801; Todorova 2012:20 XVIII

Tarih: MS 11-12. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 46 – Levha 23

Tip: Günsenin (Ganos) Tip III

Envanter No: HDK.22.DF.C9.239

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.: 8,8 cm r.:4,4 cm h.:5,9 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8 light red az miktarda taşçık, kalker. Sert ve gözenekli hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 7.5 YR 7/4 pink İç Yüzey:2.5 YR 6/6 light red

Tanımı: Ağız hizasından yükselerek dik bir form oluşturan, ağızla birleşik ve muhtemelen omuzda biten bir kulba sahip amphora parçası.

Karşılaştırma: Günsenin 2018:92 Fig. 1 III; Günsenin 2001:125 Fig. 9; Hayes 1992:74 Figure 26.10; Mimaroglu 1015:75 Fig. 5; Waksman-Skartsis vd. 2018:1114 Fig. 1 BZY 801; Todorova 2012:20 XVIII; Ginkut-Lebedinskiy 2018:157 Fig. V. Amphorae. 1.3

Tarih: MS 11-12. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz,

Kat. No: 47 – Levha 24

Tip: Günsenin (Ganos) Tip III

Envanter No: HDK.22.DF.C9.240

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.:8,2 cm r.:4,1 cm h.:8,4 cm

Hamur: 5 YR 7/6 reddish yellow az miktarda mika, kalker ve taşçık. Sert ve gözenekli hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 8/3 very pale Brown İç Yüzey: 10 YR 8/3 very pale brown

Tanımı: Ağız hizasından yükselerek dik bir form oluşturan, ağızla birleşik ve muhtemelen omuzda biten bir kulba sahip amphora parçası.

Karşılaştırma: Günsenin 2018:92 Fig. 1 III; Günsenin 2001:125 Fig. 9; Hayes 1992:74 Figure 26.10; Mimaroglu 2015:75 Fig. 5; Waksman-Skartsis vd. 2018:1114 Fig. 1 BZY 801 Todorova 2012:20 XVIII

Tarih: MS 11-12. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 48 – Levha 24

Tip: Günsenin (Ganos) III

Envanter No: HDK.22.DF.D9.10

Buluntu Tarihi: 25.08.2022

Ölçüler: -

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow kireç, taşçık, kalker, sert hamur

Yüzey: Dış Yüzey: 10 YR 7/3 very pale brown İç Yüzey: 10 YR 7/3 very pale brown

Tanımı: Ağız, gövde ve kulp kısımları bulunmayan, ağıza doğru gidildikçe daralan dış yüzeyi aşınmış ancak orta kısmında bir keski yardımıyla şekillendirilmiş kiril ya da rünik yazı sistemiyle yazılmış N harfli bir grafitto bulunan amphora boyun parçası.

Karşılaştırma: Morzova-Waksman-Zelenko 2020: 440 Fig. 5.1-2.; Collins 2012:250 GC 130; Ginkut-Lebedinskiy 2018:157 Fig. V. Amphorae. 1.5a

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 49 – Levha 25

Tip: Günsenin (Ganos) III

Envanter No: HDK.22.DF.D9.156

Buluntu Tarihi: 02.09.2022

Ölçüler: -

Hamur: 5 YR 6/6 reddish yellow az miktarda taşcık, kalker. Sert hamur.

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 7/3 pinkish gray İç Yüzey: 5 YR 7/3 pinkish gray

Tanımı: Üzerinde kiril ya da rünik yazı sistemiyle yazılmış /\ bir sembol bulunan ince ve sık yivli amphoranın gövde ya da omuz kısmına ait olabilecek kırık seramik parçası.

Karşılaştırma: Morzova-Waksman-Zelenko 2020: 434 Fig.2 1-2; Collins 2012:17 Fig. 1.9

Tarih: MS 12-13. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 50 – Levha 25

Tip: Günsenin (Ganos) Tip III

Envanter No: HDK.22.DF.C9.229

Buluntu Tarihi: 13.10.2022

Ölçüler: R.:2 cm. r.: 1 cm h.:5 cm.

Hamur: 5 YR 7/6 reddish yellow mika ve kalker

Yüzey: Dış Yüzey: 5 YR 7/6 reddish yellow İç Yüzey: 5 YR 7/6 reddish yellow

Tanımı: Genel formuna göre değerlendirildiğinde omuzda başlayan şişkin gövdeye oranla dip kısmı küçük ve yuvarlaktır. Dış yüzeyde birbirine yakın yivler görülmektedir.

Karşılaştırma: Ginkut-Lebedinskiy 2018:156 Fig. V. Amphorae. 1.4

Tarih: MS 11. yüzyıl

Dağılım: Levant, Kıbrıs, Yunanistan, Rusya, Kiev, İsveç, Karadeniz, Akdeniz

Kat. No: 51 – Levha 26

Tip: Günsenin (Ganos) Tip IV

Envanter No: HDK.22.DF.D9.136

Buluntu Tarihi: 31.08.2022

Ölçüler: -

Hamur: 2.5 YR 6/8 light red az miktarda taşcık ve kalker.

Yüzey: Dış Yüzey:2.5 YR 6/8 light red İç Yüzey: 2.5 YR 6/8 light red

Tanımı: Sık yivli üzerinde bir keski yardımıyla şekillendirilmiş kiril ya da rünik yazı sistemiyle yazılmış X ve I grafitto şeklinde harf veya sembol bulunan amphoraya ait olabilecek gövde parçası

Karşılaştırma: -

Tarih: MS 13. yüzyıl

Dağılım: Akdeniz, Karadeniz, Ege, Danubian, Neseber, Khersones, Balaklava

3.3. Kapaklar

Kat. No: 52 – Levha 26

Tip: Kapak/Tıpa

Envanter No: HDK.22.DF.D8.177

Buluntu Tarihi: 08.09.2022

Ölçüler: R.: 4,5 cm. / 6 cm.

Hamur: -

Yüzey: -

Tanımı: Bir keski yardımı ile şekillendirilmiş, düzensiz boyutlardadırlar. İkincil kullanım olarak dönüştürülmüşlerdir. Malzeme olarak pişmiş toprak ya da tuğla kullanılmıştır.

Karşılaştırma: Gülsefa 2015:278 Res. 158; Kaya-Aslan 2017:294 Res. 6; Doğer 1991:45 Res.40

Tarih: -

Dağılım: -

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Tez çalışması içerisinde kullanılan kısaltmalar Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından hazırlanan listeye göre hazırlanmıştır. Türkçe kısaltmalarda Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu kullanılmıştır. Antik kaynak kısaltmalarında, Der kleine Pauly önerileri dikkate alınmıştır.

- Akalan Gündüz – Gündüz 2021 I. Akalan Gündüz – S. Gündüz, “Harvesting and production in the Hersek Delta”, North meets East Recent Research on Ancient Harbours VI – Economy and Harbours, 6.
- Akbulak 2006 C. Akbulak, İznik Depresyonunun Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Doktora Tezi) (İstanbul).
- Alkaç 2014 E. Alkaç, “M.Ö. 1. Yüzyılın Ortalarında Yunan Amphoralarının Mühürleme İşleminin Sona Ermesinin Nedenleri”, Olba 22, 213-229.
- Aldini 1989 T. Aldini, “Nuovi Dati Sulle Anfore Forolimpopilensi”, Studi Romagnoli, (40), 348-418.
- Aslan – Orhan 2018 E. Aslan – U. Orhan “Kekova Adası Arkeoloji Yüzy/Sualtı Araştırması 2017-2018”, TINA Denizcilik Arkeolojisi Dergisi 10, 101-117.
- Aslan vd. 2018 E. Aslan – L. U. Erdoğan – U. Orhan – Y. Kılıç, “Kekova’da Bulunan Bir Grup Rhodos Amphorası”, CEDRUS IV, 249-263.
- Aslan – Orhan 2019 E. Aslan - U. Orhan, “Phaselis 2018 Yılı Güney Liman Alanı Sualtı Araştırmalarında Tespit Edilen Amphoralar”, Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları

- Dergisi Vol. V, 85-99.
- Bass – Frederick 1982 G. F. Bass – F. H. V. Doorninck, A Seventh-Century Byzantine Shiwreck, Yassı Ada, Vol. 1, (ABD), Texas A&M University Press.
- Belke 2020 K. Belke, Bithynien und Hellespont , °TIB 13, (Wien), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Bilir 2018 A. Bilir, “Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağ’da Kilikya Bölgesi’nde Amphora Üretimi”, P. Pınarcık – B. Gökce – M. S. Erkek – S. C. Kandal. (eds.), Prof. Dr. Recep Yıldırım’a Armağan (Ankara), 219-256.
- Bilgin 2013 S. Bilgin, Perge Kazılarında Bulunmuş Damgalı Unguentariumlar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (İstanbul).
- Borisov 2017 B. Borisov, “Glazed Wares from the Medieval Settlement near Polski Gradets, Radnevo Region (Southern Bulgaria)”, S. Bocharov – V. François – A. Sitdikov (eds.), Glazed Pottery of the Mediterranean and the Black Sea Region, 10th-18th Centuries, Vol. 2, 287-316.
- Burlot-Waksman 2021 J. Burlot, S. Y. Waksman, Batı Anadolu’da Kültürel, Teknolojik ve İktisadi Değişimler: Sırlı Kap Üretimi Kapsamında Bizans’tan Osmanlı Dönemine Geçiş Gözlemlemek (13.- 15. Yüzyıllar), N. D. Kontogiannis – B. Böhlendorf-Aslan – F. Yenişehirlioğlu (eds.), Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Topraklarında Kültürel Üretim Aracı Olarak Sırlı Kaplar, (İstanbul), Koç Üniversitesi Yayınları, 157-190.
- Büyüme 2018 U. Büyüme, Parion’un Bizans Dönemi Sırlı Seramikleri,

- Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Casson 2002 L. Casson, Antik Çağ'da Denizcilik ve Gemiler, (İstanbul), Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Collins 2012 C. A. Collins, Amphora Graffiti From The Byzantine Shipwreck at Novy Svet, Crimea, Texas A&M University, (Master of Arts) (ABD).
- Confessor 1997 T. Confessor, The Cronicle of Theophanes Confessor, C. Mango – R. Scott (çev.), (Oxford 1997). Clarendon Press
- Çakmak 2019 B. Çakmak, İznik (Nikaia) Kentinin Bizans Ortaçağında Sosyal ve Kültürel Yaşamı, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).
- Çelebi 2005 E. Çelebi, Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyehatnamesi: Bursa – Bolu – Trabzon – Erzurum – Azerbeycan – Kafkasya – Kırım – Girit, S. A. Dağlı – Yücel Kahraman (eds.), (İstanbul). Yapı Kredi Yayınları.
- Çetin-Çağ 2016 A. Çetin, G. Çağ, Haçlı Seferleri Güzergahında Bir Durak:İzmit (Nicomedia), H. Selvi-B.Çelik-A. Yeşildal (eds.), Karamürssel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı (Kocaeli), 189-197.
- Çibuk 2019 K. Çibuk, Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Kocaeli).
- Demirci 2006 İ. Demirci, “2004-2005 Yılları Arasında İznik Roma Tiyatrosunda Ortaya Çıkarılan Erken Osmanlı Dönemi Milet İşi Seramikleri”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış

- Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).
- Demirel 2020 Y. Demirel, Sinop Demirci Atölyesi Amphoralarının Dağılımı, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).
- Doğer 1991 E. Doğer, Antik Çağ'da Amphoralar, (İzmir). Sergi Yayınevi.
- Doğer 2005 L. Doğer, "Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia) Kazısı 2003 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuları", Sanat Tarihi Dergisi XIV (I), 105-133.
- Doğer 2015 L. Doğer, "Late Byzantine and Ottoman Pottery from Nif-Olympus", E. Laflı – S. Patacı (eds.), Recent Studies on the Archaeology of Anatolia, 57-70.
- Dündar 2008 E. Dündar, Patara Unguentariumları, Patara IV, (İstanbul). Ege Yayınları.
- Ergürer 2012 H. E. Ergürer, Parion Roma Dönemi Seramiği, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Erzurum).
- Eus. Eusebios, Life of Constantine, A. Cameron – S. G. Hall (çev.), (Oxford 1999). Clarendon Press
- Faral 1940 F. Edmond, "Kibotos-Civetot", H. Didier (ed.), Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (2), 112-130.
- Foss 1996 C. Foss, Survey of Medieval Castles of Anatolia: Nicomedia 2. (Ankara). İngiliz Arkeoloji Enstitüsü
- Gingut- Lebedinsky 2018 N.V. Gingut – V. V. Lebedinsky, "Collar Amphorae" of the Günsenin II from a Byzantine Shipwreck at Balaklava", Ural Üniversitesi Yayınları, 151-165.
- Gülsefa 2015 G. Gülsefa, 2006-2013 Myndos Kazılarında Ele Geçen Amphoralar ve Amphora Mühür Buluntuları, Uludağ

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).

- Güneş 2022 C. Güneş, “Philotheos’un Kletorologion Adlı Eserine Göre Bizans İmparatorluğu’nda Posta Teşkilatı ve Görevlileri”, Tarih Araştırmaları Dergisi 41, (71), 191-224.
- Gündüz 2021 S. Gündüz, “Sualtı Arkeolojisi ve Marmara Denizi”, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 22 (40), 633-662.
- Gündüz vd. 2021 S. Gündüz, I. Akalan Gündüz, İ. Ekizoğlu, “Altınova İlçesi Sualtı Kültür Varlıkları”, H. Ceylan-T. Aktaş (eds.), Yalova Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı (Yalova), 79-90.
- Gündüz – Akalan Gündüz 2022 S. Gündüz – I. Akalan Gündüz, “Reconsidering the Fort at Civetot (Kibotos) and the Recent Discovery of a Submerged Building Complex in Nicomedia Bay”, Al-Masâq Journal of the Medieval Mediterranean, 1-19.
- Günsenin 1992 N. Günsenin, “1991 Yılı Tekirdağ İli, Hoşköy-Gaziköy Amphora Atölyeleri Yüzey Araştırması”, X. AST, 25-29 Mayıs 1992 (Ankara), 85-102.
- Günsenin 1992 N. Günsenin, ““Ganos”: Bin Yıldır Şarap ve Amphora Üreten “Kutsal Dağ””, TAD (50), 197-207.
- Günsenin 1995 N. Günsenin, “1994 Yılı Marmara Adaları Sualtı Araştırması”, XIII. AST I, 20 Mayıs 2 Haziran 1995 (Ankara), 357-373.
- Günsenin 1996 N. Günsenin, “1995 Yılı Marmara Adaları Sualtı Araştırması”, XIV. AST I, 27-31 Mayıs 1996 (Ankara), 97-106.
- Günsenin-Özaydın 2001 N. Günsenin, N. Özaydın, “Marmara Adası, Çamaltı

- Burnu I Batığı – 1999/2000”, XXIII. KST 2, 28 Mayıs 1 Haziran 2001 (Ankara), 381-390.
- Günsenin 2001 S. N. Günsenin, “L’épave de Çamaltı Burnu I (île de Marmara, Proconnèse): résultats des années 1998-2000”, *Anatolia Antiqua IX*, 117-133.
- Günsenin 2018 N. Günsenin, “La Typologie Des Amphores Günsenin Une Mise Au Point Nouvelle”, *Anatolia Antiqua XXVI*, 89- 124.
- Harrison vd. 1968 R. M. Harrison - N. Firatli - J. W. Hayes, “Excavations at Saraçhane in Istanbul: Fifth Preliminary Report, with a Contribution on A Seventh-Century Pottery Group”, *Dumbarton Oaks Papers 22*, Harvard University, 195-216.
- Hayes 1972 J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, (London). British School at Rome
- Hayes 1992 J. W. Hayes, *Excavations at Saraçhane in Istanbul V2 The pottery*, (ABD). Princeton University Press
- Hayes 2008 J. W. Hayes, *Roman Pottery Fine-Ware Imports*, Vol XXXII, (Atina). The American School of Classical Studies at Athens
- Hill 2016 T. Hill, *A Guide to Late Roman and Byzantine Amphorae*, (ABD). University of Arizona
- İnanan 2010 F. İnanan, *Kuşadası, Kadıkalesi / Anaia Kazısı Zeuksippus Tipi Seramikleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Doktora Tezi) (İzmir).
- İnanan 2014 F. İnanan, “Zeuksippus Tipi Seramiklerin Anadolu’daki Dağılımları”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (26)*, 149-166.
- Karasu 2022 Y. E. Karasu, “Niğde/Tyana (Kemerhisar) Kazısı Türk-

- İslam Dönemi Seramikleri”, Sanat Tarihi Yıllığı 31, 277-317.
- Kaya-Aslan 2017 D. Kaya – A. Aslan, Küçük Çekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında Bulunan Amphora Tıparları, Ş. G. Aydıngün (ed.), İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları, (İstanbul). Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 323-332.
- Kızıllarslanoğlu-Alkaç 2014 A. Kızıllarslanoğlu – E. Alkaç, “Elaiussa’da Ele Geçen Helenistik Dönem Rhodos Amphora ve Amphora Mühürleri”, Adalya (17), 49-68.
- Koder 2013 J. Koder, “Salt for Constantinople”, Trade in Byzantium Papers from the Third International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium (İstanbul). 91-103.
- Kommena 1996 A. Kommena, Alexiad: Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Kommenos Dönemi’nin Tarihi Malazgirt Sonrası, B. Umar (çev.), (İstanbul). İnkılap Kitabevi
- Leake 1824 W. M. Leake, Journal of a Tour in Asia Minor (London).
- Malalas 1986 J. Malalas, The Chronicle of John Malalas, E. Jeffreys – M. Jeffreys – R. Scott, (çev.), (Leiden/Boston 1986), Brill
- Mango 1994 C. Mango, The Empress Helena, Helenopolis, Pylae, Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d’Histoire et Civilisation de Byzance, (12), 143-158.
- Mansel 1936 A.M. Mansel, Yalova ve Civarı, (İstanbul). İstanbul Müzeleri
- Meral-Has 2017 K. Meral – A. C. Has, “Batı Anadolu Ticaretine Yön Veren Bir Liman: Kyzikos Antik Kenti Hytos Limanı”,

- Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi (38), 105-115.
- Manolova-Voykova 2013 M. Manolova-Voykova, "Import of Middle Byzantine Glazed Pottery to the Western Black Sea Coast: the case of two cities - Varna and Anchialos", M. Livadioti-A. Nella (eds.), *Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea Links to the Maritime Routes of the East International Symposium (Thessalonike)*, 353-366.
- Manolova Vojkova 2015 M. Manolova Vojkova, *Import of Middle Byzantine Pottery to the Western Black Sea Coast: an Overview*, D. Karakaya- T. G. Little (eds.), *XIth Congress AIECM3 on Medieval and Modern Period Mediterranean Ceramics*, (Antalya), 93-105.
- Morgan 1942 C. H. Morgan, *The Byzantine Pottery, Corinth, Vol. 11*, (Atina). *The American School of Classical Studies at Athens*.
- Morozova vd. 2020 Y. Morozova – S. Y. Waksman – S. Zelenko, "Byzantine amphorae of the 10th-13th centuries from the Novy Svet shipwrecks, Crimea, the Black Sea", *Multidisciplinary approaches to food and foodways in the medieval Eastern Mediterranean*, (Lyon). MOM Éditions, 429-445.
- Mimaroğlu 2011 S. Mimaroğlu, "Kadıkalesi/Anaia Bizans Dönemi Amphoraları", *Sanat Tarihi Dergisi*, 63-92.
- Mlynarczyk 2014 J. Mlynarczyk, "LRC (Phoccean) ware Pottery in the urban con-text of Hippos-Susita", H. Meyza (ed.), *Late Hellenistic to Mediaeval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia Their Production*, 193-200.
- Öz-Abay 2022 C. Öz – N. Abay, "Arkaik ve Klasik Dönem'e (MÖ VI-IV. yüzyıl) Ait Siyah ve Kırmızı Figürlü Bir Grup

- Lekythos”, *Mediterranean Journal of Humanities* XII, 69-78.
- Özdoğan 2018 M. Özdoğan, “Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu’dan Avrupa’ya Aktarımı”, M. Bezdán – Ç. Çilingiroğlu (eds.), *TINA Denizcilik Arkeolojisi Dergisi* 10, 11-32.
- Özdoğru-Dündar 2007 Ş. Özdoğru – E. Dündar, “Kibyra Geç Roma-Erken Doğu Roma Dönemi Mühürlü Unguentariumları”, *Olba* XV, 145-177.
- Özhanlı-Fırat 2011 M. Özhanlı – M. Fırat, “Side Unguentariumları Işığında Dinin Kapların Kullanım Alanları Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 7-30.
- Öztaşkın 2017 M. Öztaşkın, “Byzantine and Turkish Glazed Pottery Finds from Aphrodisias”, S. Bocharov – V. François – A. Sitdikov (eds.), *Glazed Pottery of The Mediterranean and the Black Sea Region, 10th-18th Centuries*, 165-188.
- Paczynska-Naumenko 2002 K. Paczynska – S. A. Naumenko, “Forlimpopoli Amphorae at Tanais in the Second and Third Centuries AD”, J. Eiring – J. Lund (eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, (5), 309-312.
- Paker 1965 M. Paker, “Anadolu Beylikler Devri Keramik Sanatı”, *Sanat Tarihi Yıllığı* 1, 155-182.
- Philostorgius 2007 Philostorgius, *Church History*, P. R. Amidon (çev.), (Atlanta 2007).
- Pişkin Ayvazoğlu 2021 C. Pişkin Ayvazoğlu, “Antik Çağ’da Yalova ve 2021 Yüzey Araştırması”, H. Ceylan-T. Aktaş (eds.), *Yalova Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı (Yalova)*, 91-97.

- Prok. Prokopius, On Buildings, H. B. Dewing (çev.), E. H. Warmington (ed.), (London 1971). The Loeb Classical Library
- Prok. Prokopius, Bizans'ın Gizli Tarihi, O. Duru (çev.), (İstanbul 2001). Türkiye İş Bankası Yayınları
- Ramsay 1960 W. M. Ramsay, Anadolu'nun tarihi Coğrafyası, M. Pektaş (çev.), (Ankara).
- Seçkin 2018 S. Seçkin, "Tarihsel Süreçte Yalova/Altınova Çobankale", Cedrus VI, 535-553.
- Sezgin vd. 2022 Y. Sezgin – A. K. Şenol – Cankardeş Şenol, İzmir Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları, (İzmir). Ege Yayınları
- Sparkes – Talcott 1970 B.A. Sparkes – L. Talcott, Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries BC, Athenian Agora 12 (Princeton, NJ) The American School of Classical Studies at Athens.
- Şahin- Gülsefa 2017 D. Şahin – G. Gülsefa, "Bursa Tophane Seramikleri", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (18), 77-101.
- Şengül 2022 F. Şengül, "Orta Anadolu'da Bizans Dönemi Hıristiyan Hac Yolları", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (7), 11-29.
- Şenol 2003 A. K. Şenol, Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları, 1. Baskı (Ankara), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSIMM Basımevi.
- Tekocak 2013 M. Tekocak, "Late Roman C (Phocean Red Slip) Ware from the lower city sondage in Kelenderis", Y. Morozova – H. Oniz (eds.), SOMA 2010 Proceedings of 14th Symposium on Mediterranean Archaeology, 23-

- 25 April 2010 (Kiev), 161-170.
- Tekocak-Zoroğlu 2013 M. Tekocak – L. Zoroğlu, “Kelenderis’te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri” OLBA XXI, 110-124.
- Texier 1997 C. Texier, Küçük Asya. Bithynia. R. Kaplanoğlu (çev.), (İstanbul).
- Temur-Yeniay 2021 A. Temur, G. Yeniay, “Samsun Müzesi’nden Bir Grup Amphora”, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 19-37.
- Tunç 2018 G. Tunç, Smyrna Agorası Mozaikli Yapı ve Seramikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (İzmir).
- Tülek- Gedük 2022 F. Tülek – S. Gedük, “Tarihî Süreçte Hereke Limanı ve Kalesi: Kazılar ve Mimari Araştırmalar”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 141-150.
- Türker 2005 A. Çaylak Türker, “Gelibolu’da Bizans Seramikleri ve Ökaristik Ekmek Damgası”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (22), 87-104.
- Umar 1981 B. Umar, Bithynia, (İstanbul).Akbank Yayınevi
- Uzun 2014 M. Uzun, “Hersek Deltasında (Yalova) Kıyı Çizgisi-Kıyı Alanı Değişimleri ve Etkileri”, Doğu Coğrafya Dergisi, 19 (32), 27-48.
- Varol 2020 E. Varol, Bithynia Bölgesi Ticaret Yolları, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).
- Vionis vd. 2010 K. Vionis – J. Poblome – B. D. Cupere – M. Walkens, “A Middle-Late Byzantine Pottery Assemblage from Sagalassos”, Hesperia, Vol. 79, 423-464.
- Vroom 2005 J. Vroom, Byzantine to Modern Pottery in the Aegean

7th to 20th Century, E. J. Bijleveld (ed.), (Netherland).
Parnassus Press

- Yılmazyaşar-Karasu 2022 H. Yılmazyaşar – Y.E. Karasu, “Ortaçağ Seramik Sanatı Bağlamında Karacahisar Kalesi Seramikleri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, V/II, 336-367.
- Zelenko 2009 S. Zelenko, “Shipwrecks of the 9th-11th Centuries in the Black Sea near Soldaya”, *Actas del VIII Congreso Internacional de Cerámica Medieval*, 235-244.
- Zemer 1977 A. Zemer, *Storage Jars in Ancient Sea Trade*, (Haifa), National Maritime Museum Foundation.
- Waagé 1933 F. O. Waagé, *The Roman and Byzantine Pottery*, *Hesperia*, Vol 2, 279-328.
- Waksman vd. 2018 S. Y. Waksman – S. S. Skartsis – N. D. Kontogiannis – E. P. Todorova – G. Vaxevanis, “Investigating the origins of two main types of Middle and Late Byzantine amphorae”, *Journal of Archaeological Science: Reports*, 1111-1121.

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Çalışma Alanları Haritası (Selim Mirsat Gül)

Harita 2: Kazı Alanları Haritası (Selim Mirsat Gül)

Harita 3: Bizans Dönemi'nde Anadolu Yol Ağları Haritası (Selim Mirsat Gül)

Harita 4: Roma Dönemi'nde Anadolu Yol Ağları Haritası (Selim Mirsat Gül)

Harita 5: Roma ve Bizans Dönemleri Yol Ağları Haritası (Selim Mirsat Gül)

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Kara Çalışma Alanlarının Karelaj Planı (Serkan Gündüz Arşiv)

Resim 2: Lagün Settinin Sonar Görüntüsü (Serkan Gündüz Arşiv)

Resim 3: Sualtı Çalışma Alanının Drone Görüntüsü (Serkan Gündüz)

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Dönemlerine Göre Seramik Gruplarının Yoğunluğu

Grafik 2: Klasik-Helenistik Dönem Seramik Gruplarının Dağılımı

Grafik 3: Roma-Geç Roma Dönemi Seramik Gruplarının Dağılımı

Grafik 4: Orta Çağ Seramiklerinin Dağılımı

Grafik 5: Kara ve Sualtı Seramiklerinin Yoğunluğu

LEVHA LİSTESİ

Levha 1 **Kat. 1:** Lekythos Ağız+Gövde+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)

Kat. 2: Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)

Levha 2 **Kat. 3:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)

Kat. 4: Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)

Levha 3 **Kat. 5:** Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)

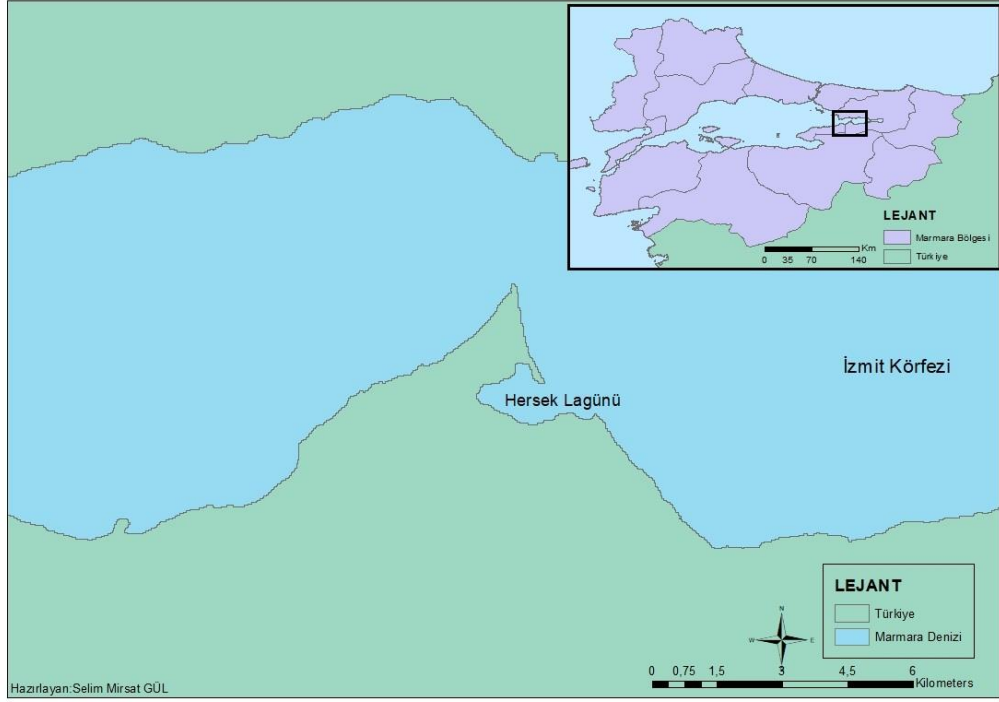
Kat. 6: Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)

Levha 4 **Kat. 7:** Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)

- Kat. 8:** Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 5** **Kat. 9:** Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 10:** Phokaia Kırmızı Astarlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 6** **Kat. 11:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)
- Kat. 12:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)
- Levha 7** **Kat. 13:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)
- Kat. 14:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)
- Levha 8** **Kat. 15:** Amphora (Zeynep Gülaçar Arşiv)
- Kat. 16:** Monogramlı Unguentarium Dip+Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 9** **Kat. 17:** Unguentarium Dip+Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 18:** Unguentarium Dip+Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 10** **Kat. 19:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 20:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 11** **Kat. 21:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 22:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 12** **Kat. 23:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 24:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 13** **Kat. 25:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 26:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 14** **Kat. 27:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 28:** Sırlı Kase Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 15** **Kat. 29:** Sırlı Kase Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 30:** Sırlı Kase Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 16** **Kat. 31:** Sırlı Kase Kaide Parçası (Kazı Arşivi)

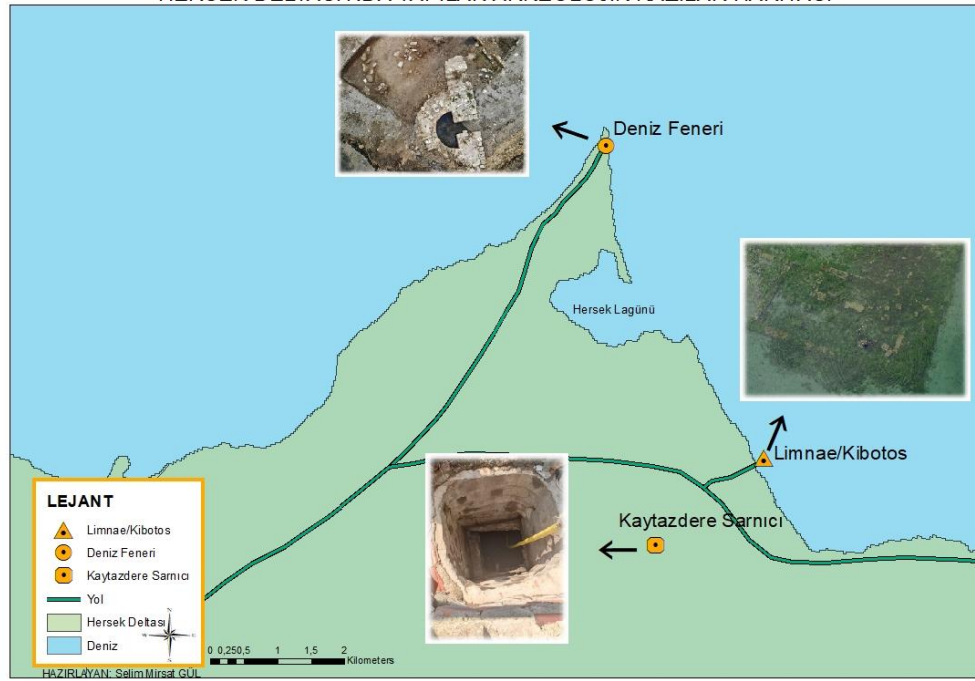
- Kat. 32:** Sırlı Kase Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 17** **Kat. 33:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 34:** Sırlı Tabak Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 18** **Kat. 35:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 36:** Sırlı Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 19** **Kat. 37:** Sırlı Tabak Ağız Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 38:** Sırlı Sgraffittolu Tabak Kaide Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 20** **Kat. 39:** Amphora Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 40:** Amphora Dip Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 21** **Kat. 41:** Amphora Dip Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 42:** Amphora Dip Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 22** **Kat. 43:** Amphora Ağız+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 44:** Amphora Ağız+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 23** **Kat. 45:** Amphora Ağız+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 46:** Amphora Ağız+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 24** **Kat. 47:** Amphora Ağız+Kulp Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 48:** Amphora Boyun Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 25** **Kat. 49:** Amphora Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 50:** Amphora Dip Parçası (Kazı Arşivi)
- Levha 26** **Kat. 51:** Amphora Gövde Parçası (Kazı Arşivi)
- Kat. 52:** Amphora Kapak/Tıpa (Kazı Arşivi)

HARİTALAR

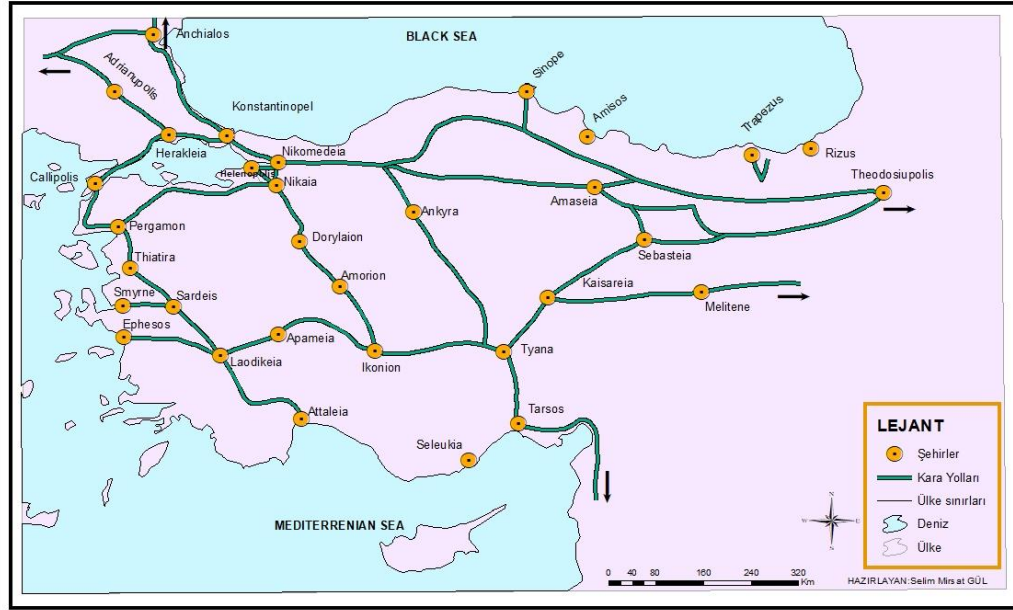
Harita 1

HERSEK DELTASI'NDA YAPILAN ARKEOLOJİK KAZILAR HARİTASI

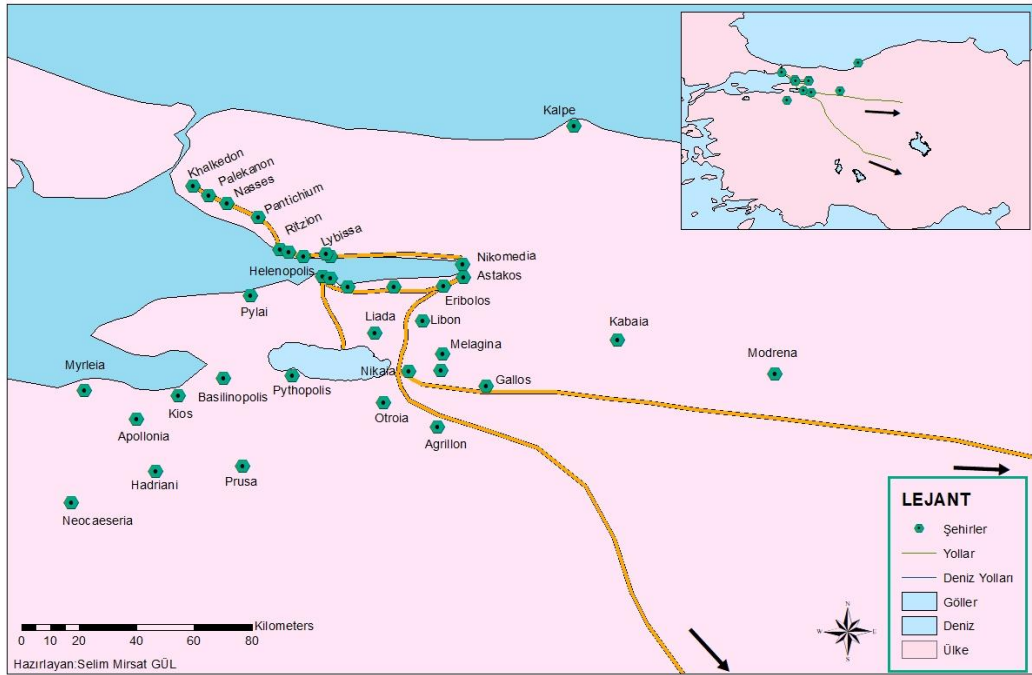
Harita 2

BİZANS DÖNEMİNDE ANADOLU ANA YOLAĞI HARİTASI

Harita 3

ROMA DÖNEMİ ANADOLU YOLAĞLARI HARİTASI

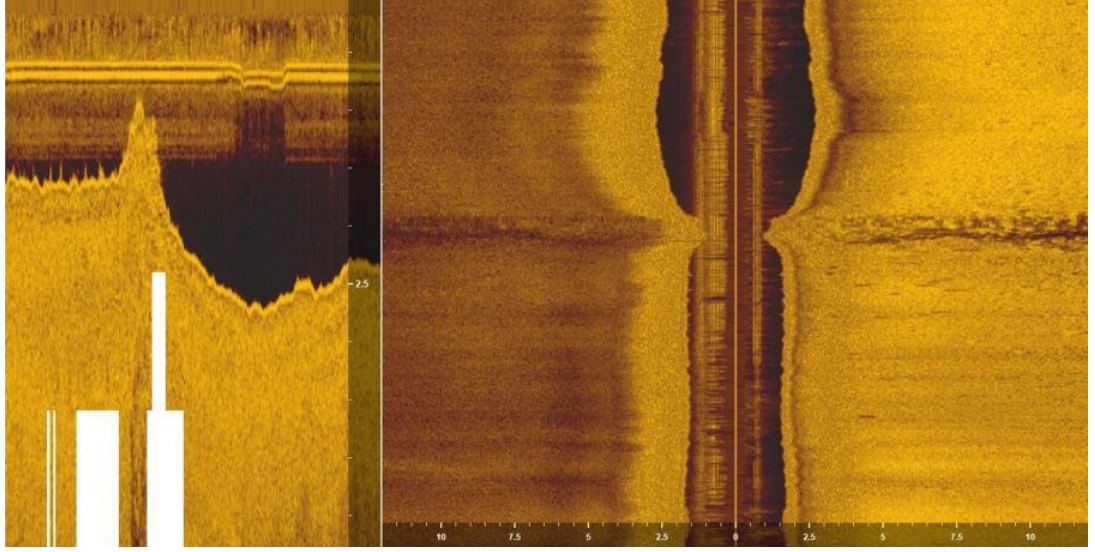
Harita 4

ROMA VE BİZANS DÖNEMİ YOLAĞLARI DEĞİŞİM HARİTASI

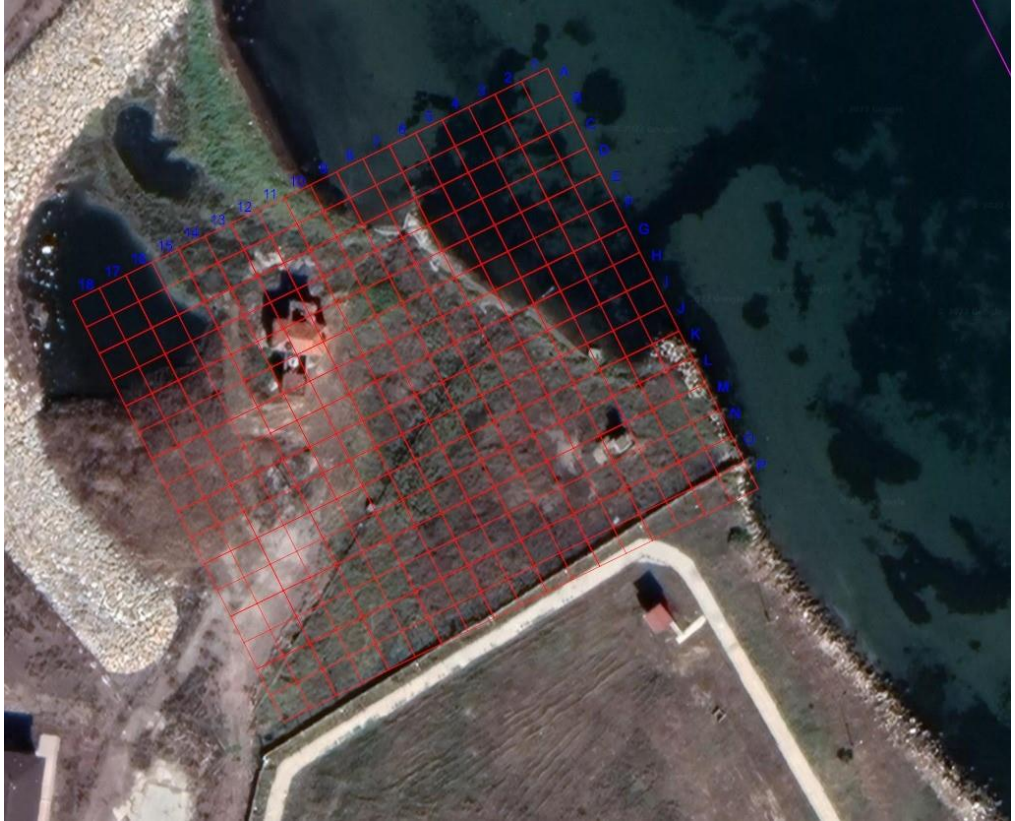

Harita 5

RESİMLER

Resim 1

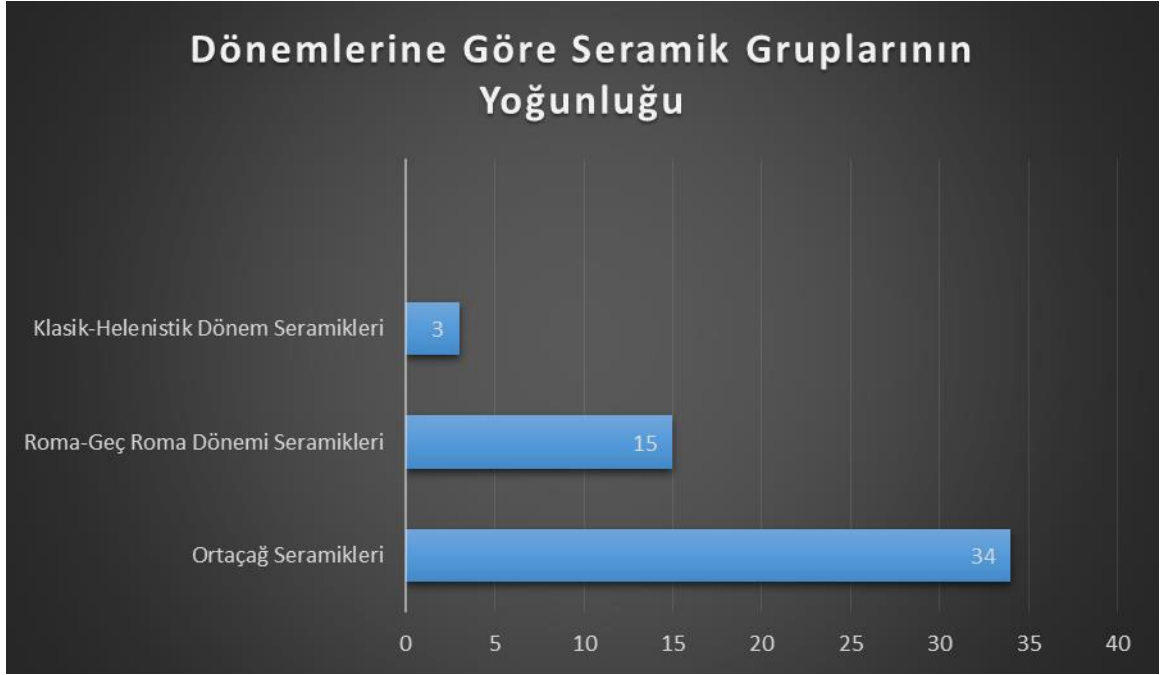

Resim 2

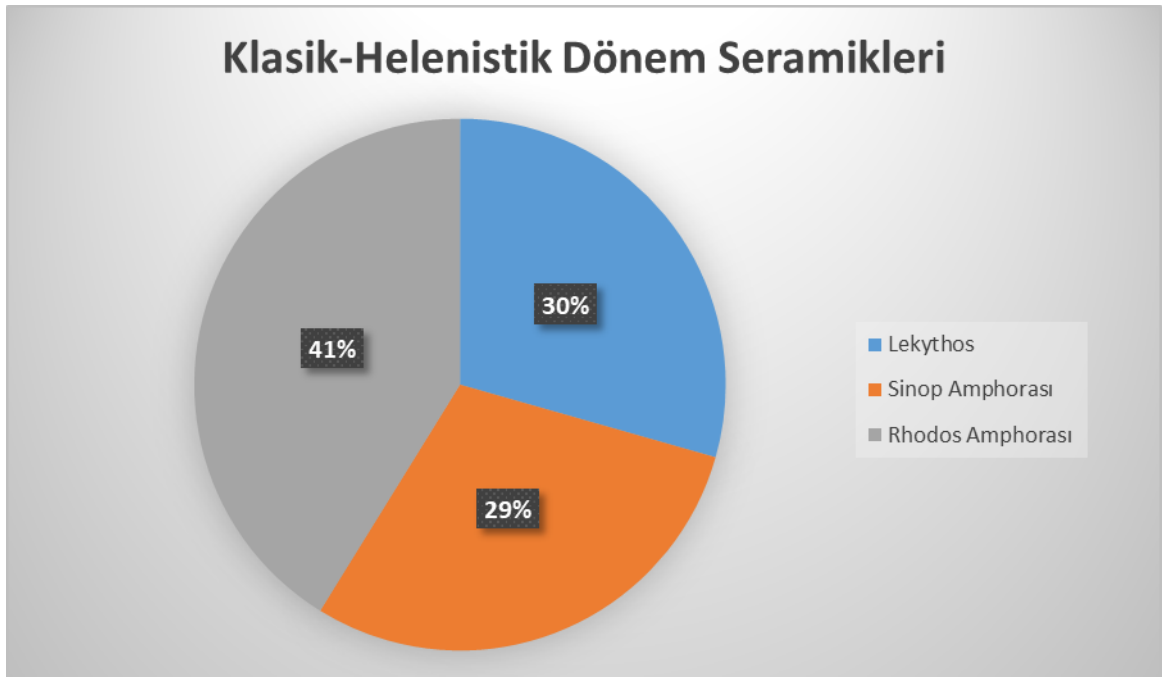

Resim 3

GRAFİKLER

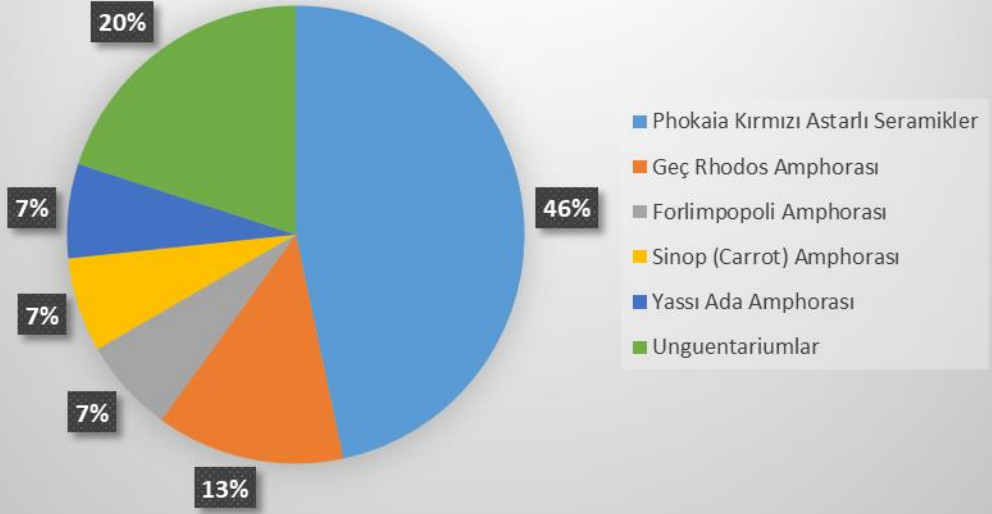

Grafik 1

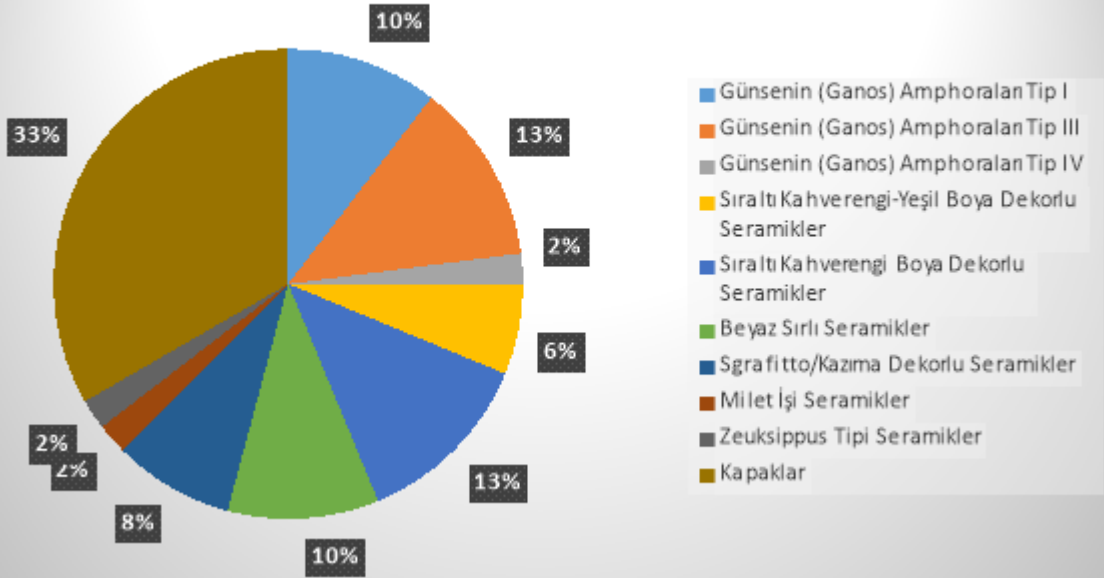
Grafik 2

Roma-Geç Roma Dönemi Seramikleri

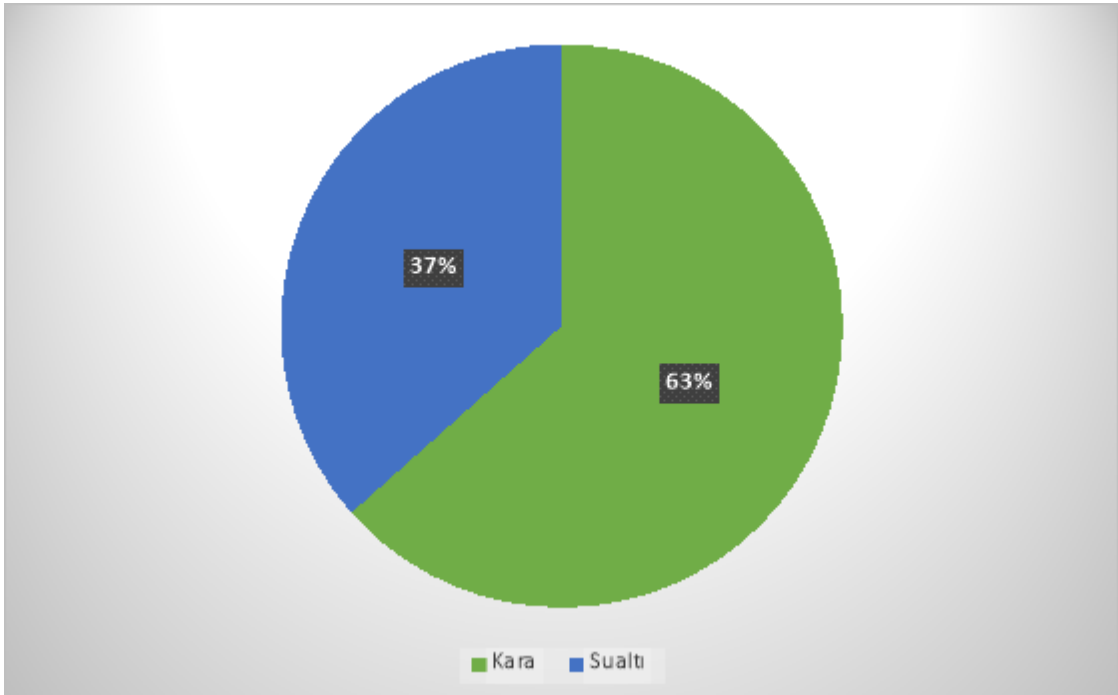

Grafik 3

Orta Çağ Seramikleri

Grafik 4

Grafik 5

LEVHALAR

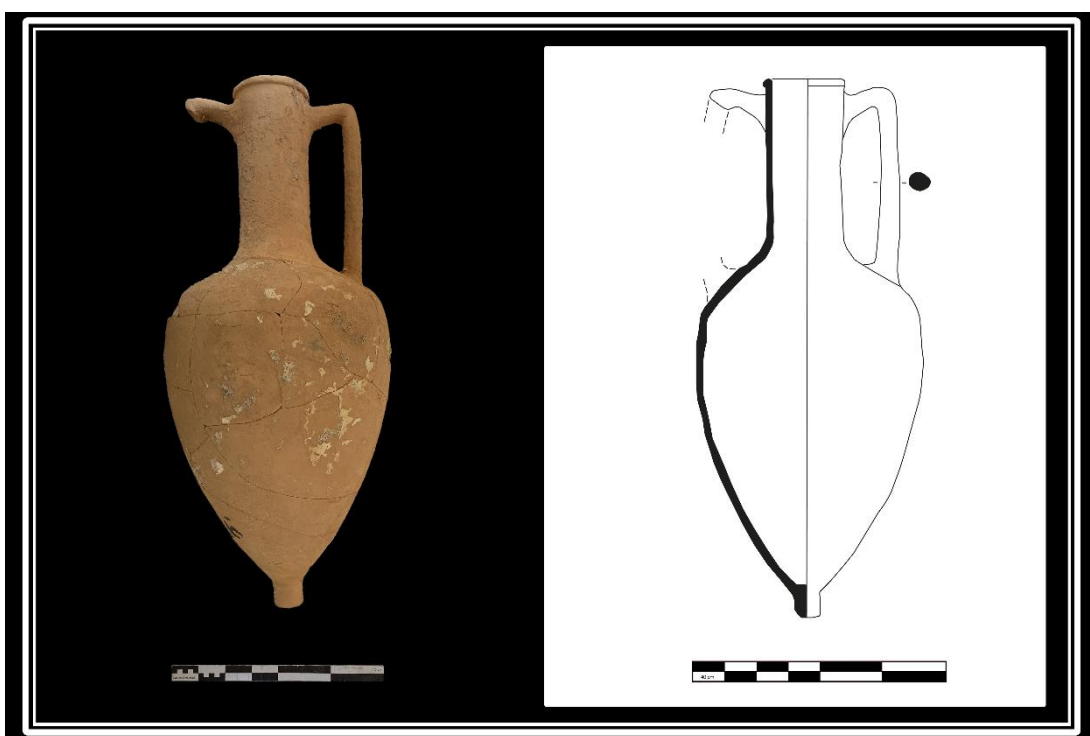
Levha 1

Kat. 1

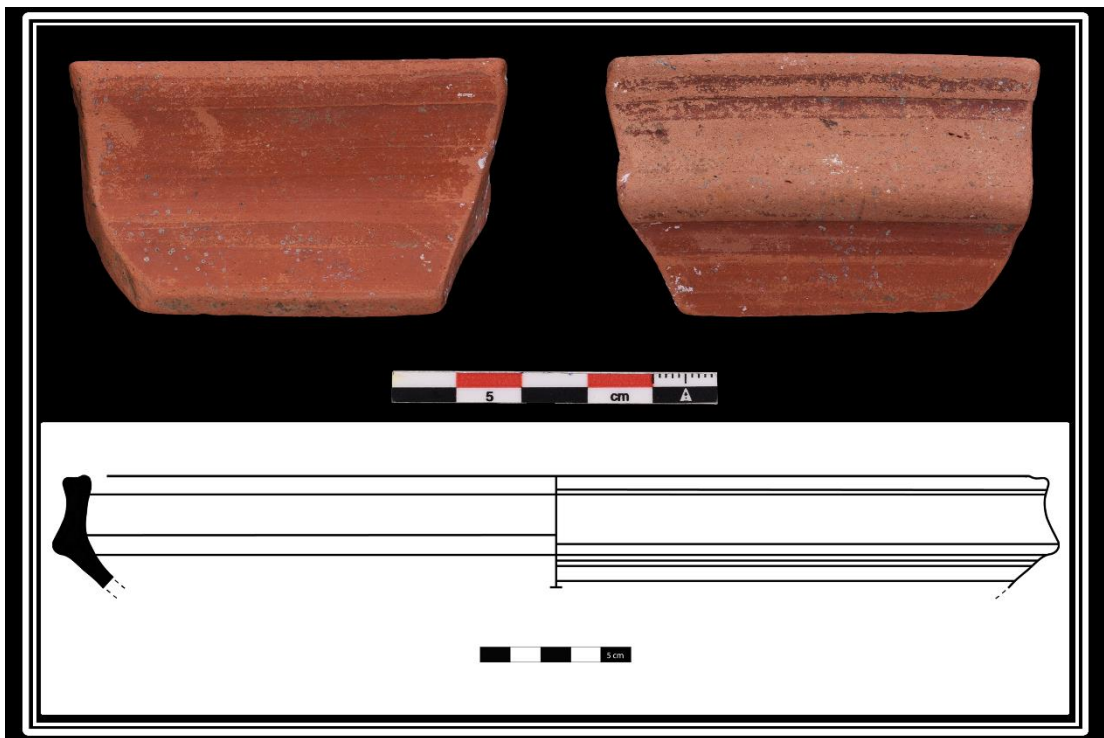
Kat. 2

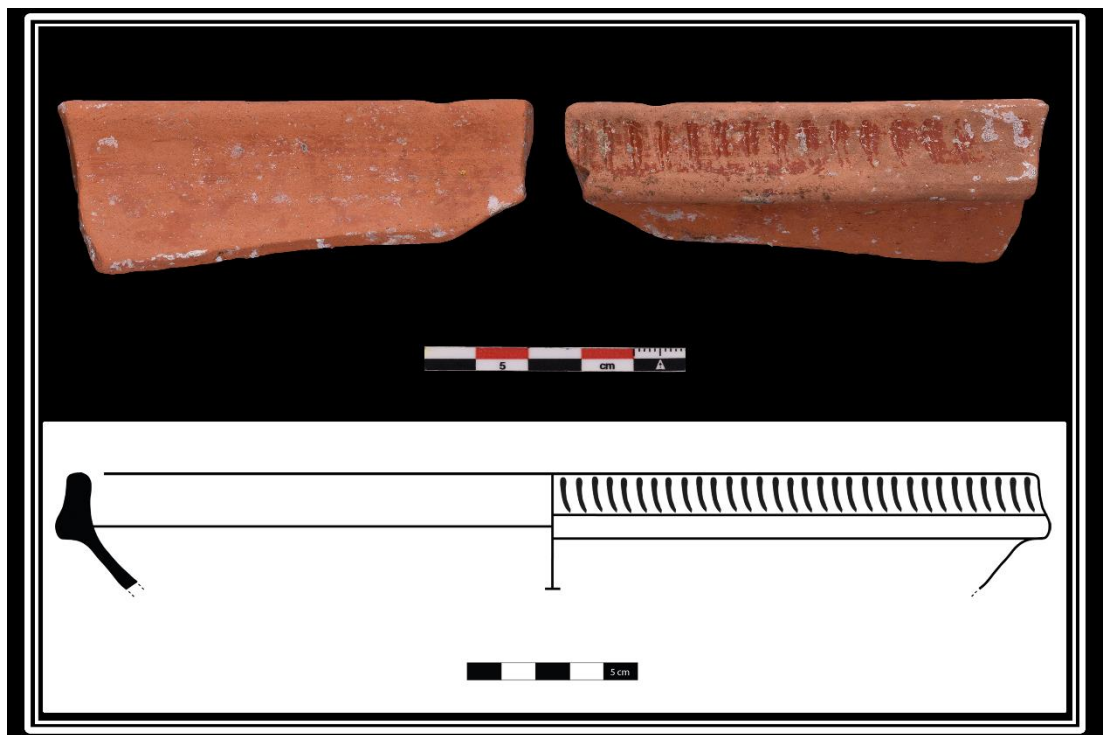
Kat. 3

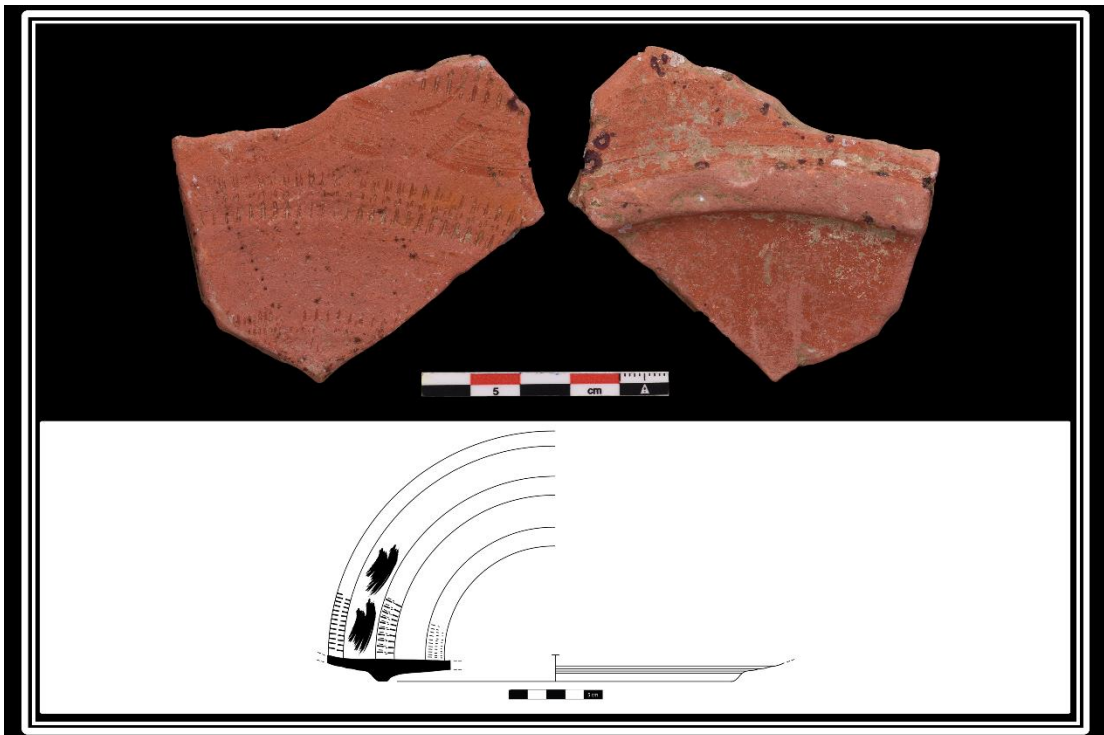
Kat. 4

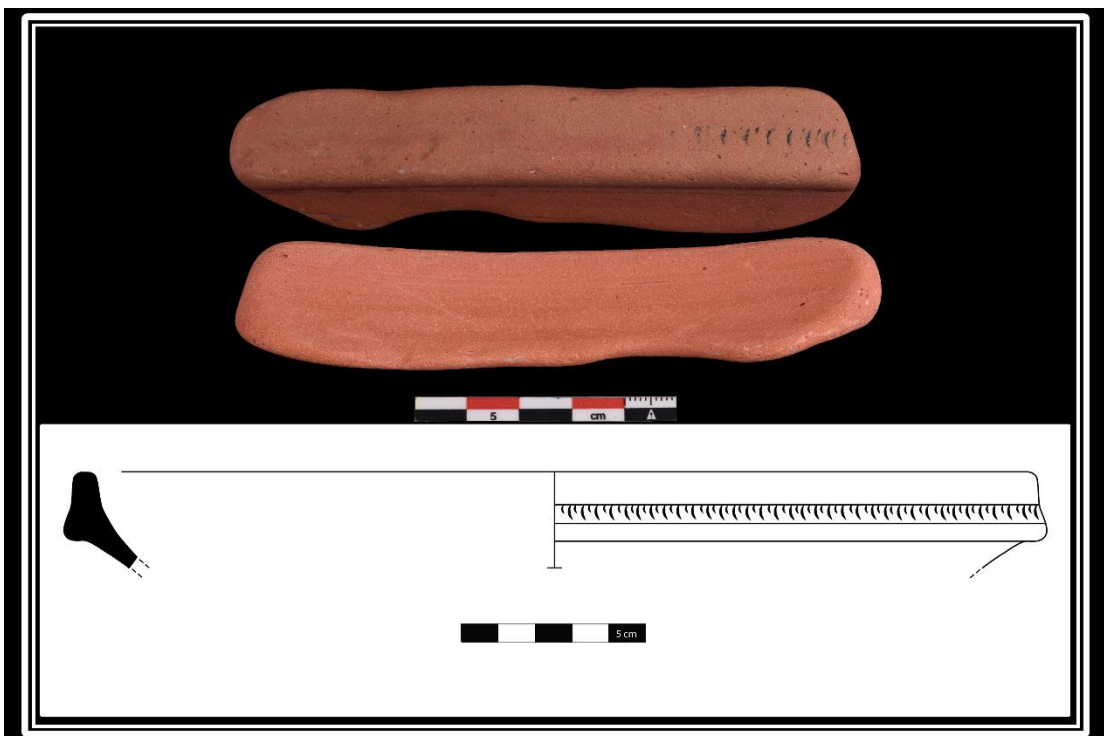
Kat. 5

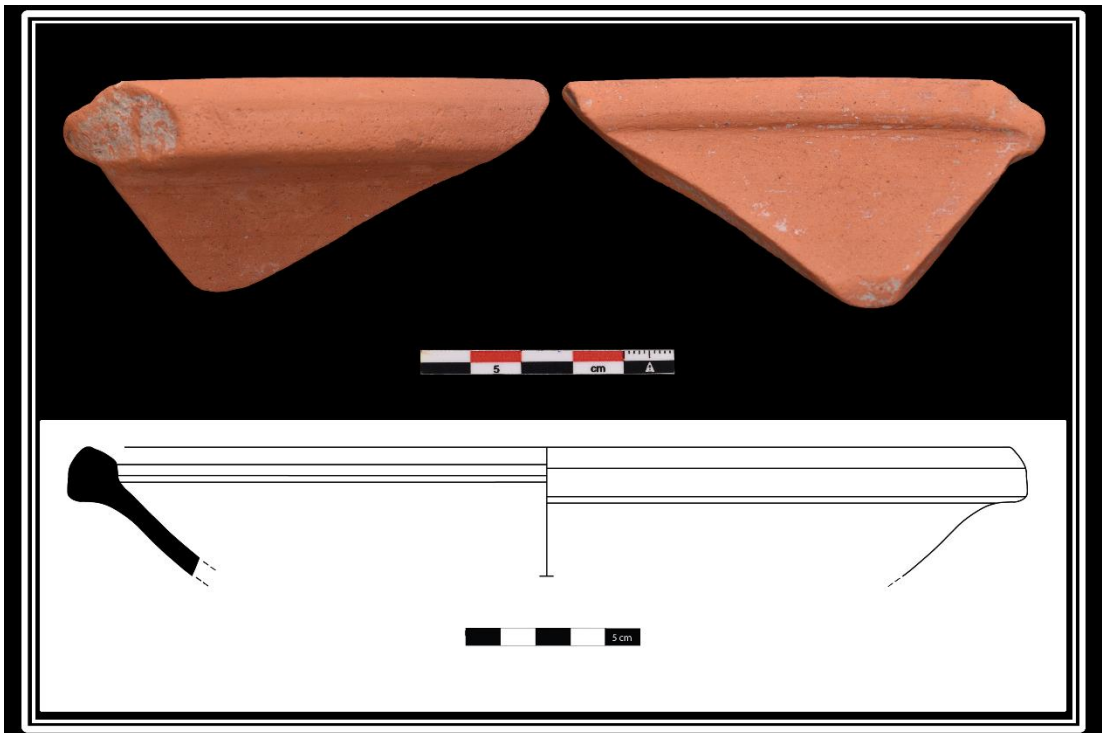
Kat. 6

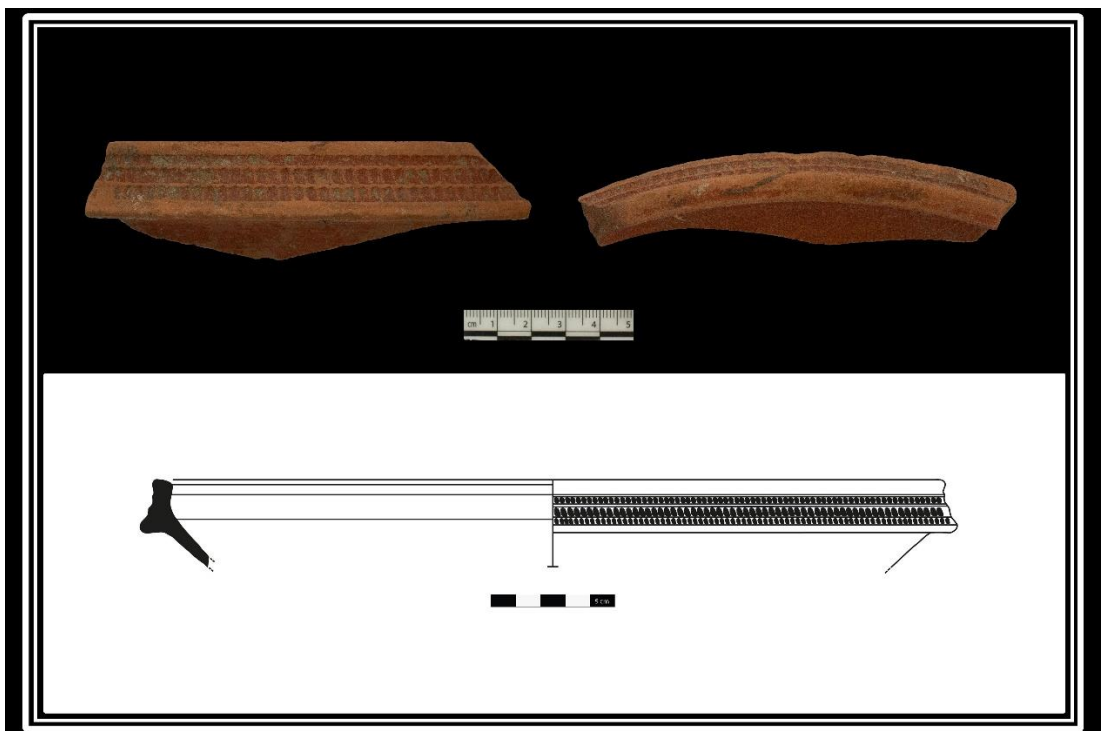
Kat. 7

Kat. 8

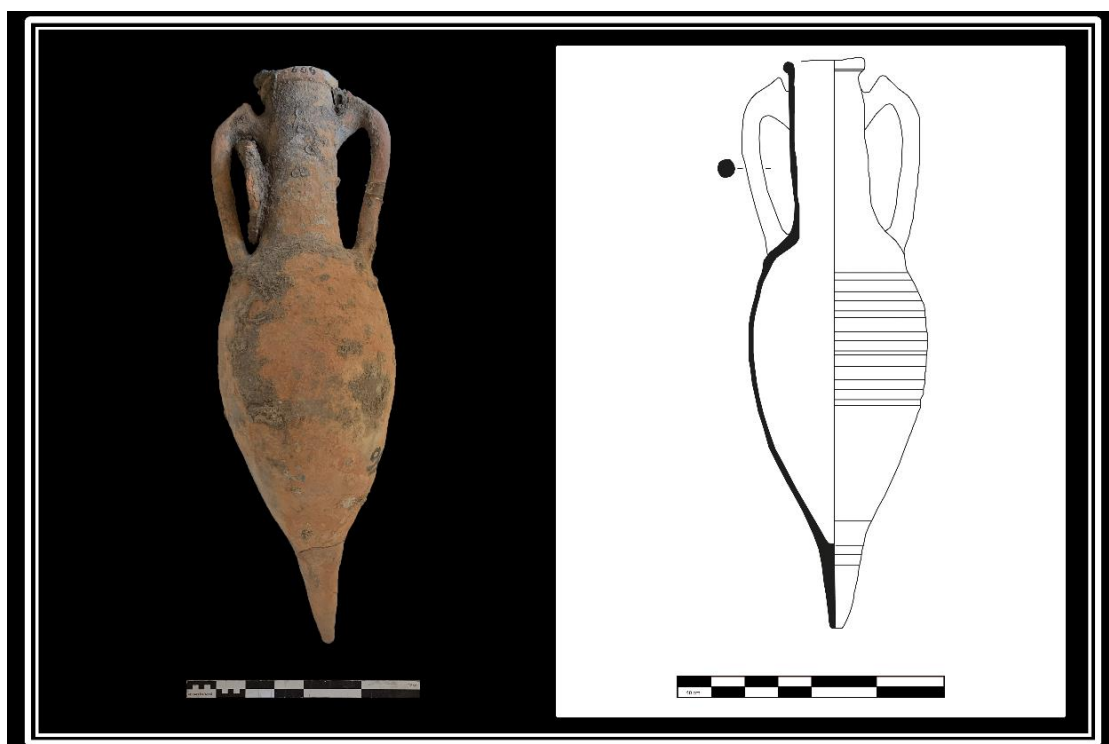
Kat. 9

Kat. 10

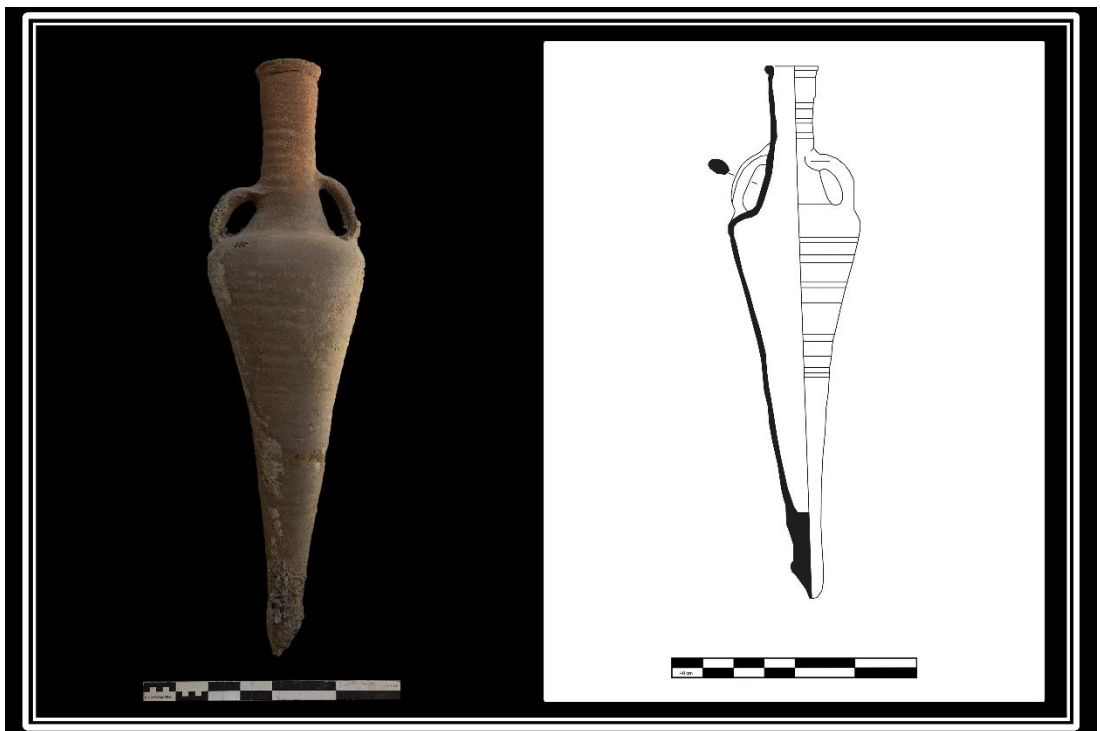
Kat. 11

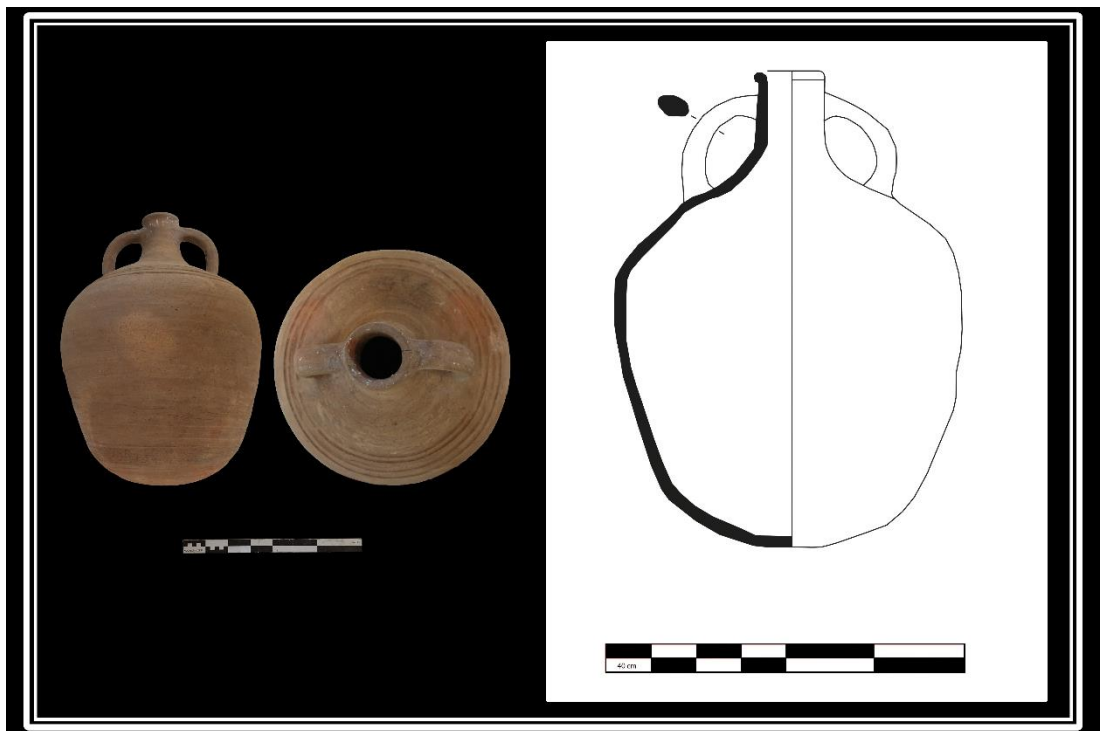
Kat. 12

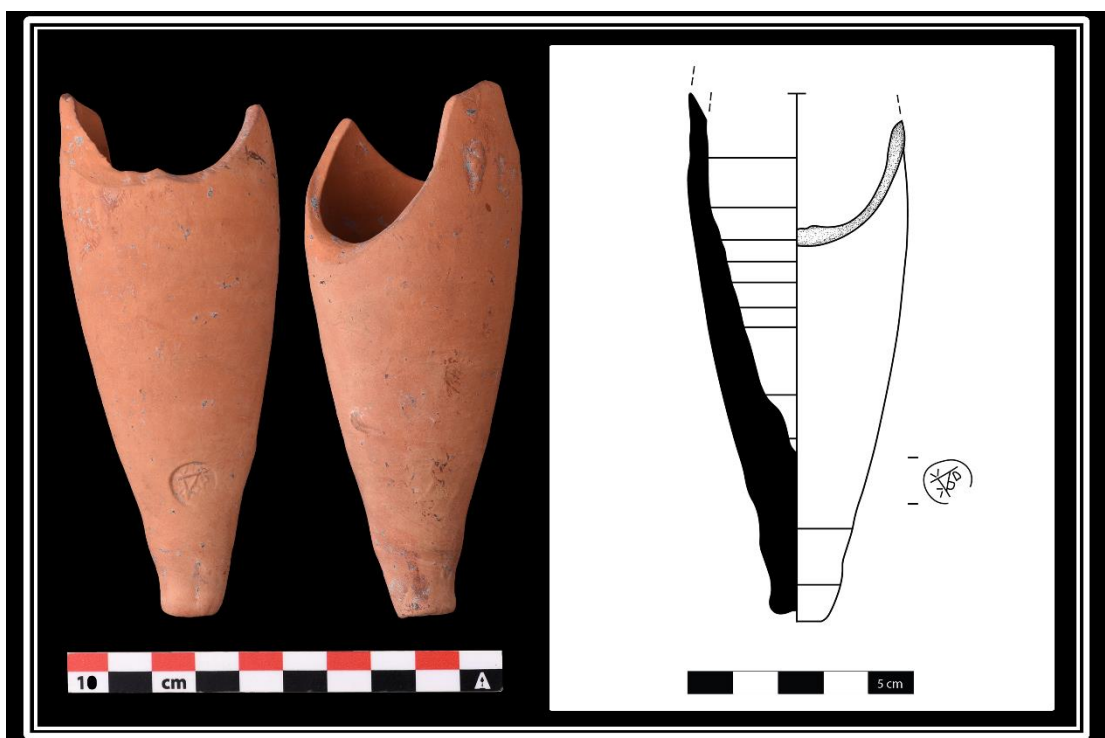
Kat. 13

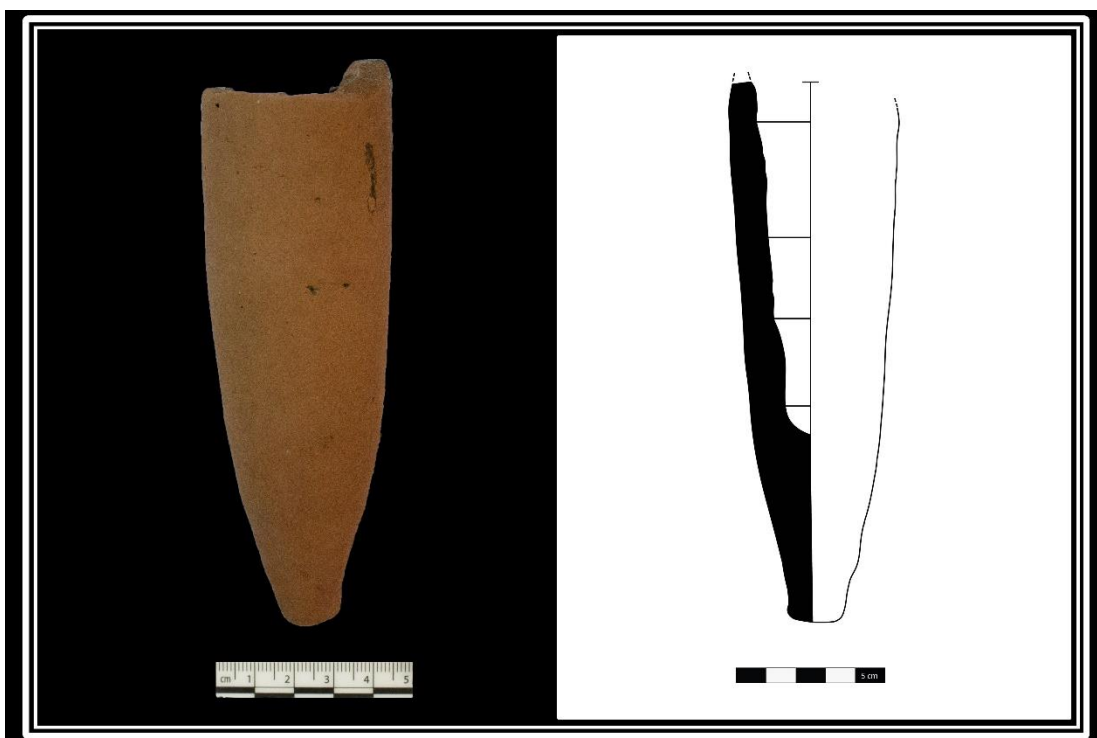
Kat. 14

Kat. 15

Kat. 16

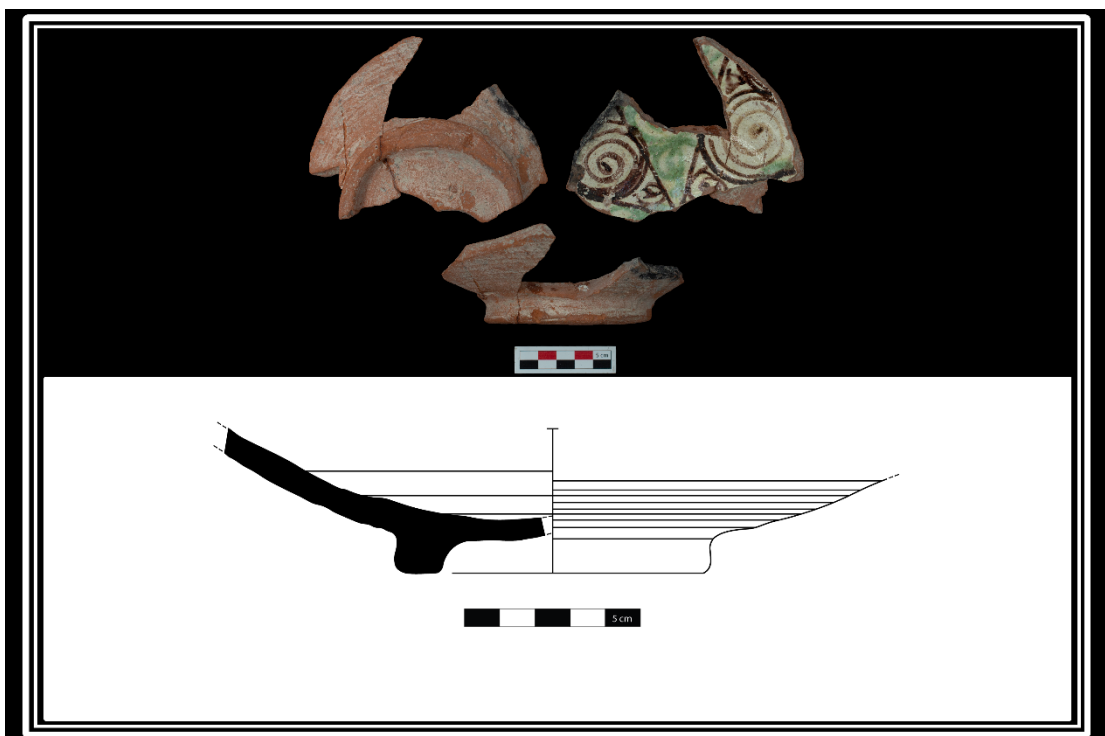
Kat. 17

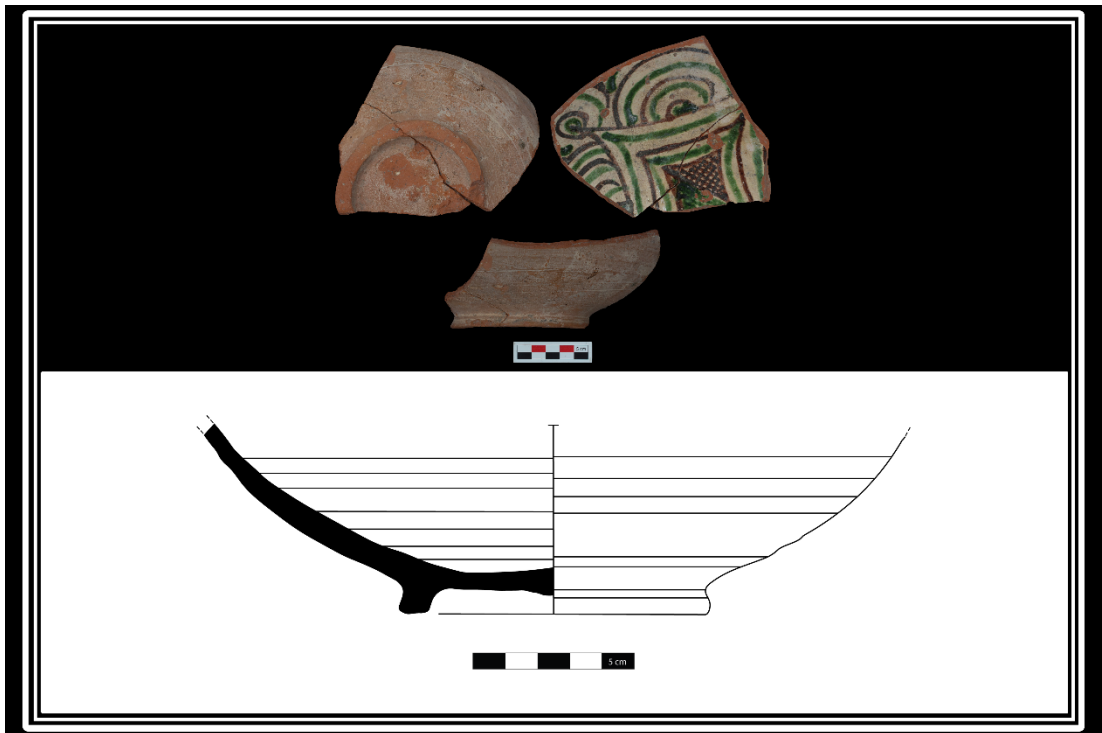
Kat. 18

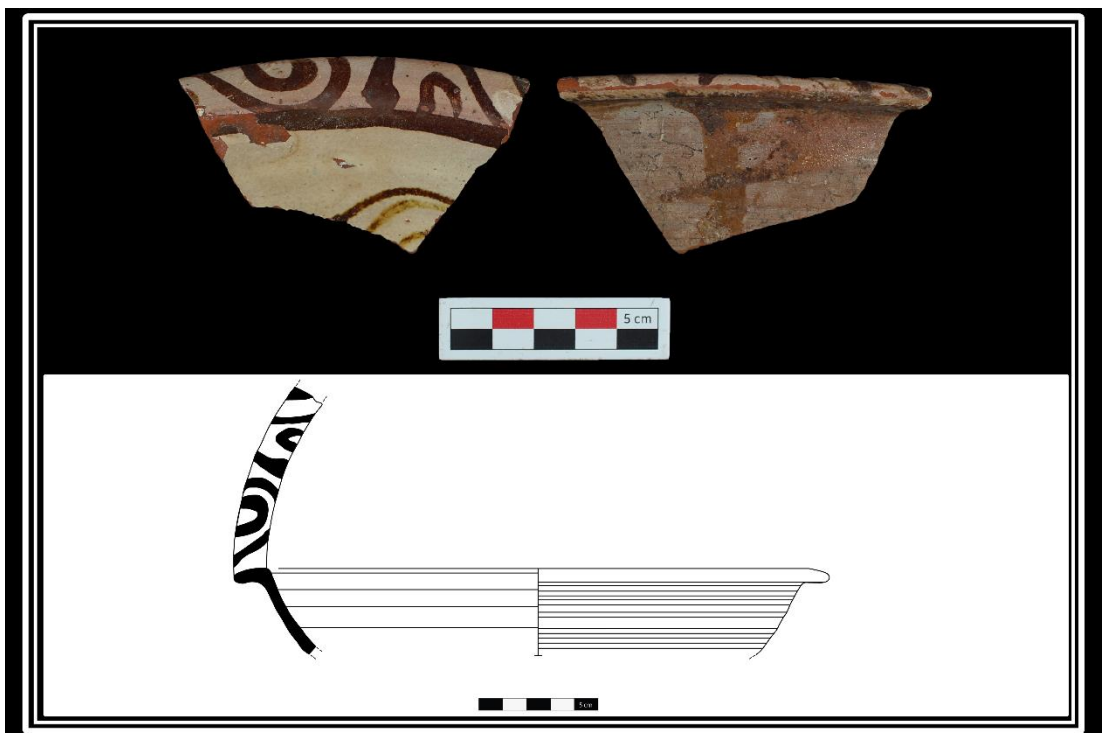
Kat. 19

Kat. 20

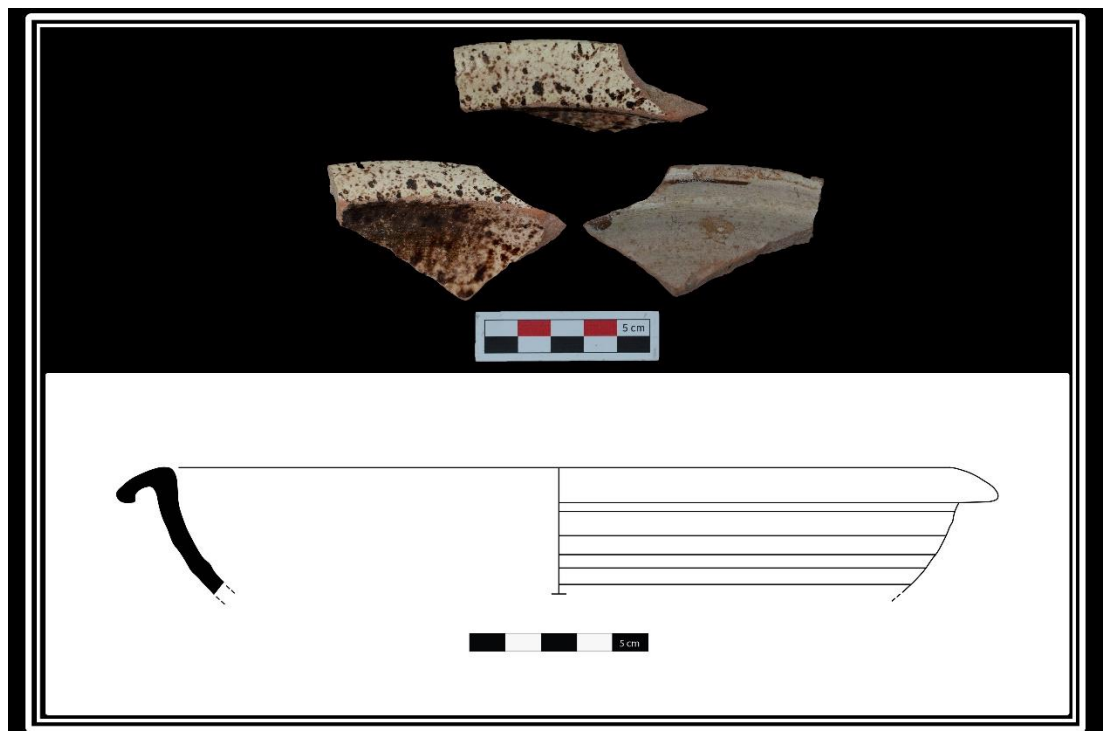
Kat. 21

Kat. 22

Kat. 23

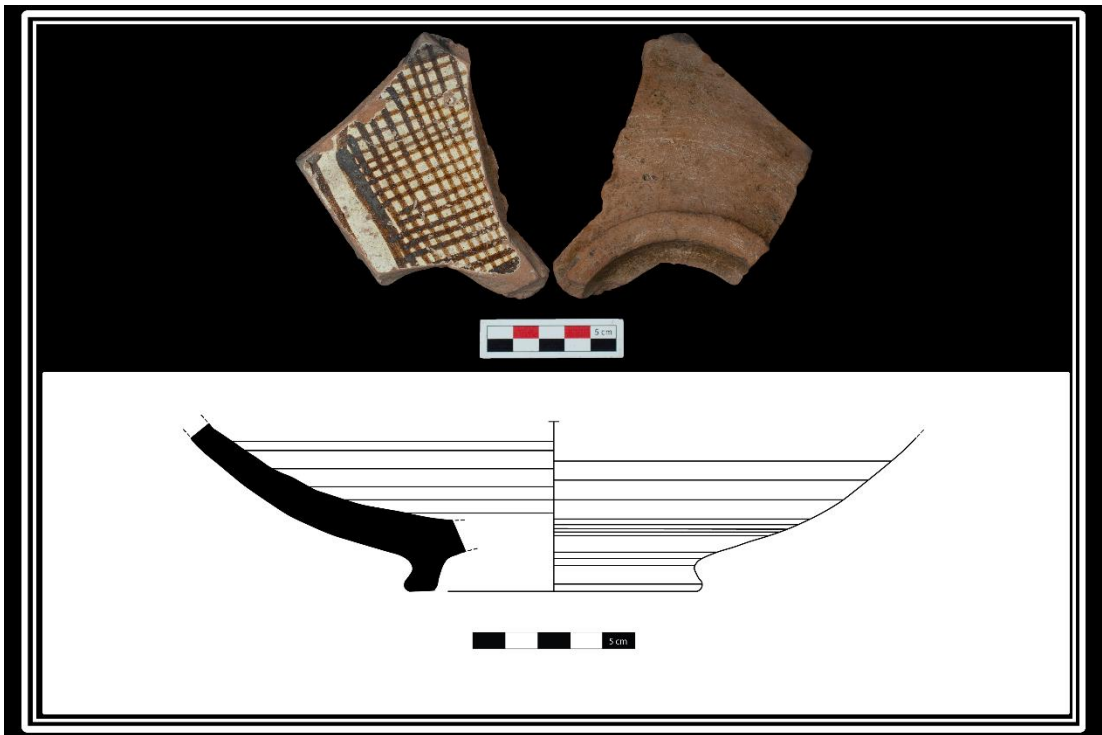
Kat. 24

Kat. 25

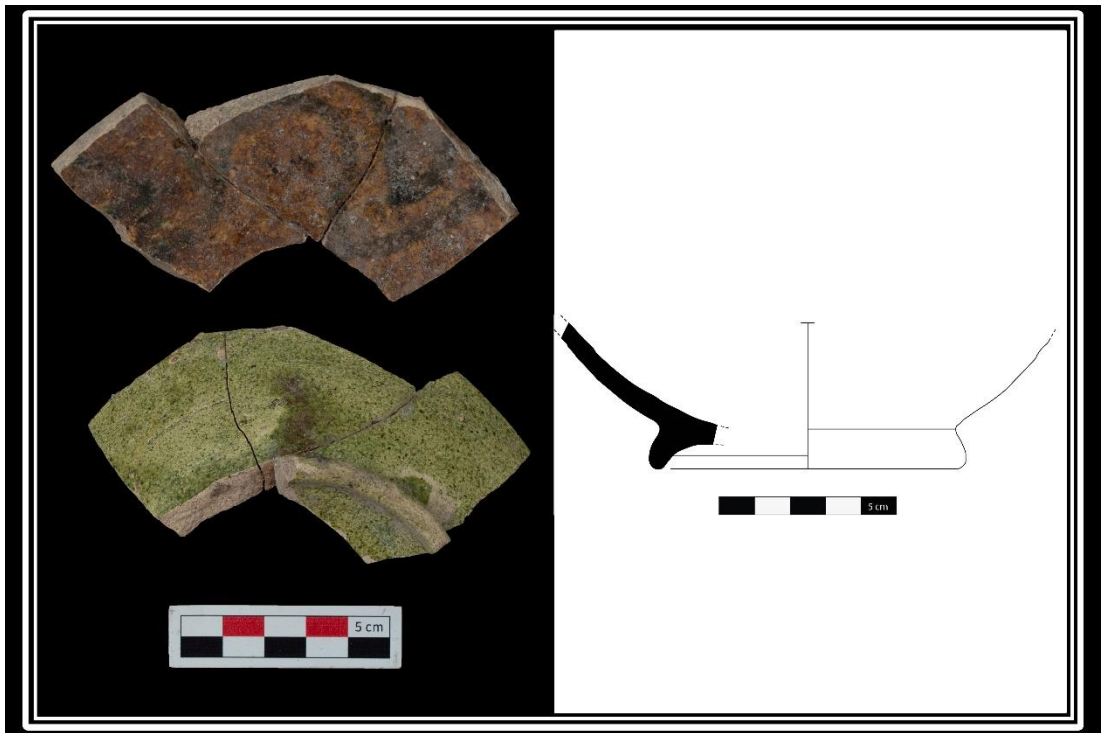
Kat. 26

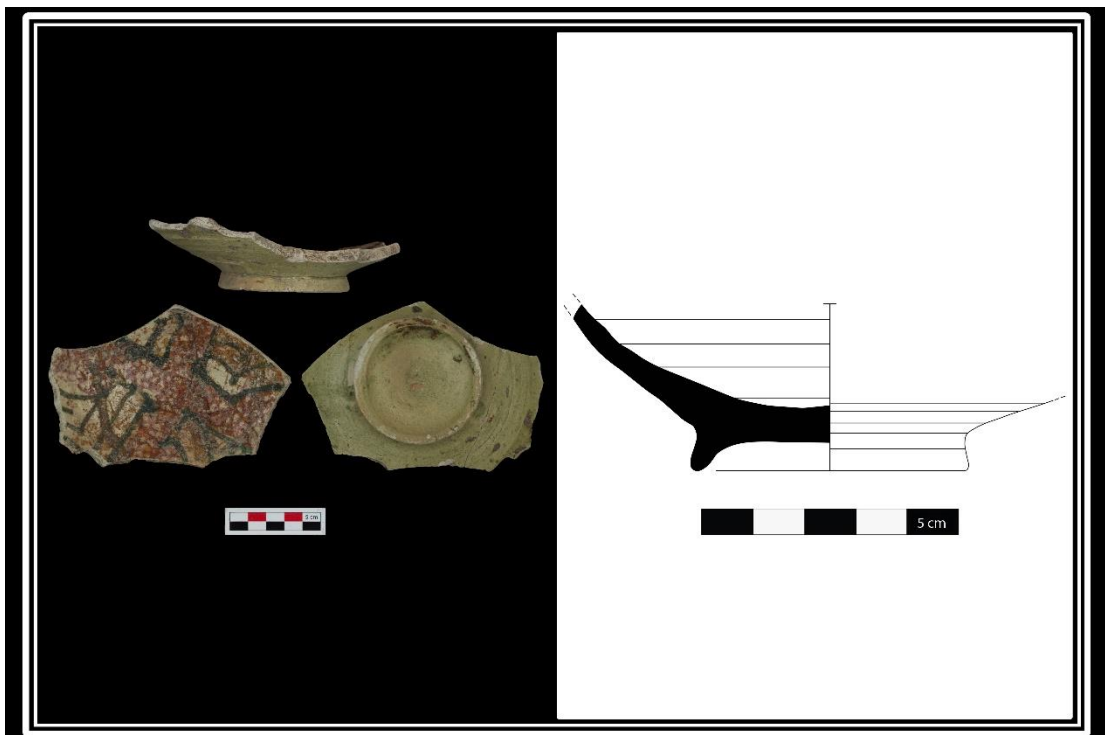
Kat. 27

Kat. 28

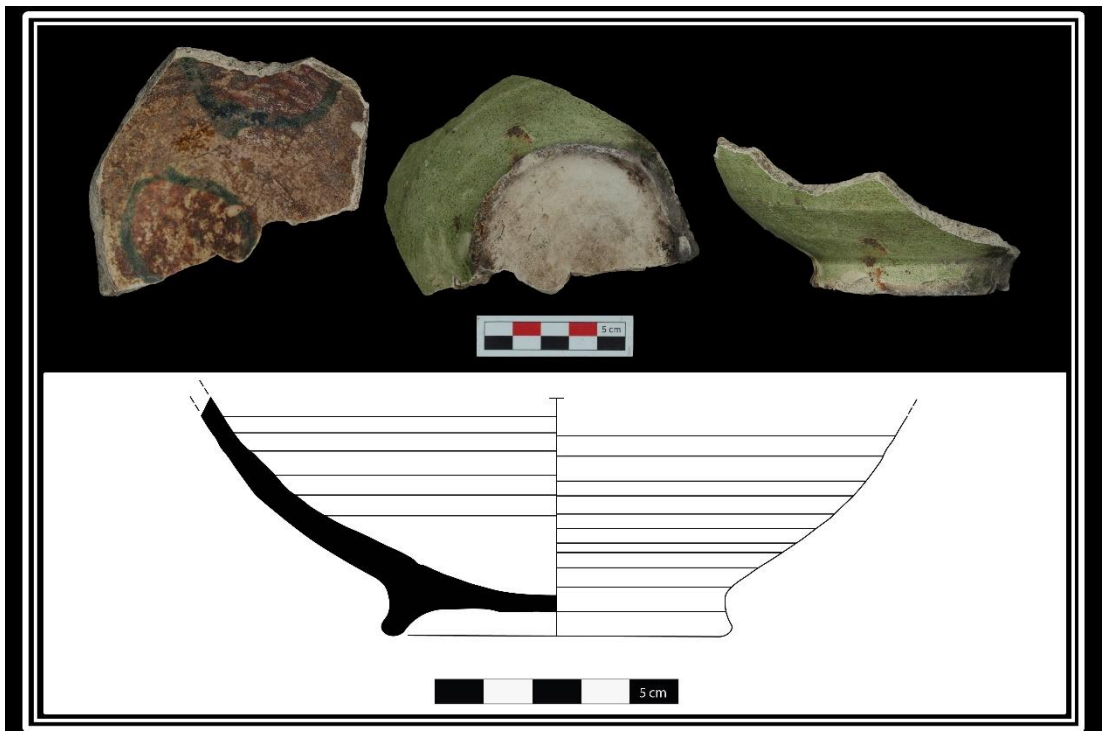
Kat. 29

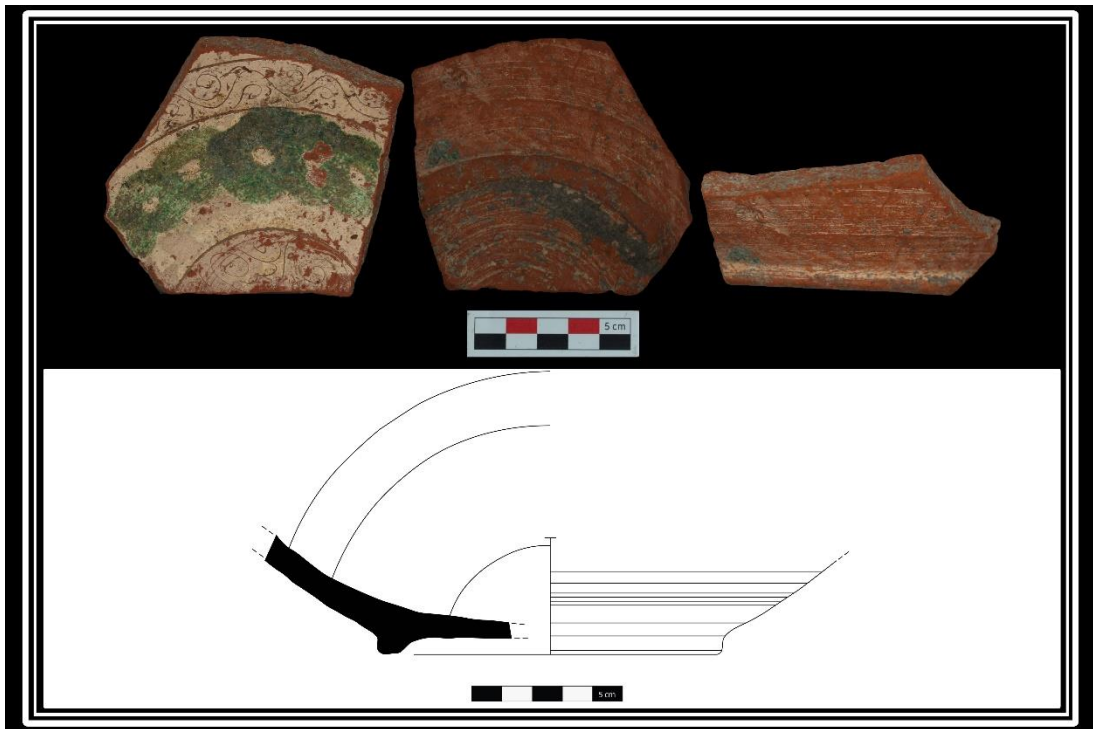
Kat. 30

Kat. 31

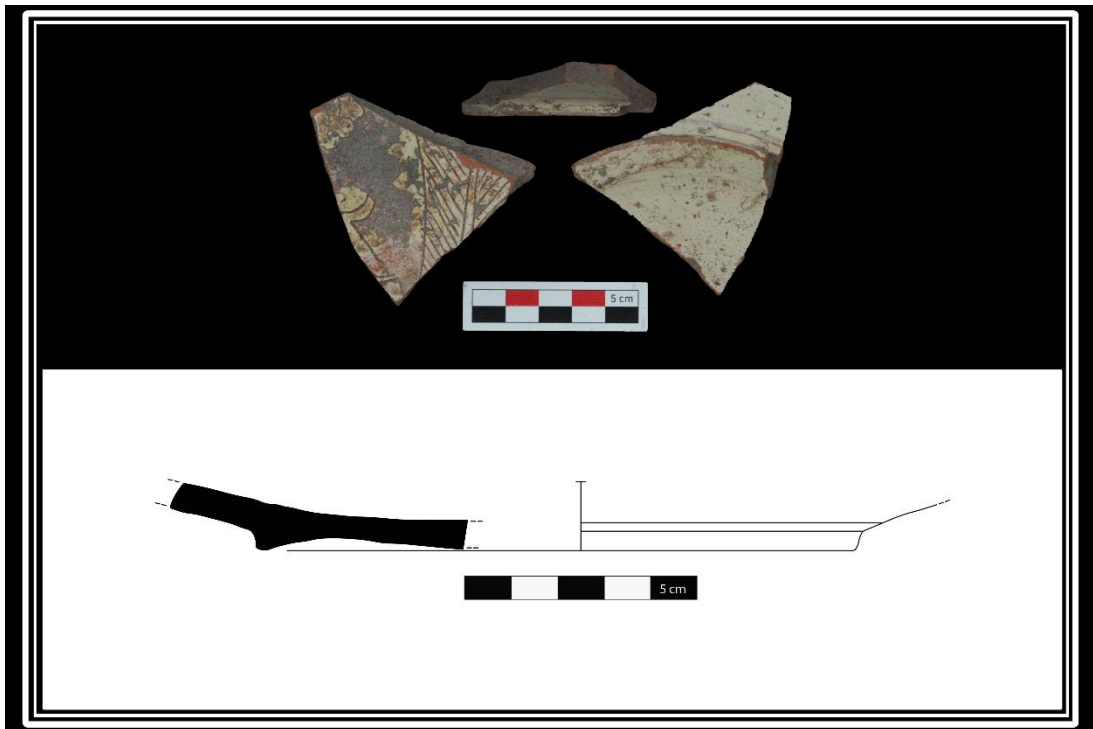
Kat. 32

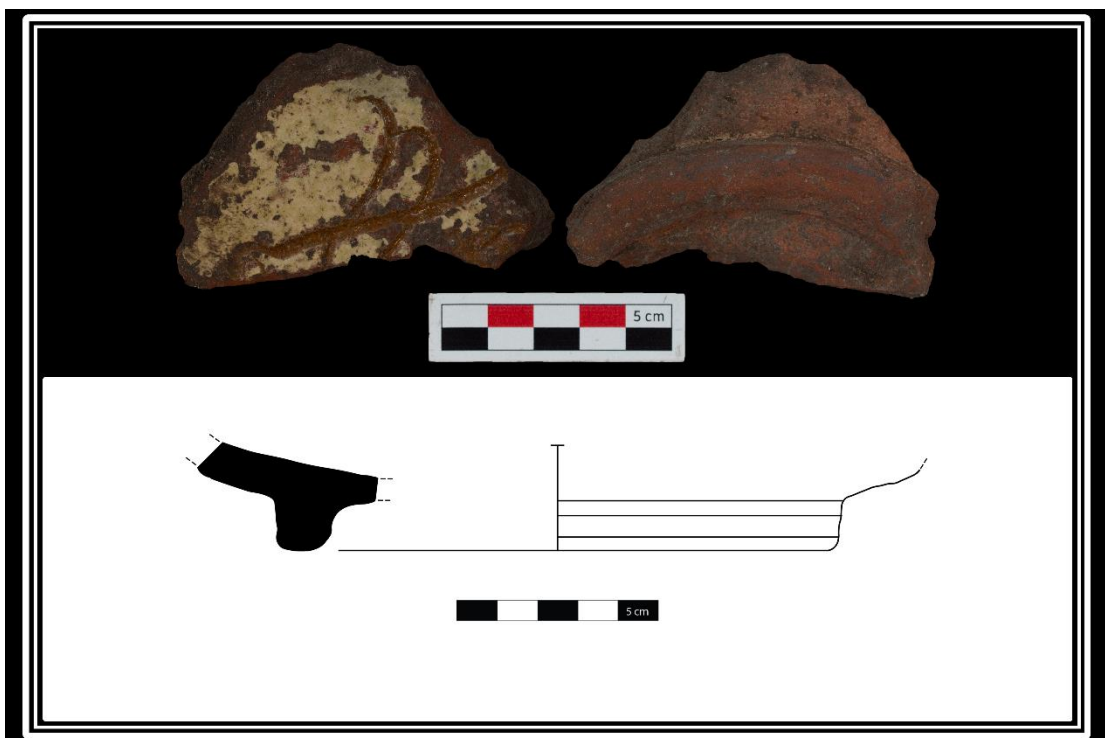
Kat. 33

Kat. 34

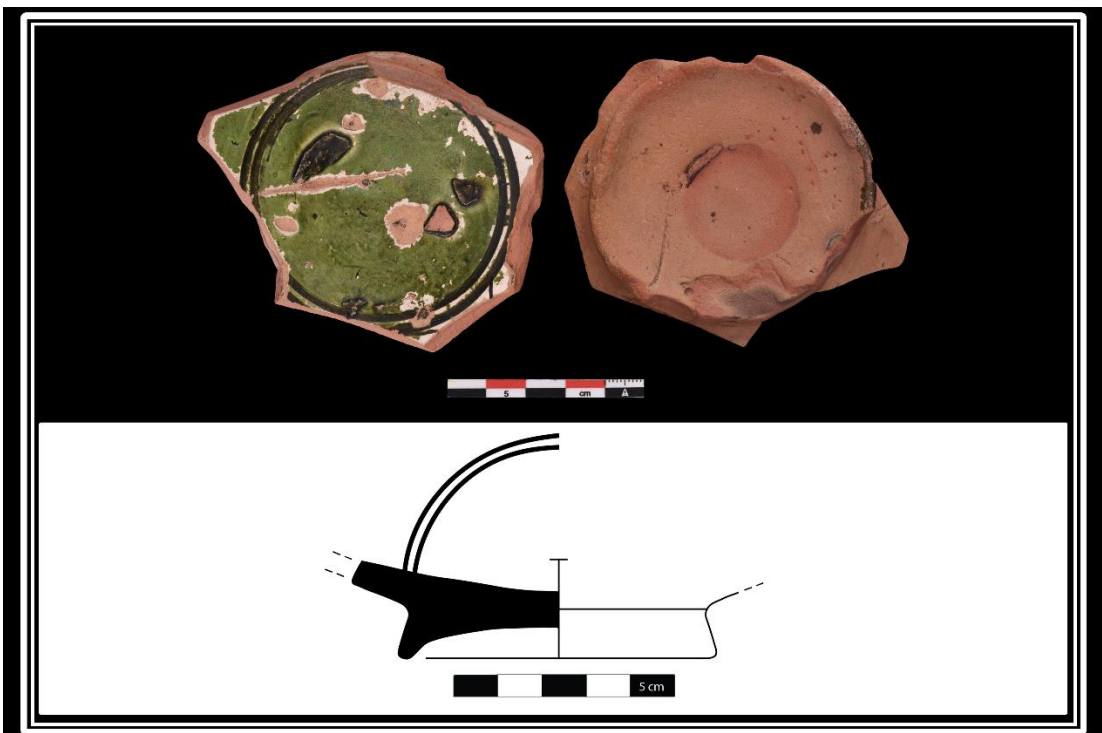
Kat. 35

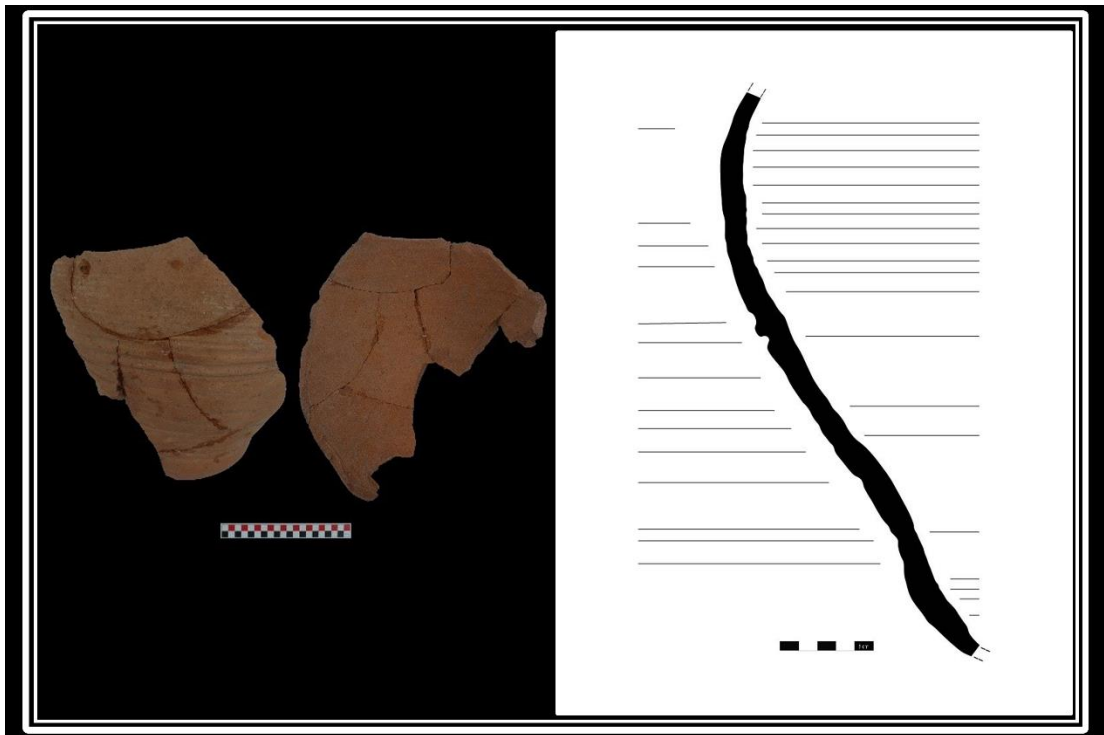
Kat. 36

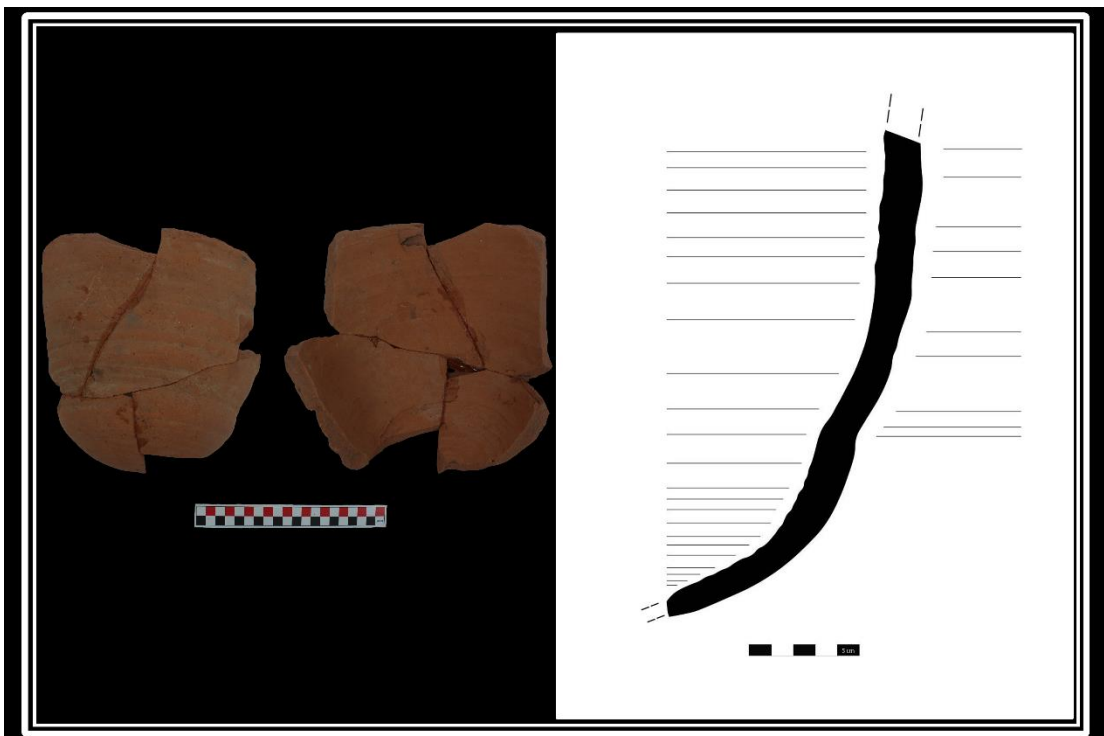
Kat. 37

Kat. 38

Kat. 39

Kat. 40

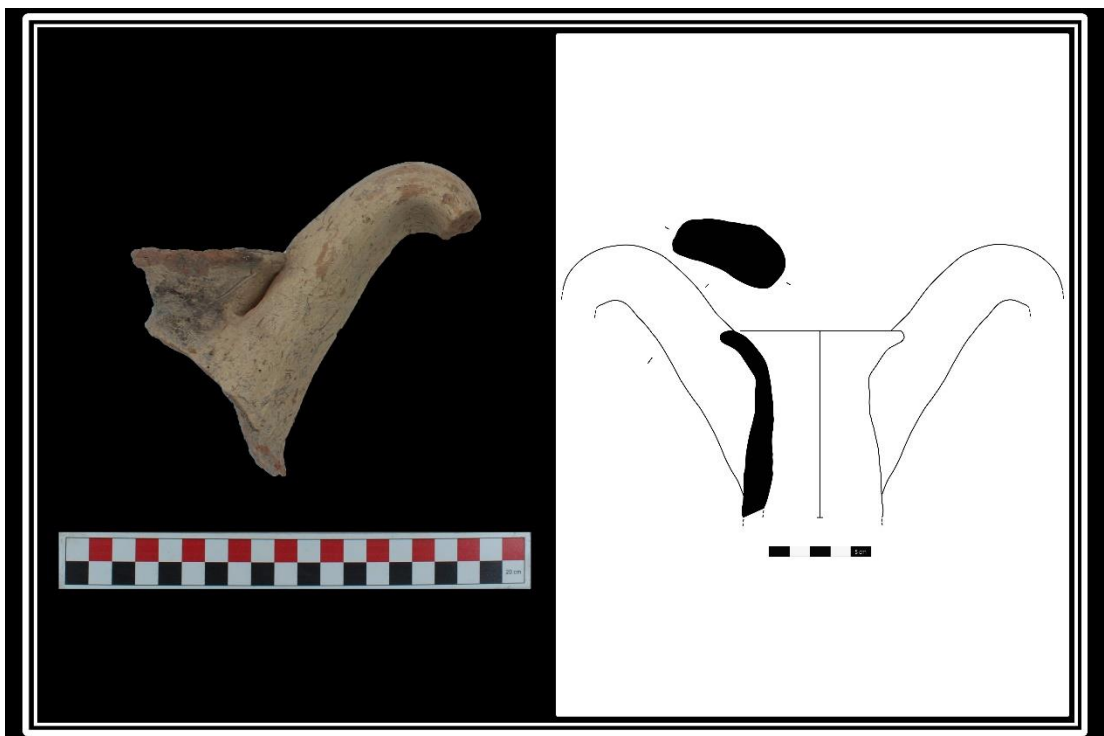
Kat. 41

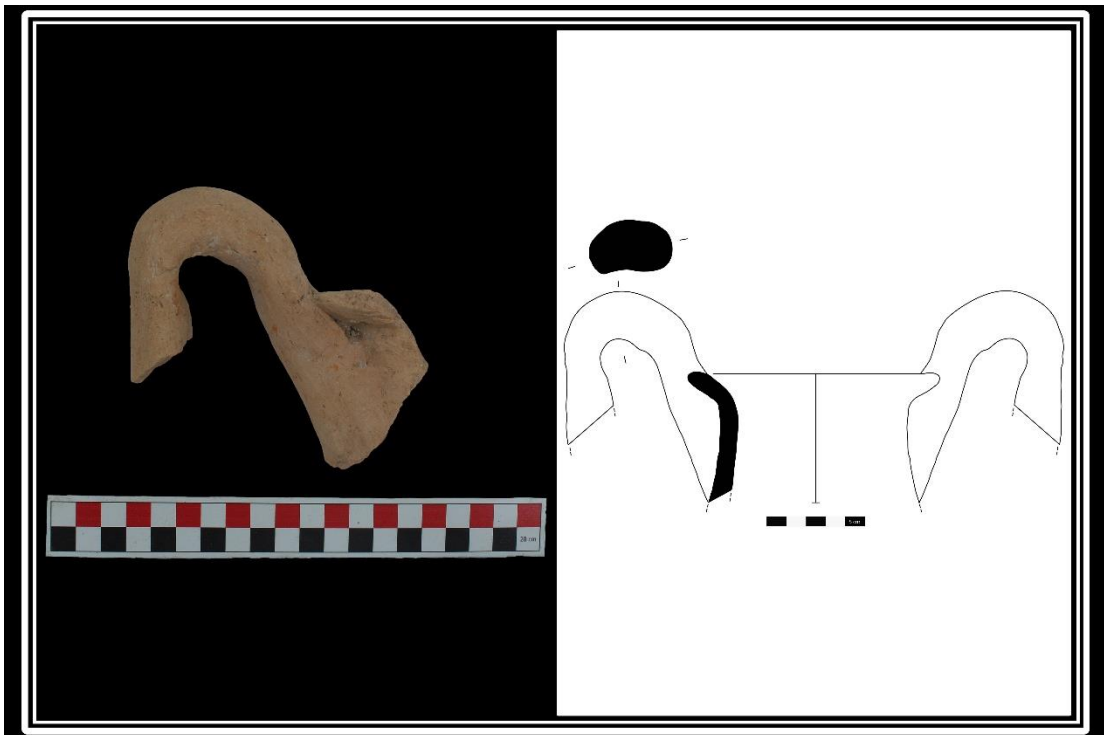
Kat. 42

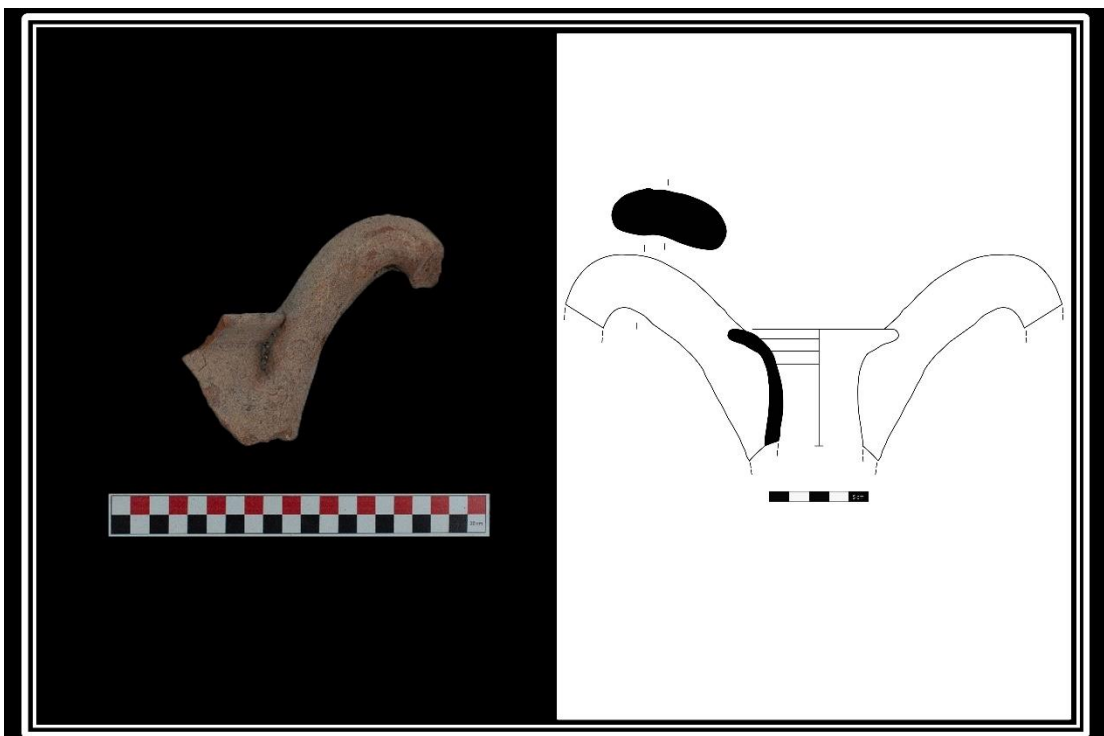
Kat. 43

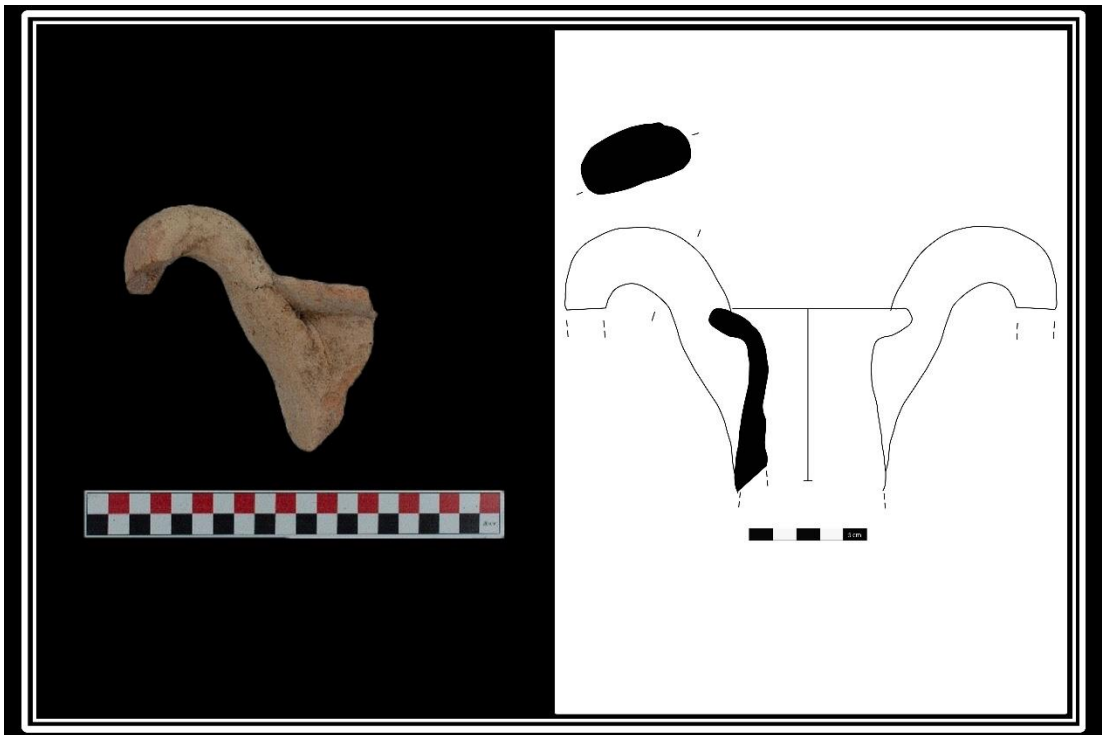
Kat. 44

Kat. 45

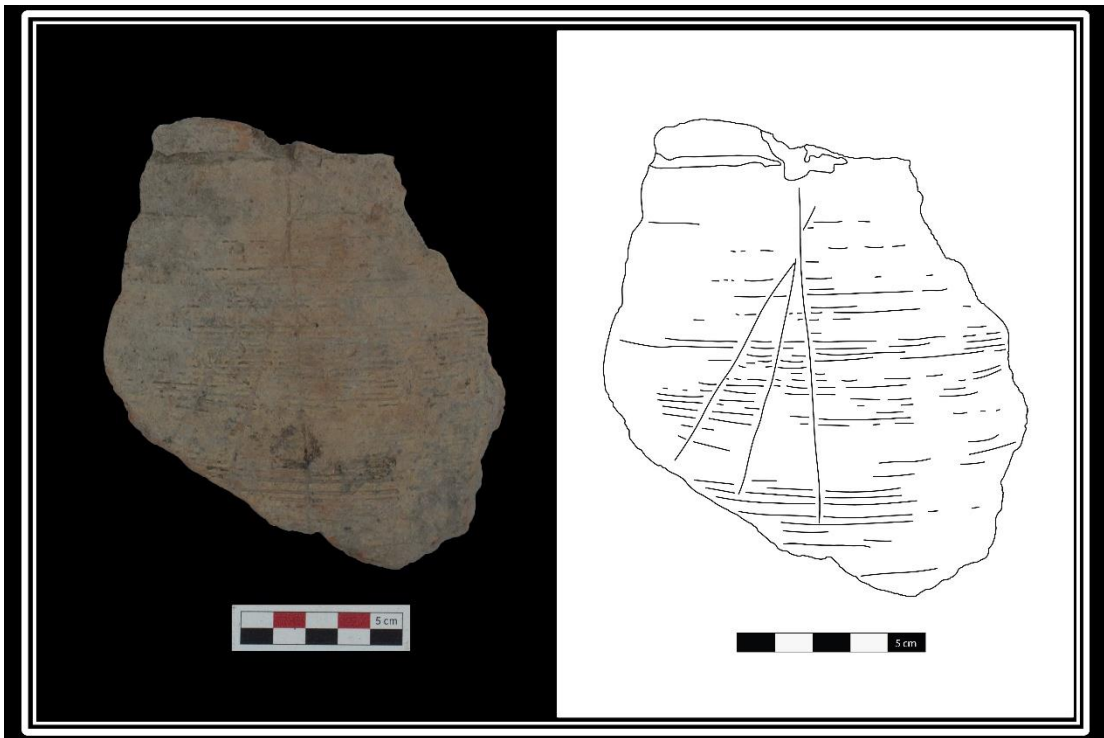
Kat. 46

Kat. 47

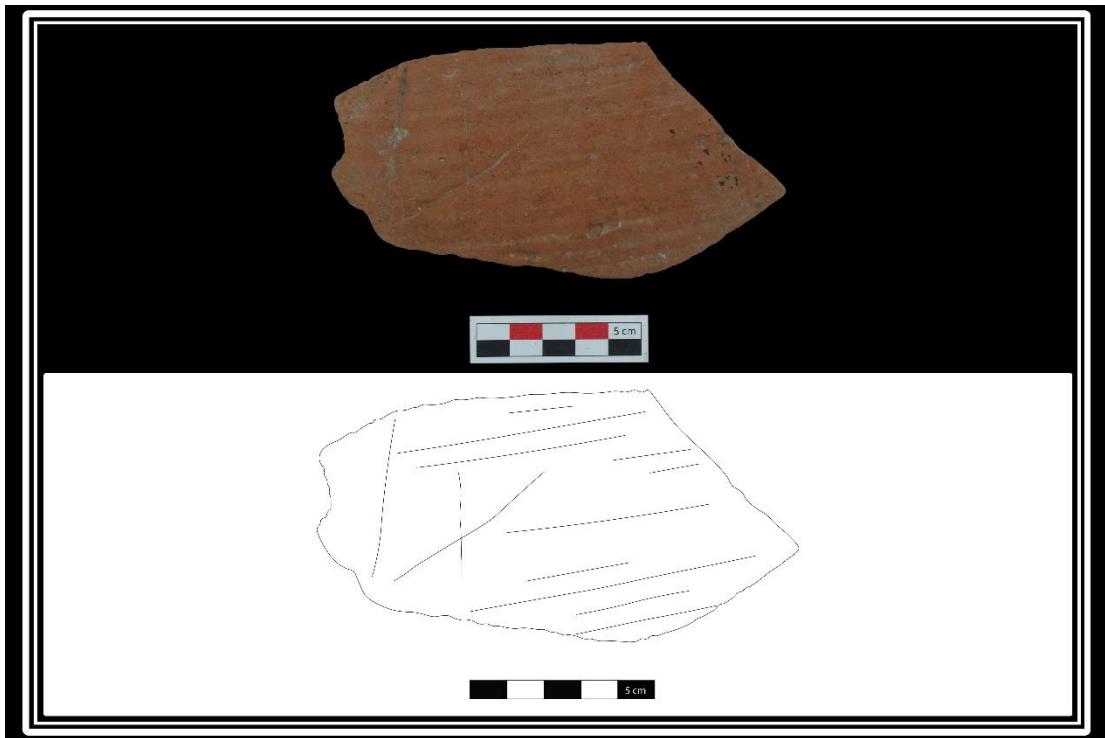
Kat. 48

Kat. 49

Kat. 50

Kat. 51

Kat. 52